

tv-15naš TOVARIŠ

Št. 4

27. januarja 1983

Leto XXI

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

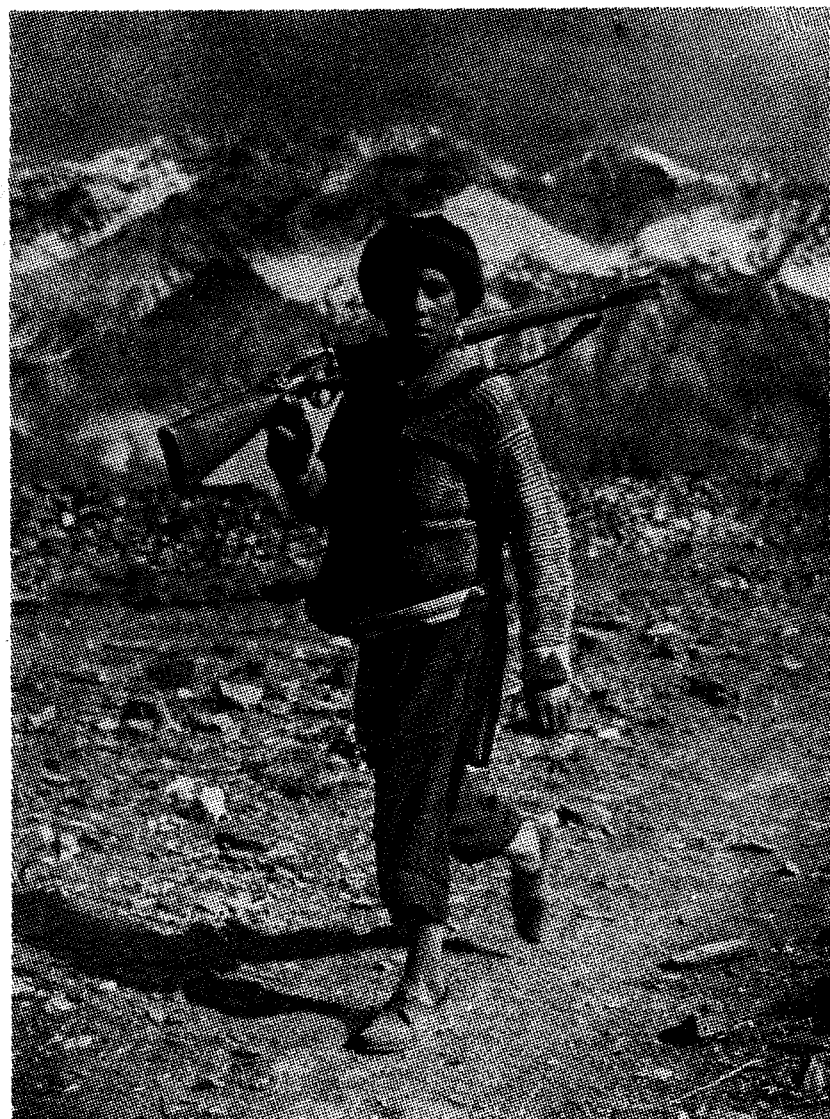
Le notranje močni bomo močni tudi navzven

Vrsta je stvari, ki jih ta hip v svetovnem političnem dogajanju lahko označimo z negativnim predznakom. Pri tem pa ni treba posebno podrobno iti od dogodka do dogodka, da ne bi uvideli, da večina negativnega, kar sprožajo odnosi med velesilami, z močnimi valovi pljuska predvsem na obale neuvršenih. Hkrati je v velikem razmahu tako imenovana strukturalna kriza in samo nezaposlenost v zahodni Evropi, ki je po nekaterih podatkih zajela že 30 milijonov ljudi, je zgovoren kazalec.

Dogovarjanja o popuščanju napetosti so zdrknila močno navzdol, svetovna organizacija z veliko težavo in mnogimi ovirami obravnava in skuša reševati mednarodne spore in pri vsem tem so v krizi tudi mnoge neuvrščene države... Vrsta je kazalcev, ki opozarjajo na krhkost svetovnega miru, in vse to se zrcali na najrazličnejše načine na posamezne države ter, kot je dejal v političnem pregledu ob nedavni seji republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Jože Smole, predsednik MK ZKS Ljubljane, tudi na Jugoslavijo. Zato je še toliko bolj pomembno, da so vsa naša prizadevanja usmerjena h krepitvi naše notranje stabilnosti s stabilizacijo našega gospodarstva, navzven pa, da bo bližnji dogovor neuvršenih stopil odločilen korak naprej in dosegel, da bodo neuvrščeni skupno nastopili na konferenci UNCTAD, se pravi, da bodo enotno nastopili tam, kjer bo tekla beseda o že tolikokrat poudarjenem in vedno znova ob stran potiskanem novem svetovnem ekonomskem redu.

Jasno je, da je gospodarsko in ekonomsko oslABLJENA država boljša tarča za najrazličnejša vmešavanja, kot je to notranje močna in ekonomsko trdna država. To je osnovna stvar, je menil Jože Smole, ki se je moramo zavedati na vsakem koraku, pri čemer so naša prizadevanja in tudi dosežki v letu 1982 že pokazali, da smo na dobri poti, in da si z rezultati naših dosedanjih prizadevanj zagotavljamo zaupanje tujih kupcev, bančnih krogov in drugih.

B. Ž. J.



Sporočilna fotografija

Deček s puško. Tale je s Hindukuša in fotografija nosi letnico 1971. Boji za življenje, boji za nadvlado, boj za kruh in obstanek... Vse to ujame v objektiv fotografov pogled, zlasti, če je fotograf poklicen in je njegovo poklicno fotoreportersko oko navzoče od kozjanskih hribov do kitajskega mesta, od bolniške sobe do poroke na Madžarskem. In če svoj poklic opravlja še z veliko mero umetniške občutljivosti, nastanejo fotografije – sporočila, obtožbe in dokazi, potrdila in razvedrila, kakršne nam na svoji razstavi v Cankarjevem domu te dni predstavlja Joco Znidaršič.

Beneški kulturni dnevi

V petek, 21. januarja, so se v dvorani občinskega sveta v Špetru Slovenov začeli beneški kulturni dnevi, organizirani že deseto leto. Na njih se je doslej zvrstilo približno sedemdeset predavanj strokovnjakov iz Furlanije-Juljske krajine in Slovenije. Predsednik društva Nediža Pavle Petričič je ob začetku ciklusa predavanj, ki se jim bodo pridružile še razprave, naglasil, da beneški kulturni dnevi ne posegajo le v kulturno in socialno stvarnost Beneške Slovenije, temveč veliko pripomorejo k odpiranju na vseh področjih v širši manjšinski in italijanski prostor, krepijo pa se tudi vezi z matičnim narodom. Tako naj bi bilo tudi v prihodnje.

Nosilna tema predavanj in razprav, ki se bodo zvrstile v prihodnjih tednih, je vsekakor nujnost globalnega zaščitnega zakona za Slovence v Beneški Sloveniji, ki naj se ne omeji le na pravico do uporabe jezika in kulturno izražanje, ampak zagotovi tudi gospodarske posege za enakopravnost Slovencev.

Tovariš Luka častni občan Ljubljane

Častni predsednik Zveze združenj borcev Slovenije, prvi komandant narodnoosvobodilne vojske Slovenije, je postal častni občan Ljubljane, mesta heroja.

Minuli četrtek je tovarišu Francu Leskošku-Luki izročila listino častnega občana Tina Tomlje, predsednica skupščine mesta. Pred zbranimi, slovesnosti so se med drugimi udeležili tudi Janez Vipotnik, Lidija Šentjunc, Sergej Kraigher, Andrej Marinc, France Popit, Pepca Kardelj, Marijan Brečelj, Franc Tavčar-Rok, Franc Kimovec-Žiga, Nuša Kerševan in drugi, je o njegovi življenjski in revolucionarni poti spregovoril Jože Smole, predsednik MK ZKS Ljubljane. Ko je utemeljeval odločitev, ki jo je skupščina mesta sprejela na predlog mestne konference SZDL, je dejal: »Veliko je razlogov, zakaj ravno tovariš Franc Leskošek-Luka po Josipu Brozu Titu, Edvardu Kardelju, Mihi Marinku, egiptovskem predsedniku Naserju ter indijskem predsedniku Giriju prejema naziv častnega občana mesta Ljubljane. Bil je prvi komandant slovenske partizanske vojske, glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet je



skoraj leto dni delovalo prav v okupirani Ljubljani. V tem času je bil Franc Leskošek tudi član Vrhovnega štaba narodnoosvobodilnih partizanskih odredov Jugoslavije...»

S podelitvijo listine izreka Ljubljana tovarišu Luki zahvalo tudi za njegov velik revolucionarni prispevek h graditvi domovine in tudi mesta Ljubljane.

»Pod njegovim možatim zunanjim videzom se je vedno skrivala človeška toplota, resnična skrb za človeka, iskreno tovarštvo,« je končal nagovor slavljenca Jože Smole.

Sedmi Roški smučarski teki

Borci smučarji! Tudi letos bo v Občicah, na naši osrednji partizanski kurirski postaji TV-15, pod mogočnim Kočevskim Rogom, kjer so se stekale vse kurirske partizanske poti med NOB, tradicionalni Roški smučarski tek za pokal TV-15. Na to tekmovalstvo, kjer bo nastopilo nekaj sto mladih tekmovalcev iz okoliških osnovnih šol in smučarjev – rekreativcev, vabimo še posebej borce.

Podrobnosti vam bomo posredovali v prihodnji številki, že sedaj pa vas obveščamo, da bo iz Ljubljane udeležence popeljal na prizorišče tekov Slavnikov avtobus.

Letos štirideset let od Sutjeske in Neretve

Zvezna proslava bo predvidoma 4. julija na Tjentištu

Poleg vrste pomembnih republiških obletnic, ki bodo v letošnjem letu označile štirideset let slovenske državnosti in priključitve Primorske ter Istre k Jugoslaviji, mineva tudi štirideset let od legendarnih bitk na Sutjeski in Neretvi. Poleg drugih organov in organizacij so o načinu in pripravah na proslavo spregovorili tudi pri komisiji ZO ZZB NOV Jugoslavije za negovanje revolucionarnih tradicij ter na nedavni seji predsedstva ZO ZZB NOV Jugoslavije. V prvi vrsti so menili, da je potrebno kar najhitreje imenovati v okviru zvezne konference SZDL odbor za proslavo, kajti, če želimo, da bo le-ta, po željah večine, na dan borca, četrtega julija, je časa za priprave, že kar malo. O množičnosti in programu poteka proslave bo natančneje odločal odbor, pri predsedstvu ZO ZZB NOV Jugoslavije pa so menili, da mora biti zgodovinsoposno, spominsko in drugo gradivo pripravljeno v kar najkrajšem času, da bo na voljo tako vsem sredstvom javnega obveščanja kot tudi vzgojno varstvenim ustanovam in drugim. S tem se bomo izognili tako imenovanemu kampanjskemu proslavljanju, ki bi polnilo časopisne stolpce le v dneh okrog praznika dneva borca.

Za proslave, toda...

Predsedstvo republiške konference SZDL je pred nekaj dnevi ocenilo poročilo o uresničevanju programa proslav in prireditvev za leto 1982. Ugotovilo je, da so izhodišča za organiziranje proslav in prireditvev, sprejeta v letu 1981., sprejemljiva osnova, ki smo se je v Sloveniji več ali manj tudi držali. Takrat smo se dogovorili, da bi obleževanje pomembnih dogodkov iz zgodovine in razvoja naših narodov izrazili zgolj z delovnimi manifestacijami, da je potrebno proslave in prireditve med seboj čim bolj uskladiti, stroške skrbeti na najnujnejše, denar, namenjen za proslave, naj bi družbenopolitične skupnosti vložile v splošno koristne objekte, odpovedati bi se morali marsikateri mednarodni prireditvi, ki ne opravičuje ciljev, odločitev zahte pa bi moral predstavljati izražen interes delovnih ljudi in občanov.

V letošnjem letu bo nekaj pomembnih obletnic iz zgodovine in razvoja naših narodov in narodnosti. Med drugim je tudi 40-

letnica drugega zasedanja AVNOJ, 40-letnica Zbora odposlancev slovenskega naroda v Kočevju, 40-letnica priključitve Primorske Istre in Jugoslaviji, 40-letnica legendarnih bitk na Neretvi in Sutjeski, 40-letnica prvega kongresa AFŽ, ustanovitve nekaterih korpusov NOV, 30 let od sprejema ustavnega zakona, ki je še posebej pomemben za razvoj samoupravljanja pri nas in druge.

Ni naš namen omejevati pobud, vendar bodo svoj namen dosegle le tiste prireditve, ki bodo vsebinsko in organizacijsko kazale tudi dejstva, ki so neločljiv del družbenopolitičnega položaja. Pri njihovem organiziranju se moramo zavzeti za še večjo racionalnost. Tako je bil sprejet predlog, da bi obletnico Kočevskega zbora obeležili s slavnostno sejo skupščine Socialistične republike Slovenije. Tiste občine, ki so podelile domicile isti enoti, bi morale med seboj v večji meri sodelovati, saj se je tudi v lanskem letu dogajalo, da so nekatere enote

imele tudi do 6 srečanj, v vsaki domicilni občini eno. Na drugi strani pa so nekatere enote že sprejele pobudo socialistične zveze in Zveze združenj borcev NOV, da bi slovesno praznovala vsakih pet let ob pomembnih obletnicah, medtem ko naj bi organizacijo srečanj v ožjem okviru organizirali na stroške udeležencev.

Drugi pomemben dogodek, ki bi ga v Sloveniji morali ustrezno proslaviti, pa je 40-letnica priključitve Primorske, Istre in ostalih delov Dalmacije Jugoslaviji. Predsedstvo socialistične zveze je tudi menilo, da bi morala sredstva javnega obveščanja nameniti večjo pozornost vsebini kot pa temu, kdo vse se je posamezne prireditve ali proslave udeležil. Z njihovo dosledno vključitvijo bo tudi odpadel pritisk posameznih družbenopolitičnih skupnosti v zagotavljanju govornikov iz samega političnega vrha Socialistične republike Slovenije.

L. M.

Sveti občin 3

Znanje, izkušnje, modrosti...

Socialistična zveza je ena najpomembnejših stalnih, demokratičnih komunikacij ostalih družbenopolitičnih organizacij z množicami delovnih ljudi in občanov. Ta se mora poleg opredelitve o idejnih in političnih problemih nadaljnega razvoja socializma obrniti predvsem k problemom uresničevanja interesov delovnih množic. Za te svoje naloge socialistična zveza nenehno prilagaja svojo organiziranost. Njeni organi, kot so frontna predsedstva, sveti, koordinacijski odbori in drugo, predstavljajo danes dovolj avtoritativno mesto, kjer delovni ljudje in občani iščejo politične rešitve za uresničevanje svojih interesov.

Zapleten položaj, predvsem pa resna gospodarska problematika nalaga naši družbi, da računa na vsakega človeka. V armadi upokojencev, čeprav so njihove moči že izrabljene, pa je še veliko ustvarjalnega znanja, izkušenj in modrosti, ki lahko koristijo pri iskanju poti iz zagat. Zato ni naključje, da prav socialistična zveza vse od sprejetja sprememb in dopolnitev Statuta SZDL Slovenije intenzivno razmišlja, kako povezati v ustvarjalno družbeno silo upokojene borce in revolucionarje, javne družbenopolitične delavce, gospodarstvenike in znanstvenike.

Ena teh možnosti je tudi plenum socialistične zveze. Konferenca socialistične zveze na osnovi revolucionarnega izročila Osvobodilne fronte kot vseljidske organizacije slovenskega naroda, lahko po ocenitvi potreb ustanovi plenum socialistične zveze kot njen posebni organ. Ta naj bi razpravljal o vseh pomembnih družbenih vprašanjih, vezanih s položajem in razvojem družbenopolitične skupnosti, s tem, da posveča posebno pozornost dolgoročnemu družbenoekonomskemu razvoju občine, kulturni politiki in povezovanju tradi-

cij, izkušenj ter zagotavljanju vsebinske nepretrganosti delovanja Osvobodilne fronte s sedanjim razvojem in poglabljanjem demokratičnega in frontnega bistva socialistične zveze.

Plenum je posvetovalno telo občinske konference socialistične zveze, v katerem udeleženci na osnovi informacij in pomembnejših planskih dokumentov razpravljajo o vseh pomembnih družbenih vprašanjih, ki zadevajo razvoj občine ali naše družbe. Vprašanje, ki se je ponekod pojavilo, ali sta konferenca in predsedstvo SZDL dolžna upoštevati stališča in mnenja plenuma, je povsem odveč, saj morata oba organa upoštevati mnenje ali stališče kateregakoli organiziranega subjekta. Celotno naloge, ta organ lahko s avtoriteto argumentov odločilno prispeva k iskanju pravih rešitev, pred katerimi stoji družbenopolitična skupnost.

Da bi uresničeval svojo funkcijo, mora biti sestava tega organa dovolj fleksibilna, predvsem pa moramo zagotoviti sprotno vključevanje v delo vseh tistih delavcev, za katere oceni socialistična zveza po merilih in kriterijih kadrovske politike, da izpolnjujejo pogoje. V pravilih organizacije socialistične zveze je potrebno to obliko dela predvideti, pri čemer pa ni nobene potrebe po natančnejšem predpisovanju in določanju, kaj bi ta organ smel in česa ne bi smel, ker vse to lahko ureja poslovnik plenuma socialistične zveze.

Izkušenj v delu plenumov SZDL še ni veliko. A tiste, ki so, potrjujejo in opravičujejo njihov obstoj, pokazalo pa se je, da so v njih najaktivnejši prav borci in revolucionarji, čeprav so v začetku ponekod dokaj skeptično gledali na to novo obliko političnega dela.

Leon Mokotar

Od Ruda do Foče

Ko je bila ustanovljena 1. proletarska brigada 21. decembra 1941, je tovariš Tito ukazal, da se vrhovni štab in partizanske enote s področja Ruda premaknejo na širše območje, na planine Romanije. To je bilo združeno s strateškim ciljem, da se z naglimi oboroženimi akcijami onemogoči četnike in postavi na laž njihovo sovražno propagando.

Dne 21. januarja 1942 je 1. proletarska brigada z vrhovnim štabom prešla reko Drino in osvobodila Rogatico. V Rogatici je bil 25. januarja 1942 posvet Vrhovnega štaba NOV in POJ, na katerem sta bila tudi Edvard Kardelj in legendarni partizanski komandant partizanskega odreda 5. »Romanije« Čiča-Slaviša Vajne. Naredili so načrt za novo vojaško-politično akcijo.

Nemci in ustaši so takrat pripravljali drugo sovražno ofenzivo v vzhodni Bosni s 50.000 fašisti. Tito je prehitel sovražnika. Bili so namreč naglo ustanovljeni tudi posebni odredi borcev-vstajnikov – prostovoljni vojaški odredi, ki so s puško v roki ščitili begunce – srbske družine, ki so se pred ustaškim nasiljen zatekali v gozdove.

Vrhovni štab je odkril načrt sovražnika, da sklene obroč okrog partizanskih enot v vzhodni Bosni. Tako je vrhovni štab izdelal načrt, da se bojni pohod usmeri v dve smeri. V smeri Romanija-Foča bi sodelovali trije bataljoni 1. proletarske, in sicer 2., 4. in 6. bataljon. Ti naj bi razbili sovražnikov obroč na planini Jahorina in osvobodili Fočo, v smeri planine Igman-Kalinovik-Foča pa je krenil štab 1. proletarske s 1., 3. in 5. bataljonom z nalogo, da uniči sovražne zasede na poti do Foče.

Ti marši so bili združeni z izredno humidi težavami, zlasti čez zaledenelo gorovje Igman, in s strašnim trpljenjem borcev. Prebijali so se skozi hudo neurje, snežne viharje in snežne zamete pri minus 32°C! Premraženi so na ramenih in otrplih rokah nosili ranjence in bolne tovariše pa tudi bojno opremo. Konji, ki so nosili težko orožje, municijo in drugo bojno opremo, so zmrznili in obležali v globokem snegu. Tako so morali borci sami nositi naprej težke strojne in drugo bojno opremo. Prsti na rokah so bili otrpli in so se lepili na železju pušk. Z nadčloveškimi naporami so končno prispeli do Foče. Večini so udje zmrznili in potem so jih zdravili v partizanski bolnišnici. Prizadetih je bilo več kot 150 borcev.

Ker pa takrat ni bilo niti najosnovnejših medicinskih pripomočkov, zlasti ne anestezijskih sredstev in drugih zdravniških pripomočkov, so zdravniki amputirali borcem zmrznjene ude brez anestezije... Med žaganjem udov so »operiranci« prepevali partizanske pesmi. To je bil entuziazem domovinske ljubezni, ki je enkrat in bo nosil pečat v zgodovini našega narodnoosvobodilnega boja.

Vrhovni štab se je mudil v Foči od 25. januarja do 10. maja 1942. Tam je bil takrat nov center partizanskega svobodnega ozemlja – imenovali so ga tudi Titova svobodna država. V Foči so se rodili znani fočanski predpisi kot temelj zakonov ljudske revolucije. V Foči se je rodila tudi partizanska olimpiada, saj so se partizanske enote in borci pomerili tudi v športnih igrah.

Po pripovedi R. Jovanovića
zabeležila Angela Prijatelj

Kakšna bo usoda začasnih ukrepov?

naš komentar

Zvezni izvršni svet je bil dolžan do konca januarja letos sporočiti, kakšni so učinki ukrepov, ki so jih sprejeli oktobra lani. Gre za znani sveženj začasnih predpisov, s katerim smo na administrativni način uredili številna gospodarska in druga vprašanja.

Zdaj pričakujejo, da bo zvezna vlada nalogo, ki jo je prevzela, izpolnila v začetku februarja. Že v prihodnjih dneh pa je mogoče pričakovati več sprememb. Tako naj bi spremenili uredbo o pologu, ki ga je treba plačati pri prestopih čez državno mejo. Upoštevali naj bi številne pripombe iz Slovenije, Hrvaške in turističnih organizacij iz vse države. Omogočili naj bi lažje komuniciranje ob meji, predvsem pa natančno določili, do kdaj naj bi uredba o pologu veljala. To je zahtevalo tudi ustavno sodišče Jugoslavije, ki je sicer še vedno mnenja, da ta ukrep zveznega izvršnega sveta ni protiuustaven. Iz tega je mogoče razbrati, da v zveznih organih za zdaj še ne razmišljajo o morebitni ukinitvi pologa pri prehodu čez mejo, čeprav je bilo od vsega začetka rečeno, da je ta ukrep začasen in da ga bo treba v kratkem ukiniti.

Nekaj bo treba namudoma narediti tudi z odlokom o neposrednem nadzoru cen. Zdajšnji odlok s 1. februarjem preneha veljati, zato se upravičeno postavlja vprašanje, kako naprej. Pričakujejo, da bodo veljavnost odloka enostavno podaljšali, saj po sodbi številnih niso ustvarjeni pogoji za večjo sprostitev cen. Poudarjajo, da so tržne razmere vse bolj zapletene in da se v tem trenutku skoraj vse gospodarske panoge potegujejo za povečanje cen. Če bi nadzor opustili, bi se utegnili srečati z novim valom

podražitev, ki bi resno ogrozil že tako in tako skrhan življenjski standard.

Kljub temu pa brez podražitev seveda tudi letos ne bo šlo. V pripravljenem družbenem dogovoru o politiki cen je zapisano, da je treba računati na spremembo cen nekaterih ključnih izdelkov. Nobena skrivnost ni, da gre zlasti za nove podražitve električne energije, premoga, storitev v železniškem prometu, živine, mesa in mleka.

Na področju cen bomo torej še naprej administrirali. Kako dolgo še, ta čas najbrž nihče ne ve. V zvezni skupnosti za cene se očitno težko znajdejo, saj so – kot sami pravijo – dobresedno zasuti z zahtevami za nove cene. Pri tem pa ne gre vselej le za podražitve. Določiti bi, denimo, bilo treba tudi cene spomladanskih oblačil in obutve. Gre za okrog 15 tisoč sezonskih izdelkov, ki čakajo po skladiščih, namesto da bi že zdavnaj bili v trgovinah. Toda administracija melje počasi in se ne ozira kaj prida na škodo, ki pri tem nastaja.

Nekoliko lažje pa bomo te mesece v državi vseeno preobdili. Dobili smo 1,3 milijarde dolarjev srednjeročnih posojil. Petnajst zahodnih držav nam ga je namenilo kot pomoč pri uresničevanju stabilizacijskega programa. Kaj se bo zgodilo s tem denarjem seveda še daleč ni vseeno. V sporočilu, ki so ga izdali po seji predsedstva SR Slovenije, je rečeno, da je treba odločno vztrajati pri stališču, da se dodatna sredstva iz tujine uporabljajo predvsem za ustvarjanje pogojev za povečevanje izvoza na konvertibilno področje in da ta sredstva vrnejo tisti gospodarski subjekti, ki jih bodo porabili.

To je izredno pomembno, kajti že je slišati, naj bi denar porabili zlasti za odplačilo dospelih dolgov, z vsem drugim pa nekako počakali. To najbrž ne bo šlo. Res je, da bo letos tujini treba vrniti štiri in pol milijarde dolarjev (kar je nekoliko manj kot lani), toda če ne bomo hkrati poskrbeli tudi za večji izvoz, počasi ne bomo imeli več s čim odplačevati ne tujih dolgov in ne uvoza najnujnejših surovin in reprodukcijskega materiala.

Na to je pred dnevi gotovo mislilo tudi predsedstvo SR Slovenije. In ko bodo te dni ocenjevali učinke administrativnih ukrepov, ki so jih bili prisiljeni sprejeti v lanskem letu, bo treba imeti pred očmi tudi mednarodni položaj Jugoslavije in velik ugled, ki ga naša država uživa v svetu. Res je, da se z dolgovi ne otepamo samo pri nas (po podatkih OECD so bile države v razvoju ob koncu lanskega leta dolžne že več kot 626 milijard dolarjev!). Res je tudi, da zahodni bančni krogi zastran Jugoslavije niso pretirano zaskrbljeni, četudi je po njihovem naš finančni položaj na moč resen.

Toda vse to bi lahko kaj hitro napravili, če se ne bi dosledno držali dogovorjenega in če bi še naprej lahko miselno pripravljali težko priborjene devize. Na zadnji seji republiškega odbora Zveze borcev Slovenije so na to posebej opozorili. Veljavnosti začasnih ukrepov ne bi smeli podaljševati v nedogled, saj je jasno, da to škoduje razvoju samoupravnih odnosov. Mimo tega pa z njimi trajneje problemov ne moremo rešiti. To se je že ničkoli-kokrat dodobra pokazalo.

Darko Marin

Nacistični begunci v kolesju pravosodja

Iz ZDA bi jih radi izgnali, v ZR Nemčiji pa jih nočejo sprejeti in jim soditi

Pred uradom za priseljence v Chicagu teče pod oznako akta A-10682/861 postopek, kateremu se bodo obtoženi, ki se sklicujejo na domnevno slabo zdravstveno stanje, skušali po mnenju opazovalcev čim dlje izmikati.

Nemški državljani Hans Lipschis, rojen leta 1919 v Litvi in od leta 1965 bivajoč v ZDA, je obtožen, da je med drugo svetovno vojno zagrešil hudodelstva. Zato mu grozi izgon iz Združenih držav.

Kot navaja obtožba, je bil Lipschis pripadnik SS, mrtvaških glav in se je v koncentracijskih taboriščih Auschwitz in Birkenau udeleževal »preganjanja« ujetnikov.

Takšni procesi v ZDA niso več redkost. Allan Ryan, 37-letni direktor oddelka ministrstva za pravosodje ZDA, ki se je specializiral za poizvedovanje proti nacistom, ki so se naskrivaj naselili v ZDA, ve za stotine nacistov in njihovih sodelavcev in pozna njihove naslove, njihovo življenje in ve tudi za njihovo krivdo. Pri tem dvomi, da bi vse te zločince doletela pravična kazen.

Ryanov urad trenutno raziskuje več kot 200 takih primerov. O več kot 25 obdobjih proti nekdanjim nacistom bodo v prihodnjih mesecih odločala ameriška sodišča. Leta 1919 v Estoniji in leta 1951 v ZDA priseljenega Karla Linnasa, ki si je leta 1960 pridobil ameriško državljanstvo, ameriški preganjanci nacistov obtožujejo, da se je udeleževal usmrtilcev v nacističnem taborišču Tartu v Estoniji; ameriškega državljana Michaela Derkacza obtožnica obremenjuje, da je v letih 1941 in 1944 sodeloval pri usmrtilvah in mučenju neoboroženih židovskih civilistov; leta 1949 v ZDA priseljeni Liudas Kairys naj bi bil član esesovske straže v poljskih Trawnikih kot tudi v uničevalnem taborišču Treblinka; primer Talivaldisa Karklinsa bo predvidoma januarja ali februarja letos obravnavalo kalifornijsko okrožno sodišče. Priseljenec, ki je od leta 1963 ameriški državljan, naj bi bil od leta 1941 do jeseni 1942 poveljnik koncentracijskega taborišča Madona v Letoniji; leta 1910 v Dresdenu rojeni Konrad Schellong je obtožen, da je bil kot četovodja med stražniki v Sachsenburgu in Dachau odgovoren za vzgojo esesovskih rekrutov za službovanje v koncentracijskih taboriščih.

Vse pogostejši postopki za izgon iz ZDA niso naključni. Kot razkriva John Loftus v knjigi »The Belarus Secret«, je ameriška tajna služba odkrila, da se je več sto, če ne celo tisoč nekdanjih nacistov vtihotapilo v ZDA, s čimer so prekršili zakon, ki onemogoča priseljevanje nacistov in njihovih pajdašev v Združene države.

Bivši nacisti so domnevno prišli v ZDA v obdobju 1948–1952 med begunci iz vzhodne Evrope, ki so jim ameriške oblasti dovolile naselitev. Oblasti v ZDA so vedele,

da so med priseljenimi tako nacistični preganjanci kot njihovi preganjanci. »Koliko je bilo prvih, ne vemo«, ugotavlja Ryan.

V zgodnjih dneh hladne vojne ti simpatizerji nacistov ameriški tajni policiji niso bili odveč, kajti Amerika je tedaj pričakovala spopad s Sovjetsko zvezo in se je želela nanj pripraviti.

Sabotažne enote, ki so jih sestavili iz beguncev, ki so pod Hitlerjem postavljali jez pred sovjetskim komunizmom in so bili z razmerami v SZ tudi kolikor toliko seznanjeni, naj bi v primeru spopada delovale v sovjetskem zaledju in naj bi organizirale odpor prebivalstva. »Vse, kar naj bi povzročalo težave Rusom, je bilo dovoljeno«, meni Loftus. »Tudi rekrutiranje nacistov«.

V letu 1949 je bil sprejet zakon, v skladu s katerim si je do sto oseb letno lahko pridobilo vstopno vizo. Med njimi so bili kajpada tudi ljudje, ki jim je bil vstop v ZDA po obstoječih zakonskih predpisih z vso strogo sicer onemogočen. Tako so dovoljenje za vselitev v ZDA dobili tudi nekateri bivši nacisti.

Vodja FBI Edgar Hoover je nekdanje nacistice izkoristil za vohunjenje med begunci iz evropskega Vzhoda. Med temi so Američani navedli komunistične vohune. Več kot nekdanjih nacističnih sodelavcev se je tedaj zaposlilo pri protikomunističnih propagandnih oddajah v ameriški radiodifuzni mreži. Njihove dokumente so predrugačili, obteževalni spisi so izginili.

Državno pravdnštvo je ustavilo poizvedovanje za nekdanjimi nacisti, umaknilo pa je tudi obtožbe proti že odkritim nacističnim sodelavcem, z utemeljitvijo, da so bili pritegnjeni med agente v službi ZDA.

»Prebivalstvo v ZDA o infiltraciji nacistov ni imelo pojma«, navaja Allan Ryan. »Hitlerjevci naj bi dobili zatočišče v Južni Ameriki in ne v ZDA«.

Američani niso vedeli

Ko so leta 1964 v newyorški mestni četrti uens prijeli Hermin Braunsteiner, nekdanjo paznico v koncentracijskem taborišču Majdanek (ki je bila junija 1981 v ZR Nemčiji nato obsojena na dosmrtno ječo), so bili Američani »resnično presenečeni« (Ryan). Tudi še zatem ameriške oblasti drugih vojnih zločincev niso aktivno preganjale. Šele ko sta dva poslanca predstavnika doma na enem izmed zasledenih načel nacistični problem, je ministrstvo za pravosodje leta 1978 ustanovilo »urad za posebne poizvedbe«, ki zaposluje 50 sodelavcev, med temi 20 odvetnikov.

V tem uradu so vstavili v računalnik seznane esesovskih enot in straž v koncentracijskih taboriščih in podatke primerjali z dokumenti urada za priseljence. Zasledo-

valec nacistov Simon Wisenthal na Dunaju, nemški in izraelski dokumentacijski centri in tožilstva so Američanom posredovali dokumente in napotke. V ZDA naseljeni bivši nacisti »so prestrašeni, ko potrskamo na njihova vrata« (Ryan). »Doselej še ni bilo primera, da bi po takem obisku kak prepoznani nacist izginil«. Obtoženi postopek za odvzem državljanstva pogosto teče več let, šele nato sledi odlok o izgonu, medtem pa že marsikateri osiveli nacist, ki naj bi ga iz ZDA izgnali, umre. Tako se je zgodilo z Ottom von Bolschwingom, ameriškim državljanom od leta 1959, ki je kot nekdanji esesovski častnik v Romuniji preganjal Žide.

Smrt je učakal tudi leta 1920 v Ukrajini rojeni Albert Deutscher in se tako izognil izgonu. Nekaj dni zatem, ko se je proti njemu začel sodni postopek pod obtožbo, da je zakrivil množični pomor, ga je v Chicagu do smrti povozil vlak. Mrliški oglednik je v mrtvaški list zapisal samomor.

Odvzem državljanstva in izgon sta edina ukrepa, ki ju lahko sprejme ameriško sodstvo. Kajti ameriška sodišča o kaznivih dejanjih, ki so jih tuji v tujini zagrešili proti Neameričanom, ne morejo razsojati. »To lahko store le prizadete države«, meni Allan Ryan. »Te pa večkrat za to ne kažejo zanimanja.« Državam s socialistično ureditvijo pa naj Američani nekdanjih nacistov ne bi izročali.

Začenja se pingpong z nacisti

Februarja lani je Reaganov minister za pravosodje William French Smith tedanega bonskega ministra za pravosodje Jürgen Schmuđeja pisмено zabil, naj predlaga izgon v ZDA zaprtih nacističnih kolaboracionistov iz Litve, Ukrajine in Letonske. Tako bi si ameriško pravosodje prihranilo postopek za odvzem državljanstva in izgon teh oseb iz Združenih držav.

»Zavedam se«, je pisal Američan Schmuđeju, »da številni nacisti niso bili ali niso več nemški državljani in da so kazniva dejanja zagrešili zunaj Nemčije. Vsekakor pa je dokazano, da so delovali v splošnem pod odgovornostjo tretjega rajha«.

Niti namig, da je zvezna republika v tej pravni zadevi nekakšna naslednica nacističnega režima, niti Smithov komentar, da »naj bi ZDA in ZR Nemčija skupaj slovesno prevzeli odgovornost, za katero se je izreklo sodstvo glede nacističnih hudodelstev«, nista mogla prepričati bonskega ministra.

Lani 12. februarja je Schmuđe kolegu v Ameriki sporočil: »Nemško-ameriški sporazum o izgonu dopušča načeloma le izgon zaradi kaznivih dejanj, ki so bila storjena na območju države, ki izgon zahteva.« In: »Zaradi zastaranja je v ZR Nemčiji možen le pregon zaradi umora«.

Tudi v zadevi Hansa Lipschisa, ki jo bodo v kratkem obravnavali v Chicagu, se v ZR Nemčiji ne zganejo in ameriški preganjalec bivših nacistov se zgraža; »Kot da bi se vsi trudili, da zločincev ne bo zadela pravična kazen«.

nž.

Bi ali ne bi

Nerodno vprašanje: Ali bi prali umazano, svoje, perilo takó vsem na oče? Kaj pa, ali bo perilo manj umazano, če ga še nadalje skrivamo? Sploh pa, za kaj se obotavljamo in ne peremo, če že ne gre drugače, pa tako, kakor so prali pred Franc-Jozefom? Potrebujemo le nekaj znanstveno-gospodinjstkih nasvetov kakšnega zavoda za bolj ali manj sodobno gospodinjstvo. Menda bi pralne praške lahko uspešno zamenjali s pepelom, saj ga ne porabimo toliko za obred spokornikov, (včasih) so še posipavale z njim). Res, na pepel bi me smeli pozabiti! Pepel, lug, soda, pločevinasti perilniki in ali še znamo lastnoročno kuhati milo iz telesnih ostanov kakšnega ubogega psa? Zato torej vendar ne bi kazalo zganjati takšnega neznankega hrupa, češ da ni pralnih praškov, da jih je primanjkovalo bolj ali manj vse leto in da letos ne vemo, ali bi ali ne bi... Namreč, ali bi uvažali surovine za praške ali pa že narejene detergente. To se pravi, ali bi naj izvažali praške našega izdelka, da bi dobili devize za nakup surovin za izdelavo praškov. Naše tovarne pač zmorejo kaj več kot pa mi, ki bi naj kuhali milo iz itd. Namreč, če bi vse tovarne pralnih praškov delale s polno paro, bi bilo 30.000 ton pralnih praškov kar preveč za domače potrebe ali toliko bi jih lahko izvozili. Ni pa treba razpravljati še o tem koliko te nebeske mane dejansko izvažamo, ne glede na naše prazne police. Torej ali bi naj izvažali praške zato, da bi jih lahko izdelovali? Če bi izvozili tistih 30.000 ton presežkov, bi dobili zanje nekaj deviz za nakup surovin. Tistih surovin bi bilo dovolj čez in čez za izdelavo novih 30.000 ton praškov. Toda kdo bi dal za tiste naše izvožene praške kakšnih 112.000.000 dolarjev? Namreč toliko dolarčkov potrebujemo za surovine vseh naših tovarn praškov, to se pravi tistih tovarn, ki smo jih že zgradili, da o drugih, ki jih gradimo v resnici ali v oblakih, ne govorimo.

Medtem ko usodno vprašanje visi v zraku – koliko let še? – se koplji umazano perilo precej hitreje, kot pa meljejo božji mlini. Vpašanje je res ena izmed tistih pravičnih ugank za viteze, ki se pehajo za roko kraljične v strahu, da bodo izgubili glavo. No, pri nas je že marsikdo izgubil glavo spričo preprostejših ugank. Kako bi naj torej reševali uganke – brez glav?

Zgodovina človeštva se torej nadaljuje. Menda je človeštvo ves srednji vek iskalo nekakšen kamen modrih ali skrivnostno snov, ki jo je treba dodati takšni ali drugačni brozgi, da bi se iz nje nekako izleglo čisto zlato. Ali pri nas slavna sodobna kemija išče vsaj skrivaj (stroga skrivnost) in vsaj kamen norosti za izdelovanje surovin za pralne praške? Ali pa se zgodovina nadaljuje kako drugače? Na primer, kako pričarati te preklemske vsemogočne devize? Poglavito vprašanje vendar ostane: Kako prati umazano perilo in še eno: Zakaj sploh prati? Koliko praškov in deviz bi prihranili, če bi sploh ne prali! To je tisti kamen modrih ali modrosti!

efes

Leto 1983 odločilno za Evropo

naš komentar

Teče odločilno leto, v katerem naj bi se dejansko razrešila usoda nadaljnjega razvoja odnosov v Evropi: ali bo ta Evropa konec leta prepolna novega, izredno nevarnega orožja v podobni najsodobnejši raket z atomskimi naboji, na eni strani SS 20, na drugi pa Pershing 2 in Cruise, ali pa bodo evropski narodi prav v tem letu pričeli pomembne prelomnice v oboroževalni tekmi bloksovskih sil, ki sta se odločili meriti njune moči prav nad evropsko celino.

Kot stoji stvari zdaj, prvi mesec leta 1983, bi rekli, da obstaja, kljub vsemu, rahlo upanje, da se utegneta velesili le odločiti za pogajanja, ki naj odvrnejo nevarnost take mračne perspektive za Evropo, kot bi jo pomenila namestitev novih raket, ki so zavoljo celine, ki so ji namenjene, dobile ime evrorakete. Znamenja za morebitni zasuk v politiki velikih sil k miroljubnim pogajanjem se kažejo na obeh straneh.

Treba je priznati, da je novo sovjetsko vodstvo storilo sicer majhen toda pomemben korak k pogajanjem z nasprotno velesilo s tem, da je deloma spremenilo dotedanje sovjetsko stališče glede ravnotežja sil v Evropi. Vse do konca lanskega leta so sovjetski voditelji vztrajali pri trditvi, da je z dosedanjimi postavitvijo raket SS 20 v evropskem delu Sovjetske zveze bilo šele doseženo ravnotežje sil med blokoma, oziroma med atlantskim in varšavskim paktom. Zdaj pa najnovejši sovjetski predlog dejansko zanika poprejšnje sovjetske trditve glede ravnotežja sil. Najnovejši sovjetski predlog obsega tri bistvene prvine: prvič, Sovjetska zveza je pripravljena zmanjšati svojo raketo oborožitev v Evropi tako, da se bo izenačila z močjo

britanske in francoske jadrsk oborožitve; drugič, Sovjetska zveza je pripravljena pri zmanjšanju števila svojih raket v vzhodni Evropi upoštevati dejstvo, da vsaka sovjetska raketa nosi tri atomske naboje, medtem ko imajo ameriške rakete Pershing samo po en atomski naboj, torej so v Moskvi pripravljeni izenačiti število nabojev ne pa zgolj števila raket, ki nosijo te naboje; in tretjič, Sovjetska zveza izraža pripravljenost da del svojih raket SS 20, ki jih ima v Evropi, uniči, drugi del pa premesti v azijski del sovjetskega ozemlja. Torej je Sovjetska zveza s takim predlogom priznala, da obstoječi odnos moči jadrsk oborožitve ne pomeni ravnotežja oboroženih sil, pač pa dokazuje premoč sovjetske jadrsk oborožitve.

Kot je znano, ima ameriški predsednik povsem drugačno izhodišče za morebitna pogajanja s Sovjetsko zvezo o usodi evroraket. On zagovarja načelo o tako imenovanem ničelnem stanju, ko bi bila ameriška vlada voljna odpovedati se namestitvi svojih raket v Evropi, če Sovjetska zveza umakne prav vse svoje obstoječe rakete SS 20 in tudi vse druge. Sovjetska zveza noče niti slišati o tem, ker sodi, da bi s tem izgubila svoje dosežene prednosti, in bi bila nasproti zahodu v slabšem položaju, saj pogajanja ne bi zajela francoskega in britanskega jadrsk orožja, ki bi v tem primeru premaknilo tehnično ravnotežja sil v škodo Sovjetske zveze. Medtem ko se Reagan noče z ničemer izdati, ali se namerava odpovedati svojemu stališču o ničelnem stanju, pa zahodne evropske zaveznice vidijo v sovjetskih predlogih povsem nove prvine, ki jih

ne gre zametovati in ki odpirajo možnosti zapogajanja. Ze samo dejstvo, da sedanji sovjetski predlogi spreminjajo poprejšnje uradno stališče glede obstoja ravnotežja sil v Evropi, se zdi zahodnoevropskim vladam zelo pomembno, ker kaže na pomemben zasuk v sovjetski politiki do vprašanja evroraket. Po drugi strani so se zdaj v zahodni Evropi še bolj okrepile tiste sile, ki tudi v obdobju najhujših ameriških pritiskov niso privolile v trgiranje vsakršnega sodelovanja s Sovjetsko zvezo. Zdaj naj bi nove sovjetske pobude glede pogajanj o raketah še bolj utrdile prepričanje, da so taka pogajanja možna in zato tudi nujna. Odtod dejstvo, da se za odpiranje poti k pogajanjem zavzemajo tudi konservativne, krščansko demokratske vlade, kot sta zahodnonemška in italijanska. S posebno verno pa se je pobud za pogajanja lotila zahodnonemška socialdemokratska stranka, četudi je v opoziciji, o čemer pričata nedavni obisk voditelja stranke Hansa Jochena Vogla v Washingtonu in Moskvi. Stališče zahodnoevropskih držav izhaja iz spoznanja, da je nujno iskati kompromisno zblizanje med ameriškim in sovjetskimi pogledi na možnosti jadrsk razorožitve Evrope in da je nujno obnoviti pogajanja med blokoma oziroma velsilama. Iti drug drugemu naproti na pol poti, je ta hip eno izmed gesel, ki dobiva vidno mesto v diplomatskih akcijah zahodnoevropskih držav v upanju, da utegne taka politika odvrniti od Evrope nevarnost, ki jo prinaša namestitev evroraket na evropski celine.

Drago Košmrlj

Seje predsedstva občinske konference ZRVS vedno v drugi krajevni konferenci

Dejavnost približati članstvu

Nekatere izkušnje iz dela občinske konference ZRVS Maribor-Rotovž

Na začetku pogovora sta predsednik in sekretar občinske konference ZRVS Maribor-Rotovž Janez Gujt in Silvo Ajdišek posredovali »Osebnostno izkaznico« občinske konference in krajevnih konferenc ZRVS. Občinska organizacija ima krajevne konference ZRVS Košaki, Koroska vrata, Prežihov Voranc, Kamnica, Bresternica-Gaj, Ob parku, Talci, Ivan Cankar, Anton Aškerc, Boris Kidrič, Heroj Tone Tomšič in Rotovž. V teh 12 krajevnih konferencah ZRVS je vključenih okoli 1750 članov. Največja krajevna organizacija – Koroska vrata – ima 263 članov, najmanjša – Bresternica-Gaj pa 47 članov. Kra-

jevne konference so lani organizirale usposabljanje svojih članov in pripravile predavanja po predpisanih temah. Organizirale so preverjanje znanja rezervnih vojaških starešin, tekmovalna v orientacijsko taktičnem pohodu, vaje v streljanju in nekatere druge akcije. Značilno je, da je starostna struktura članov razmeroma visoka, medtem ko so predsedstva krajevnih konferenc ZRVS relativno mlada.

Seje predsedstva občinske konference ZRVS organizirajo vsakič v drugi krajevni konferenci ZRVS. Tako svojo dejavnost približujejo članom in vsem drugim občanom ter zlasti mladini. Pri tem se sezna-

njajo tudi z drugimi problemi, ki nastajajo na terenu. S takšnim načinom dela razbijajo forumsko delo.

Vsekakor je takšno delo bolj privlačno in obojestransko koristno. Starešine sodelujejo tudi v samoupravnih organih v krajevnih skupnostih, v raznih delegacijah za občino in so zlasti aktivne v komitejih za SLO in DS. V aktivnem družbenopolitičnem delu sodeluje okoli 80 odstotkov vseh članov. Tudi med predavatelji za SLO in DS imajo rezervni vojaški starešine večino.

Rezervni vojaški starešine v občini Maribor-Rotovž so na svojih sestankih zahtevali, da bi morali še bolj kot doslej uvajati pouk in

seznanjanje s sodobnim orožjem in tehniko. O tem je razpravljalo tudi predsedstvo občinske konference ZRVS Maribor-Rotovž in sklenilo, da bo upoštevalo to pobudo članstva in se povežalo z JLA, z domom obrambne vzgoje in z nekaterimi drugimi ustanovami, ki imajo ustrezno opremljene kabinete za obrambno vzgojo.

Dogovorili so se, da bodo letos posvečali posebno skrb razširjanju Naše obrambe, TV-15 in drugega tiska in literature, ki objavlja aktualne probleme s področja SLO in DS. V Mariboru opažajo, da zlasti uredništvo TV-15 posveča problemom rezervnih vojaških starešin, ZB, ohranja-

nju tradicij NOB, podružbljanju SLO in družbene samozasčite z mariborskega področja večjo pozornost, kot je to bil primer doslej.

Krajevne konference ZRVS bodo svoje programe dela prilagodile tudi programom DPO in krajevnemu samoupravljanju na svojem področju ter pri tem upoštevale tudi nekatere specifičnosti. Rezervni starešine v občini Maribor-Rotovž pa se bodo kmalu začeli pripravljati za regijsko tekmovalno rezervnih starešin, ki bo letos v Slovenski Bistrici. Tam bodo lahko udeleženci pokazali svoje znanje pri reševanju taktičnih nalog, streljanju, znanju topografije ter v

raznih športnih disciplinah.

V občinski konferenci ZRVS Maribor-Rotovž in v krajevnih konferencah ZRVS je večje število članov, ki so prejeli priznanja za svoje nesebično delo na področju SLO in DS. Na koncu nas zanima, katere krajevne konference so najbolj aktivne. To je seveda težko vprašanje, ker tudi ne delajo vse v enakih razmerah. Že več let sta med najaktivnejšimi organizacijami Ob parku in Prežihov Voranc. Zelo aktivna je tudi krajevna konferenca ZRVS Bresternica-Gaj, ki s svojim delom dosega izredne uspehe na težavnem terenu na obmejnem področju.

M. K.

Ugotovitve v zvezi SIS za varstvo pred požarom

Velika škoda zaradi požarov

Vse SIS za požarno varstvo v občinah vse bolj postajajo mesto dogovarjanja, sporazumevanja in podružbljanja požarnega varstva v občinah in republikah. Glavni problem, s katerim se požarno varstvo v Sloveniji trenutno ukvarja, je, kako se na področju preventive organizirati za skupna prizadevanja glede zmanjšanja števila požarov, ki iz leta v leto nenehno naraščajo. Tako je menil **Gorazd Mazej**, predsednik skupščine Zveze SIS za varstvo pred požarom SR Slovenije.

Število požarov je naraščalo tudi v letu 1982 ter je zaradi požarov nastala velika škoda. Skupne ugotovitve kažejo, da so v okoli 80 odstotkih požarov krivi človekova neodgovornost, nestrokovnost in nespoštovanje predpisov ter malomarnost na delovnih mestih. Zato so si na Zvezi SIS za varstvo pred požarom SR Slovenije prizadevali, da bi v okviru akcije NNNP 82 požarno preventivno čim bolj približali hišnim svetom in stanovalcem. »To pa nam še zdaleč ne uspeva,« je nadaljeval Gorazd Mazej. »Marsikaj bo treba še storiti v velikih nabehih in stanovanjskih naseljih za seznanjanje občanov in delovnih ljudi s problematiko požarnega varstva in v upravljanju z gasilnimi aparati. Prebivalci lahko odigrajo pomembno vlogo pri odstranjevanju začetnih požarov, če so ustrezno strokovno usposobljeni za ravnanje z ročnimi gasilnimi aparati. Trenutno v Sloveniji na področju požarnega varstva veliko delamo pri strokovnem usposabljanju kadrov – predvsem v okviru študija gasilskega tehnika.

Doslej smo se večkrat pogovarjali s predstavi-

ki Univerze Edvard Kardelj v Ljubljani, s predstavniki Izobraževalne skupnosti SR Slovenije in drugimi dejavniki glede uvedbe študija požarnega varstva na višji in visoki stopnji v okviru višje šole za varnostne inženirje v Ljubljani. Potrebno je poudariti, da imamo v Sloveniji le 66 strokovno usposobljenih gasilskih tehnikov in samo tri diplomirane inženirje na tem področju. Zato se skupščina Zveze SIS zelo trudi, da bi zgradili sistem tega študija in tako dobili možnost za povečanje strokovnosti na področju požarnega varstva. Po mojem mnenju se usposabljanje kadrov na tem področju ne more izključno opraviti samo na različnih eno od dvodnevni seminarjih in tečajih. Potrebno je zlasti neprestano izobraževanje kadrov na tem področju.

Pred zvezo SIS za varstvo pred požarom je tudi ustanovitev regijskih centrov za odstranjevanje škodljivih snovi, ki odteka v zemljo in vodo. Glede te naloge v posameznih regijah ni bistvene družbene podpore pri odgovornih. V Ljubljani, Kopru, Krškem, Celju in Mariboru je na razpolago precej sodobne opreme, vendar bo treba urediti tudi formalni status teh centrov.

Danes se v zvezi SIS dobro zavedajo, da v sedanjim gospodarskem trenutku in v pogojih stabilizacije in varčevanja ne morejo uvažati cistem, črpalk in druge opreme. Zaradi tega bodo potrebni pogovori z domačimi delovnimi organizacijami, ki so sposobne proizvajati gasilno opremo. V okviru skupščine zveze SIS so sprejeli pobudo za ustanovitev poslovno planske skupnosti za pro-

izvodnjo gasilne opreme.

Sedaj je naloga Gospodarske zbornice Slovenije, da to pobudo preveri in ustanovi to skupnost. V okviru te skupnosti vidijo možnosti za razreševanje vse bolj perečih problemov glede na to, da se tudi gasilska tehnika počasi stara in da jo je treba nadomestiti z novo. Zaradi tega predvidevajo, da bi v Sloveniji po različnih prispevnih stopnjah, ki se gibljejo povprečno 0,30 odstotka od bruto

čakatni na naročeno opremo, pa tudi kakovost ni vedno na ustrezni višini.

Ob koncu pogovora je Gorazd Mazej poudaril, da se na področju požarnega varstva intenzivno pripravljajo na 10. jubilejni kongres Gasilske zveze Slovenije, ki bo v drugi polovici junija 1984 v Mariboru. V okviru teh priprav morajo opredeliti nadaljnji razvoj požarnega varstva z nekaterimi osnovnimi usmeritvami. Pri tem bodo morali izpo-



OD zaposlenih delavcev, zbrali letno okoli okoli 460 milijonov dinarjev za razvoj požarnega varstva v republikah. Z delom tega denarja bi lahko domačim proizvajalcem ponudili potrebe in zahteve na področju opreme za požarno varstvo. Gasilsko opremo že sedaj proizvaja razmeroma majhno število delovnih organizacij. Glavna pripomba je, da morajo pretirano dolgo

staviti preventivno in široko družbeno usposabljanje delovnih ljudi in občanov za varovanje družbenega in zasebnega premoženja. Kongres ne bo posvečen samo problemom gasilstva, temveč široki paleti aktualnih družbenih vprašanj, ki so povezana z razvojem in učinkovitim delovanjem celotnega sistema družbene samozasčite v Sloveniji. **Marjan Kos**

Krepitev bratstva in enotnosti

Že štiri leta občinska konferenca ZRVS Slovenj Gradec aktivno sodeluje z občin-

ske konferenco ZRVS Bjelovar v sosednji SR Hrvatski. Kot organizacija rezervnih

vojaških starešin so začeli navezovati tesnejše stike in sodelovanje predvsem zaradi izmenjave izkušenj pri izvajanju usposabljanja članstva v organizaciji ZRVS in v izmenjavi izkušenj pri vodenju boja, saj so pogoji za partizanski način bojevanja glede na različnost zemljišča zelo specifični.

To povezovanje pa ni ostalo samo na nivoju sodelovanja obeh občinskih organizacij ZRVS. V obeh OK ZRVS so izbrali po eno krajevno organizacijo ZRVS in skušali prek njih povezati tudi druge strukture v krajevnih skupnostih teh sodelujočih KO ZRVS. Prišlo je do izredno pristne in široko zasnovane aktivne povezave med krajevno skupnostjo Podgorje iz občine Slovenj Gradec in krajevno skupnostjo Markovac – Trojstveni iz občine Bjelovar. Da je to res že sedaj primer izrednega sodelovanja dveh prijateljskih krajevnih skupnosti, kažejo številne osebnostne in družinske vezi, ki so se vzpostavile že po prvih medsebojnih obiskih. Lani je namreč obiskalo Bjelovar devet predstavnikov KS Podgorje, njim pa je obisk vrnilo šestnajst predstavnikov iz KS Markovac Trojstveni iz Bjelovara. Občutja in doživljanja so za oboje po njihovih izjavah enkratna in nadvse navdušujoča.

To povezovanje pa se še širi. Spomladi 1982. leta je obiskala Bjelovar tudi delegaci-

ja predstavnikov skupščine občine Slovenj Gradec, s predsednikom skupščine in predsednikom izvršnega sveta skupščine občine. Povezovanje teče tudi v sodelovanju nekaterih delovnih organizacij obeh občin. Dogovarjajo pa se tudi za povezovanje krajevne skupnosti Slovenj Gradec in ene izmed krajevnih skupnosti v mestu Bjelovar.

V decembru pa so v Bjelovaru postavili temelje še eni obliki sodelovanja in povezovanja med organizacijami rezervnih vojaških starešin po bratskih republikah naše domovine. Tu so se namreč sestali predstavniki občinskih organizacij ZRVS občin Bjelovar, Gornji Milanovac iz SR Srbije in Slovenj Gradec.

Ideja, da se povežejo organizacije ZRVS teh treh občin, se je rodila prav v Bjelovaru, kjer so ugotovili, da se organizacija mladine iz občine Bjelovar že povezuje z mladino iz občine Gornji Milanovac v SR Srbiji, s katero pa je občina Slovenj Gradec že dolgo časa pobratena. Ustvarja se torej izredno zanimiv trikotnik sodelovanja in povezovanja treh občin iz treh socialističnih bratskih republik in po dosedanjih ugotovitvah bo to le še ena izmed trdnih oblik krepitve bratstva in enotnosti med narodi naše socialistične Jugoslavije.

Ljuzje Kamnik

S prizadevnostjo do uspehov

Kolektiv postaja milice v Titovem Velenju vsako leto organizira Pohod po poteh štirinajste divizije v naši občini, na katerega povabijo ekipe iz vseh postaj milice v celjski regiji, ekipe teritorialne obrambe, upravnega organa za LO, civilne zaščite in zveze rezervnih vojaških starešin. Pripominjamo, da smo tokrat imeli res prizadevne in marljive člane v ekipi, ki je med mnogimi osvojila drugo mesto. Ekipo so sestavljali starešine: Osman Hasič, Stane Tepej, Rajko Slamek in Stanko Tajnšek.

Hkrati so potekale tudi priprave za proslavo ob dnevu JLA. V letu 1982 smo v Titovem Velenju imeli dve proslavi. Osrednja proslava je bila na večer pred dnevom JLA ob 18. uri v domu kulture v Velenju. Na sam dan JLA pa je pripravila svojo proslavo na zaviljivi ravni krajevna organizacija Salek-

Gorica ob sodelovanju mladine, učiteljev, starešin JLA, TO, ZRVS in predstavnikov krajevne skupnosti Salek-Gorica v Velenju, in to v osnovni šoli bratov Mravljak na Gorici. Starešinam in osnovni šoli so podelili priznanja ZRVS, najboljšim strelcem in avtorjem najboljših spisov na temo JLA-SLO pa so razdelili knjižne nagrade.

Na predlog predsedstva občinske konference ZRVS Velenje smo obiskali bolne in starejše člane naše organizacije. Vsakemu smo podarili koledar, knjigo s posvetilom, novoletno čestitko in značko ZRVS.

Na pohod Po poti narodnega heroja Kebeta 9. januarja v Dražgoše smo poslali svoje ekipe, to je ekipo ZRVS in ZSMS. Kljub močni konkurenci so osvojili 19. mesto.

Martin Slatinšek

Nova knjiga

Napredno mladinsko gibanje na Slovenskem

Mladina je naša velika tema. To stališče je v zgodovinisju pričujoče in načelno sprejeto. Vendar ne v vlogi dejavnega izhodišča za raziskavo, pač pa bolj kot odmev družbenopolitičnega priznanja in pozornosti, namenjene vlogi mladine. Večinoma gre za ponavljanje ocen Josipa Broza-Tita. Tito je izrekel vrsto tehtnih misli o mladini in tekoče ocenjeval »mladinsko« problematiko.

Naša revolucija je bila po svojem duhu in nosilcih mlada. Bila je zazrta v prihodnost, ta pa pripada mladini. Zato so bili mladi vedno v prvih vrstah boja za ukinjanje vsega, kar je utesnjevalo ali preprečevalo človekovo svobodo in ustvarjalnost. To je bilo tudi v viziji našega revolucionarnega boja, ne le pred narodnoosvobodilno vojno, marveč tudi med njo in po osvoboditvi, ko premagujemo težave in nasprotja, ko gradimo družbo svobodnih, enakopravnih in ustvarjalnih ljudi.

Po dolgotrajnih pripravah so zgodovinarji in neposredni udeleženci NOB ter ljudske revolucije uspeli nameniti več pozornosti zgodovini mladinskih organizacij. Zavest, da je treba preučevati vlogo mladine in njenih organizacij, je narokovala okrepitev prizadevanj za zbiranje zgodovinskega

ga gradiva in njegovo znanstveno obdelavo. Tako so v okviru republiške konference ZSMS in ob tesnem sodelovanju z zgodovinsko komisijo pri CK ZKS pred štirimi leti ustanovili odbor za preučevanje naprednega mladinskega gibanja v Sloveniji. Ta je ustanovil več terenskih odborov, jih usmerjal in spodbujal.

Na tiskovni konferenci ob izidu knjige Napredno mladinsko gibanje na Slovenskem, ki jo je sklicala RK ZSMS, prejšnji teden, so bili poleg glavne urednice Anke Vidovič-Miklavčič, ki je predstavila vsebino knjige, navzoči tudi predstavniki odbora za preučevanje zgodovine naprednega mladinskega gibanja Vilma Bebler-Pirkovič, Valentin Marinko in Nataša Urbanc, ki so se s svojimi mislimi pomudili pri samem načinu raziskovanja. Opozorili so, da je zgodovinarjev raziskovalcev v Sloveniji zelo malo, zato doslej ni bil možen nek sistematičen pristop. Toda, bolje nekaj kot nič. Eden izmed rezultatov prizadevanj v tej smeri je bila vsejugoslovanska in s tem tudi slovenska udeležba z referati na znanstvenem posvetovanju v Zagrebu jeseni 1979 ob 60-letnici SKOJ. Referati slovenskih avtorjev so bili objavljeni v publikaciji SKOJ 1919-1945 v letu 1980. Drug tak rezultat in hkrati

ti vzpodbuda za nadaljnje delo je bilo posvetovanje o preučevanju zgodovine SKOJ in mladinskega gibanja na Slovenskem.

Osrednji referati s tega posvetovanja so objavljeni v knjigi Napredno mladinsko gibanje na Slovenskem.



Na naslovni strani knjige je prizor z mladinske mirovne akademije v Mariboru 22. avgusta 1936

dinskega gibanja v Sloveniji, ki je bilo aprila 1981 v Ljubljani

nje na Slovenskem, ki je izšla ob koncu leta 1982 v počastitev

40-letnice USAOJ in 11. kongresa ZSMS. V teku pa so že organizacijske priprave za zbiranje drugega gradiva s posvetovanja, ki naj bi tudi našlo obliko publikacije. Referati v njej bodo obravnavali zgodovino mladinskega gibanja po posameznih regijah.

Publikacija Napredno mladinsko gibanje na Slovenskem obsega petnajst referatov, ki v preučevanju segajo po vojni tja do leta 1948. Zanimivo, da je za obdobje po tem letu veliko dokumentacije in drugega zgodovinskega materiala izgubljenega in je pravzaprav več ohranjenega iz časa vojne. Kjer nastopijo vrzeli v arhivih, pridejo na pomoč ustni viri, ki so prav dobrodošli, saj podkrepijo dokumente, zapolnijo vrzeli in ne nazadnje prikažejo način življenja, ki ne diha iz samih dokumentov.

Na začetku knjige Jože Dežman spregovori o metodoloških pomanjkljivostih raziskovanja v preteklosti, sicer pa je večina referatov namenjenih obravnavi idejnopoličnega in organizacijskega razvoja SKOJ.

Omenimo le nekaj zgornjih naslovov: Milica Kacinova govori o mladinskem gibanju na Primorskem med obema vojnama, France Kresal je naslovil referat Socialnopolitični in materialni položaj delavske mladine v Sloveniji v okviru stare Jugoslavije, Viktor Stopar: Prispevek k delovanju SKOJ 1938-1941. Drago Košmrlj: Delovanje in vpliv

KP v društvih kmečkih fantov in deklet, Vlado Jurančič je preučil in opisal organizacijski razvoj SKOJ v narodnoosvobodilni vojski in partizanskih odredih Slovenije 1941-1945. Janez Vipotnik je v referatu Delež Skoja in mladinske organizacije pri graditvi Slovenije v prvem povojnem obdobju opozoril tudi na politično rast mladine tega časa, na kulturno in prosvetno delo med mladimi, na besede tovariša Tita, namenjene mladini in na mladinske kongrese. Se veliko imen je nanizanih v skupnem delu, za katerim se skriva več kot trideset sodelavcev, ki so po svojih močeh raziskovali in zapisovali. Knjigo povzema sklepna beseda Vilme Pirkovič, ki je na posvetovanju aprila štrnila misli o vsebini razprav.

France Popit je ob tej priložnosti dejal: »Naloga zgodovine je, da preuči konkretne pojave, oblike organiziranosti in načine boja, s katerimi smo uresničevali revolucionarno vizijo. Pokaže in dokaže naj bistvo revolucionarne kontinuitete in tiste izkušnje, ki naj mlade mobilizirajo kot aktivne borce za človekovo vsestransko osvoboditev in ustvarjalno afirmacijo.«

Morda še opozorilo: knjigo Napredno mladinsko gibanje na Slovenskem dobite v knjigarnah, šolskih in drugih knjižnicah, prejele pa so jo tudi vse OK ZSMS. Cena znaša 230 dinarjev.

Živa Drole

Fotografije Joca Žnidaršiča v ljubljanskem KDIC

Pričevanja o dvajsetem stoletju

Nič, prav nič drugega ne bo tako dokumentarčno zaznamovalo dvajsetega stoletja, kot sta to film in fotografija. Nekoč so takšne stvari urejale naključja, Vezuv je zatlačil Pompeje in ostale so okamenele priče. Antične stele in sarkofagi so ostali globoko v zemljinih nedrih kot dokumenti svojega časa. Plasti Troje in z njimi znamenja njenega življenja so razkrivali raziskovalci stoletja... Fotografija pa preži, ostaja vsak trenutek tega stoletja kronist, priča dogodkom in ljudem. Lahko je nadvse realistična,

lahko je »mehka« ali »ostra«, vedno ujame nekaj, kar ne bo nikoli več tako.

Samotno jesensko drevo sredi polja je v svojem večnem ciklusu spet ozelenelo in se spet obletelo, mladostni nasmešek baletne deklice se je umaknil umirjenemu smehljaju izkušene žene, božajoča stegnjena roka, ki je gladila skuštrano otroško glavo, je zdrsnila v smrt...

Trenutki, stotinke. Nanizani na fotografski razstavi Joca Žnidaršiča v Cankarjevem domu v Ljubljani nam nudijo razpon mojstrske fotografije, od reportersko ve-

rodostojne, ki vedno ujame pravi trenutek, pa do tiste, ki prekorači golo aktografijo z ostro etično-moralnimi hotenji, in nenazadnje tisto, ki v naravi in človekovem okolju najde vselej dovolj likovnih skladij in disharmonij, da jih v fotografiji predstavi kot novo kvaliteto, ne le podatek, ampak tudi odnos do stvari, materialov in oblik.

Spet enkrat nam je razstava mojstrskih fotografij potrdila, da je tudi fotografska umetniška govorica lahko izjemno močna, in da je fotografska govorica Joca Žnidaršiča že zdavnaj prej in

ne šele sedaj zaslužila izdajo monografije, kakršno je (ob otvoritvi umetniškove razstave) predstavila založnica, Delavska enotnost.

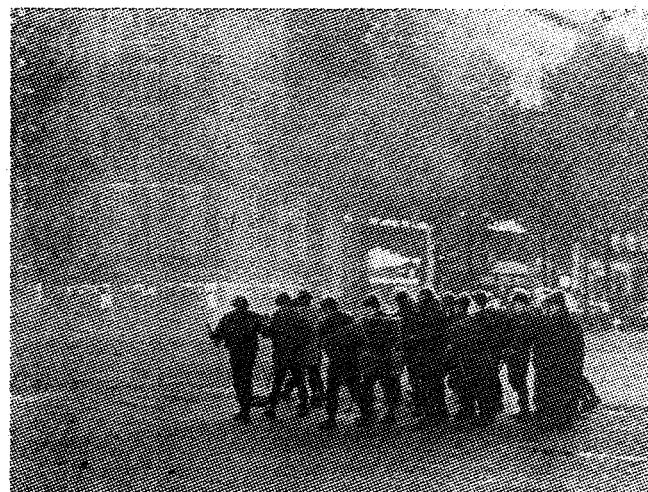
Monografija Žnidaršičeve fotografije zajema prek sto dvajset fotografij, ki jih spremljata besedili Staneta Bernika in Želika Kozinca.

Naj tole razmišljanje končamo z Bernikovimi besedami: »Ko danes gledamo izbor Žnidaršičeve fotografije, se nenadoma zavemo, da je pred nami opus fotografa, ki ga že zdavnaj poznamo kot sooblikovalca našega slikovnega spomina o nas samih in o svetu, v katerem bivamo...«

Bojana Žokalj-Jesih



Maistrovi borci, Ljubljana, Ljubljana 1974



Pariz, 1975

Lepota in moč besede

Režiser Franci Križaj, ki je na oder Mestnega gledališča ljubljanskega po triindvajsetih letih (tudi krstno postavitev je režiral) postavil Antigono Dominika Smoleta, je brez dvoma buril domišljijo in radovednost že, ko je s sodelavci pripravljaj predstavo. Kajti tako žlahtno besedilo, kot je Smoletova Antigona, ki si je vse navdušenje in z njim superlative prislužila pred dobrimi dvajsetimi leti, oziroma ob vsaki novi odski postavitvi znova, se je tokrat enako močno postavilo pred gledalstvo; to je v teh dvajsetih letih lahko prebavilo, preživelo in sprejelo vrsto novih slovenskih odskih stvaritev, se privadilo eksperimentom in se razvadilo ob nekaterih briljantnih predstavah (tudi gostovanjih) iz klasičnega gledališkega repertoarja. Smoletova Antigona ostaja čista in lepa, poetična in silna v svoji sporočilnosti tudi v tej luči. Ostaja takšna, četudi je v sedanjosti postavitvi na odru Mestnega gledališča ljubljanskega nekaj momentov, ki neprenehoma motijo in gledalcu vedno znova prekinajo nevidno vez do zvena in sprejemanja odrske govorne besede.

Eno najbolj motečih prvin predstavlja scena (Miodrag Tabacki).

Očitno je sicer, da so se igralci na številnih vajah dodobra privadili in navadili preskakovati špranje in prazne prostore med koriti, napolnjenimi z gramozom, hkrati pa grebenje in rožljanje tega nesrečnega kamena v živo moti trenutke najlepših dialogov in je prav tako moteče, ko se bodisi Ismena ali Haimon ali pa Teiresias v svojih besedah razvnamejo.

V trenutkih, ko se zazdi, da je tudi zbor okoren in tog, ko so okorni in kljub dragocenosti moteči kostumi, ko odprtina sredi odra deluje nepotrebno, si človek zaželi praznega odra in vsega naštetega očiščenih prizorov. Navsezadnje Smoletova Antigona vendarle še ni prešla v takšnem pomenu med klasična dela slovenske dramatike, ko bi bilo njeno besedilo vsesplošno znano in razširjeno. Zato se nekako zdi kot, da »še ni pripravljena« na reze »modernizirane zunanje podobe«, ali bolje, na poizkuse, kakršnih smo se deloma že privadili ob Shakespearovih dramah in nenazadnje tudi pri istoimenski Sofoklovi igri.

Bojana Žokalj-Jesih

Revolucionarna tematika v notah

Partizanske pesmi

V januarju je pri Zvezi kulturnih organizacij Slovenije izšla pesmarica »Partizanske pesmi«. To je prva takšna izdaja po vojni, ki je namenjena mešanim zborom. Do sedaj je bilo namreč za nadaljevanje tradicij NOB v obliki pesmi poskrbljeno samo za moške zборе. Prva pesmarica stotih pesmi s priredbami za moške zборе je izšla že leta 1959, leta 1980 pa je doživela svoj ponatis. Ves čas pa smo pogrešali pesmi za mešane zборе in priredbe zanje, kajti mešani zbori so bili tudi med vojno zelo redki. Po osvoboditvi je sicer nastalo nekaj priredb, vendar so te ostale razmetane po raznih revijah, nekaj pa jih hranijo posamezni zbori. Zato je odločitev ZKOS, da izda pesmarico partizanskih pesmi za mešane zборе, vredna pohvale. Pojavimo se to, da bo v začetku letošnjega leta izšla tudi pesmarica s pesmimi na partizansko tematiko za mladinske zборе.

Med narodnoosvobodilnim bojem je bila tudi pesem orožje. Pisali so jo borci in aktivisti, interniranci in izseljenci, ki so na svojih ramenih nosili vso težo boja, pisali in peli so iz čistih doživetij in iz notranje nuje. Mnogi med njimi so ostali anonimni, njihove pesmi pa so živele v svojih melodijah med ljudmi in živijo še danes. Še večji je prispevek šolanih pesnikov in glasbenikov, ki so znali v pravem trenutku prisluhniti potrebam partizanskega boja, ki so celo odvrgli svojo »visoko« pesem in so vrgli na plan »pesem za današnjo rabo«, pesem, ki je vžigala upornost, vlivala vero v zmago in moč v nepreglednem gizenju belih daljav. V štirih letih narodnoosvobodilnega boja je na slovenskem ozemlju nastalo približno 120 izvirnih partizanskih pesmi, 50 samosplovov, 30 skladb za instrumente ter približno 50 priredb pesmi drugih narodov in na narodne teme. Številne med njimi so ponarodele. Splošno velja, da v revoluciji muze obmolkejo. Tega ne moremo trditi tudi za našo revolucijo, saj je narodnoosvobodilni boj ustvaril toliko novih skladb.

Se danes so partizanske pesmi med najbolj priljubljene, saj s svojo živahno melodičnostjo nekako presegajo okvir drugih slovenskih narodnih pesmi, ki so večinoma uglasene na nekako bolj žalostno noto. Vsekakor je nova pesmarica Partizanske pesmi obogatila mešane pevske zборе z gradivom s partizansko in revolucionarno tematiko. In kakšen je bil kriterij za izbor pesmi? Objavljene so tiste, ki so ostale žive vseh štirideset let po vojni. V besedilih in melodijah šestindvajsetih pesmi, ki so našle prostor na straneh pesmarice, so zastopani vsi najvidnejši partizanski zborovski skladatelji, med njimi Makso Pirnik, Rado Simoniti, Karol Pahor, Marjan Kozina, Radovan Gobec, Pavel Šivic, Ciril Cvetko, Milan Apih, Matej Bor, Janez Kobe itd. Med partizanskimi pesmimi je 24 izvirnih slovenskih, osem je priredb ljudskih pesmi, 14 pa je pesmi drugih jugoslovanskih narodov.

Pesmarico partizanske pesmi so izdali ob 40-letnici 2. zasedanja AVNOJ. Uredil jo je Radovan Gobec. Lahko jo naročite na naslov: Zveza kulturnih organizacij Slovenije, Ljubljana, Kidričeva 5.

Živa Drole

KRIZE NAŠIH DNI

JOŽE PLEŠNAR 6

O dvajsetem stoletju govorijo kot o stoletju vojaških, političnih, gospodarskih in družbenih kriz. Katere so krize preteklosti, sedanjosti in prihodnosti? Kakšni so njihovi vzroki in kakšne posledice?

Osvobodilni boj v Salvadorju

Nova ofenziva salvadorskega osvobodilnega gibanja; vojaška hunta bi že zdavnaj padla, če ne bi bilo podpore ZDA, ki nočejo nobenega revolucionarnega nemira v svojem »dvorišču«.

Na majhnem prostoru Srednje Amerike, komajda nekaj večjem od Jugoslavije, že nekaj let odmevajo eksplozije, ki presegajo okvire lokalnih nemirov ter vse bolj postajajo del medbloksovskih sporov. Za dimom požara v Salvadorju, grmenjem v Gvatemali ter revolucionarnim zamahom v Nikaragvi poteka prava diplomatska vojna. Spopadajo in prepletajo se najrazličnejši interesi, odvijajo se sestanki za zaprtimi vrati, zvonijo rdeči telefoni, srečujejo se veleposlaniki – ameriški, mehiški, gvatemalski, salvadorski, socialnodemokratski, kubanski – izmenjujejo se uradna in tajna sporočila.

Kot da bi samonikli upor, ki je pognal korenine v desetletja utrjevanem sistemu revščine večine in bogastva peščice, želeli spremeniti v abstraktni spopad ideologij, blokov in sistemov.

Opozorilo iz Managve

Na januarskem izrednem sestanku koordinacijskega odbora neuvrščenih v Managvi je bila pozornost upravičeno obrnjena na dogajanja v Srednji in Južni Ameriki, kajti kot je bilo rečeno, je Latinska Amerika celina, na kateri se odloča usoda neokolonizma. Ni nak-



Vojaška hunta priznava velike izgube v bojih z borci osvobodilnega gibanja. Takole (na sliki) se vračajo vojaški huntine armade iz spopada, v katerem so bili popolnoma potolčeni.

ljučje, da je bila po uspešni zmagi nikaragovske revolucije Srednja Amerika imenovana »nemirni laboratorij revolucij«, katerega izide brez diha spremlja vsa celina.

Vse latinskoameriške države po vrsti ugotavljajo, kakšna je bila cena neokolonizma, odvisnosti od severne Amerike: celina dolguje 300 milijard dolarjev, in tudi zaradi tega je tako moreče vpeta v soočanje diplomacij in interesov vseh barv.

»ZDA želijo zavestno radikalizirati te v bistvu nacionalistične procese,« je bilo opozorjeno, »ker se bojijo avtentičnega osamosvajanja latinskoameriških narodov. Drugi blok vleče Nikaragvo, in z njenim posredništvom Salvador, v drugo skrajnost, kajti tudi nje-

mu je lažje ravnati na temelju bipolarizacije sveta.

Voditelj nikaragovske revolucije Daniel Ortega je moral na sestanku v Managvi poudariti, češ da »nas imajo ZDA za svoje strateško področje«. »Toda, Nikaragva je strateško področje neuvrščenih dežel!« je dejal.

Voditelj salvadorske Demokratske revolucionarne fronte FDR Guillermo Ungo pa je prav tako dodal, »da je neuvrščenost edina možna dolgoročna osnova resnične neodvisnosti svobodnega Salvadorja.« Neuvrščenost zato, ker latinskoameriške države in revolucije nimajo nikjer druge maneverskega prostora.

Ofenziva za ofenzivo

Medtem ko je Guillermo Ungo sodeloval na koordinacijskem odboru v Managvi, so čete njegove FDR in osvobodilne fronte Farabundo Martí-FMLN, sprožile široko ofenzivo proti četam salvadorske vojaške hunte. Minuli teden so začele deževati novice o uspešnih akcijah upornikov na severovzhodu dežele, predvsem v pokrajinah Morasan, Chalatenango in Usulután, kjer je s strani hunte v bojih angažiranih 6000 vojakov, med njimi tudi trije bataljoni (približno

in večjih bojov, sklepali, da je upor tako rekoč zadušeni.

Da je stvarnost povsem drugačna, dokazuje novica, da ameriški kongres sploh ni počakal na poročilo tričlanske delegacije, ki je v začetku januarja bivala v Salvadorju in ugotavljala upravičenost nadaljnje ameriške pomoči vojaški hunti, ter je minuli teden odobril začetnih 61 milijonov dolarjev vojaške pomoči.

39 mesecev osvobodilnega boja

Ko je 15. oktobra 1979 državni udar spodnesel diktatorski režim generala Carlosa Romea, je Salvador preživel nekaj tednov upanja, da bo vojaško-civilna hunta – v kateri so bili na začetku celo komunisti – prinesla tej revni srednjeameriški državi socialni mir in vsaj zasnove pravične delitve bogastva.

Toda kaj hitro je vajeti prevzela oficirska desnica, podžgana s hrabrilnimi besedami predstavnikov Washingtona: s svojimi manevri je onemogočila napredne sile, ki so se že na začetku leta 1980 znašle v vojaško-politični opoziciji; ta danes v okviru Fronte nacionalne osvoboditve Farabundo Martí – FMLN (ime ustanovitelja KP Salvadorja in voditelja kmečke vstaje v tridesetih letih) združuje pet različnih gverilskih gibanj.

Uporniki so se dokaj uspešno spopadali z vojsko vojaške hunte, ki premore kakih 24.000 vojakov, in že takoj na začetku spravili pod svoj nadzor precejšnja območja na severovzhodu dežele. Njihovo napredovanje je ustavila šele obilna vojaška in finančna pomoč ZDA, ki so v Salvador poslale tudi vojaške svetovalce.

Znašanje nad civilnim prebivalstvom

Pa še nekaj drugega je ustavilo napredovanje in večji uspeh gverilskega boja: Američani, oziroma njihovi vojaški svetovalci, so prinesli salvadorski armadi in njenim oficirjem izkušnje iz Vietnama. Naučili so jih, kako izvajati akcije »poišči in uniči«. Toda te akcije je salvadorska armada redkokdaj uporabljala proti gverilcem, saj je njen poveljnik general Jose Guillermo Garcia privrženec »sedanja v garnizonih in čakanja na gverilce, da napadejo posamezno območje ter nato ofenzivnih akcij proti njim.« Z izredno učinkovitostjo in neusmiljenjem je nameč salvadorska armada ameriške nauke uporabljala pri iskanju in pobijanju civilistov!

Samo v prvih dveh letih bojev je bilo »zunaj bojišč« ubitih 30.000 civilistov in armada vojaške hunte si je prislužila ime »klavcev«, njeno nasilje pa je sprožilo tudi ogorčeno kampa-

njo precejšnjega dela ameriškega tiska »proti ameriški vpletenosti v pokole nedolžnih«. Bela hiša je pod tem pritiskom morala zagroziti salvadorski hunti, da ji bo odtegnila pomoč, »če ne bo popravila svojega ravnanja z državljani in uvedla najnujnejših socialnih reformov«.

To naj bi se domnevno zgodilo, vsaj po sodbi ameriške vlade, ki je lani Salvadorju poslala za 300 milijonov dolarjev pomoči, pred dnevi pa je, kot rečeno, odobrila prvi kontingent nove vojaške pomoči.

Pričevanja o pokolih

Samo v letu 1982 je v Salvadorju brez sledu izginilo 5.000 ljudi, in vojaška hunta je na vrhu seznama tistih režimov na svetu, ki na najbolj krvoločni način utrjujejo svojo vladavino.

Podrobne podatke o zločinih vojaške hunte je navedla humanitarna organizacija »Pax Christi«: 17. julija lani je okrog

ljal neko savadorsko vojaško enoto na območju pokrajine El Mozote. Po naključju mu je prišel v roke seznam, ki ga je izdalo glavno poveljstvo ter ga razposlalo vsem enotam, oziro-

Tudi če obe strani pretiravata v okviru svojih propagandnih interesov, je primerjava več kot poučna: vojaška hunta ne more uničiti odporniškega gibanja tudi z vsestransko

Pogoj za nadaljevanje pošiljanja ameriške pomoči Salvadorju (letos naj bi dosegla 161 milijonov dolarjev) je bil, da vojaška hunta popravi svoj odnos do človekovih pravic, skratka, da nekoliko »omili nasilje nad civilnim prebivalstvom«.

V okviru dogovorov o tej pomoči je salvadorsko prizorišče nedavno obiskal tudi funkcionar ameriškega obrambnega ministrstva Fred C. Kele. Ko so ga po vrnitvi v Washington novinarji vprašali, če je 61 milijonov dolarjev za vojaško opremo in orožje salvadorske armade dovolj velika pomoč, je odgovoril takole: »Morda je... toda učinek utegne imeti šele čez več let!«

Američani namreč očitajo salvadorski armadi, da jo vodijo neizkušeni in samozadovoljni oficirji: s tem razlagajo tudi bojni neuspeh tistih treh bataljonov salvadorske armade, ki so se lani izurili v ZDA.

ma celo vsem vojakom. Na seznamu so bila imena 462 kmetov z območja El Mozote, vojaški pa so jih morali »poiskati, identificirati in – umoriti, kot

ameriško pomočjo, z ameriški svetovalci, v Ameriki izurjenimi elitnimi četami in z radodarno pomočjo sosednega Hondurasa, ki je že lanskega oktobra poslal na pomoč 2000 vojakov ter dal salvadorski hunti oporo celo z občasnimi letalskimi napadi na oporišča osvobodilnega gibanja.

Predlogi za kompromis

Doslej je salvadorsko dramo skušalo rešiti kup posrednikov: ponujali so se Francozi, Mehčani, Panamci, socialistična internacionala itd. Ideje so bile različne, a vse s skupnim ciljem – pripeljati predstavnike osvobodilnega gibanja in vojaške hunte za zeleno mizo in doseči konec tragične državljanske vojne.

Glavna ovira poskusom, da bi krizo rešili s pogajanjem, je prepričanje vojaške hunte, da kljub vsemu lahko zadevo reši po vojaški poti, toliko bolj ker lahko računa na podporo ZDA, ki si ne morejo niti zamisliti, da bi v njihovem »srednjeameriškem dvorišču« zmagala še ena ljudska revolucija.

Predsednik uporniške koalicije FDR-FMLN Guillermo Ungo je že 27. oktobra lani v Mehiki predlagal, da je treba organizirati mirovne pogovore in se s tem strinjati, da se uporniško gibanje pogaja z vojaško hunti. To pobudo je podprlo vseh pet organizacij, združenih pod Nacionalno fronto Farabundo Martí, in tri organizacije, ki so združene pod Demokratsko revolucionarno fronto FDR. Skratka ponudba je bila premišljena in resna. Toda odgovor začasne vojaške vlade pod vodstvom predsednika Alvara Magana je bil odklonilen: »Ne bomo se pogajali z uporniki!« In le nekaj dni pozneje so huntine čete začele svojo veliko ofenzivo, ki so jo, kot rečeno, končale v zmotnem prepričanju, da je osvobodilno gibanje na robu poraza.

V sedanji ofenzivi, ki jo je sprožilo osvobodilno gibanje, je na robu poraza vojaška hunta. Rešuje se z ameriško pomočjo in s prizadevanji, da bi v naslednjih dneh organizirala srečanje šefov režimov Gvatemale, Hondurasa in Salvadorja, na katerem naj bi se dogovorili o koordiniranem odporu proti »notranji in zunanji subverziji«. To srečanje naj bi ponudilo osnovo za obuditev zloglasnega srednjeameriškega vojaškega pakta, ki je razpadel po honduraško-salvadorski vojni leta 1968.

Dosedanja taktika vojaške hunte se ni izkazala za uspešno, same latinskoameriške države pa so na nedavnem srečanju neuvrščenih v Managvi pokazale tudi odločnost, da onemogočijo, ob podpori gibanja neuvrščenih, vse nadaljnje poskuse, da bi z mednarodno za- roto zatrl samonikli upor salvadorskih množic.

Nasilne volitve

Dne 28. marca lani so v Salvadorju organizirali »demokratske volitve«, na katerih naj bi se 1,8 milijona volilcev (od 5 milijonov prebivalcev dežele) izreklo o prihodnji vladavini. Osvobodilno gibanje je napove-



Pod budnimi očesi salvadorske nacionalne garde volilci »vneto« čakajo, da bi oddali svoj glas, sicer jih čaka maščevanje...

dalo bojkot volitev, ki so bile očiten poskus pokazati svetu, »da salvadorsko ljudstvo ni z uporniki, temveč da vneto podpira legalne stranke.«

Vojaška hunta je bojkot onemogočila tako, da je zastražila volišča, da je tako rekoč z orožjem prignala tiste, ki niso nameravali voliti, da je zagrozila z odpuščenjem z dela, z raznimi povračilnimi ukrepi itd. Premagal je strah, ki se je ob številnih smrtnih žrtvah med civilnim prebivalstvom že zdavnaj vgnezdil v srca ljudi...

Na koncu se je lahko hunta pohvalila, da je bila volilna udeležba kar 80-odstotna in da je volilo kar 1,4 milijona ljudi.

1000 salvadorskih vojakov zasledovalo veliko skupino salvadorskih civilistov, ki so pred vojno viro, predvsem pa pred režimskim nasiljem, bežali v sosedni Honduras. Njihov beg je ustavila honduraška vojska in tako salvadorskim vojakom omogočila, da so v enem dnevu pobili 2.000 ljudi.

Lanskega maja je bilo na primer ubitih 60 ljudi na reki Sumpul, ko so hoteli pobegniti iz države; nedaleč proč pa je 1.000 oseb živih zgorelo v pečini la Pintada.

Tudi 10 Američanov je padlo pod streli salvadorske armade; največje ogorčenje je sprožila smrt starih redovnic iz ZDA, ki so jih vojaški surovo umorili.

Veliko zločinov nad civilisti pripisujejo nekdanjemu majorju salvadorske armade Robertu d'Aubuissonu, ki naj bi vodil tako imenovane desničarske »odrede smrti«, ki neodvisno od armade sejejo smrt med civilisti.

Kako potekajo vojaške akcije »poišči in uniči«, pa je lani odkril ameriški fotoreporter Steven Salisbury, ko je sprem-

domnevne nasprotnike vojaške hunte, oziroma privrženice uporniškega gibanja...

Bilancia vojne

Kljub nasilju nad prebivalstvom, ki je po nekaterih podatkih do konca lanskega leta terjalo celo nad 36.000 življenj ter pognalo tisoče in tisoče ljudi v prisilno, ima osvobodilno gibanje široko podporo, predvsem med inteligenco in kmečkim prebivalstvom. To sodelovanje je tudi v precejšnji meri pripomoglo k vojaškim uspehom upornikov.

Dne 1. novembra lani je morala vojaška hunta uradno priznati število izgub v obdobju med julijem 1981 in oktobrom 1982: tako naj bi v bojih z gverilci padlo 1250 vojakov, okrog 3.000 pa naj bi bilo ranjenih. Radijska postaja osvobodilne fronte Farabundo Martí – FMLN pa je skoraj hkrati objavila podatke, da je uporniško gibanje imelo 214 mrtvih in 500 ranjenih. Zaplenilo naj bi 960 različnih kosov orožja, uničilo 9 helikopterjev in 20 letal, 6 tankov, 10 oklopnih vozil, 60 tovornih avtomobilov itd.

Prvi padli partizani na Cerkljanskem

Prezgodaj smo jih pozabili

Lansko leto 25. decembra je minilo 40 let, ko so v Rodnih na Cerkljanskem padli prvi štirje mladi partizani, ki so prvi odšli k partizanom s Cerkljanskega. Tiho, neopazno, brez spomina nanje ob 40. obletnici njihove pretrane smrti za našo svobodo je šel mimo nas, takrat tako boleč udarec za nastajajoče partizanske skupine in aktiviste Osvobodilne fronte. Nanje se nismo spomnili tisti, ki smo jim bili vaščani, prijatelji, soborci, krajevna organizacija ZB NOV, krajevna skupnost, SZDL, mladina Oreška-Jesenice, da bi se s skromno žalno slovesnostjo spomnili nanje. Takratne mladinke, skojevke, so z rdečimi nageljni krasile njihove sveže grobove, kljub fašističnemu zasledovanju, z bolečino v srcu. Ti padli so bili: Peter Čelik, Valentin Eržen, Gabrijel Pajntar in Bogdan Jeram.

Peter Čelik

Peter Čelik, po domače Zajčev na Reki pri Cerknem je bil prvi partizan v sedanji občini Idrija. Rodil se je leta 1914 na Reki. Izučil se je krojaške obrti, ki pa mu ni dala zaželenega zaslužka. Zaradi fašističnega prezira je leta 1937 pobegnil v staro Jugoslavijo. Tam se je povezal z napredno mislečimi delavci. Že v avgustu 1941 je bil med prvimi slovenskimi partizani na Mokrcu. Priklučil se je znani Dolganovi skupini, ki je šla 12. septembra 1941 prek Loške doline in Javornika na Primorsko. Udeležil se je bitke na Nanosu 18. avgusta 1942. Po bitki na Nanosu se je pridružil partizanski skupini Mileta Špacapana-Igorja, Jaka Platiše-Franca in še nekaterim drugim, ki so se umaknili na Vipavsko v Ozeljan. Tam se je snovala skupina partizanov, katere komandir je bil Peter Čelik, komisar Jaka Platiše-Franc. Še z nekaterimi drugimi borci so konec maja odšli na

Tolminsko in skupina je dobila ime Tolminska četa. Nekaj časa je delovala na Kolsko-Kalskem, na Avškem območju. Pridružili so se jim novi partizani iz Goriških Brd in dopolnili so Tolminsko četo, ki je sredi julija 1942 odšla na Šentviško planoto na Pečine. Tam je Peter načrtoval rušenje mostu na cesti Most na Soči-Idrija, nad potokom Jesenica, ob vasi Reka. Akcijo bi morali izvršiti 5. avgusta, a ni uspela. V taboru v Gorskem vrhu je dobila četa nalog, naj se takoj napotijo na Vipavsko, kjer bi oblikovali Gregorčičev bataljon. Med potjo so likvidirali nad Avčami v Osojnici italijanskega lesnega trgovca Batalja in njegovega spremljevalca gozdnega miličnika. Pri tem je dobil Peter polavtomatsko italijansko puško gozdnega miličnika.

Po formiranju Gregorčičevega bataljona in čet je Tolminska četa ostala v glavnem v istem sestavu, dopolnjena še z nekaterimi borci. Peter Čelik je še naprej ostal komandir čete, za komisarja je bil imenovan Albert Bole-Miloš, za namestnika komisarja pa Mirko Zimic-Miro. Jakob Platiše-Franc, ki je bil prvi komisar Tolminske čete ob njeni ustanovitvi, je bil poslan na politično delo na območje Idrije in njene okolice. Po pripovedovanju Jožeta Simsiča je Tolminska četa, v kateri je bil tudi on, iz Vodice nad Ozeljanom, kjer je bila ustanovljena, odšla 25. avgusta 1942 na Tolminsko. Na poti so se naslednjega jutra ustavili ob Srednjem Lokovcu in tam je padel istega dne njen komisar Albert Bole-Miloš. Četa je nadaljevala pot na območje Tolminskega Loma, Široke njive in od tam, kjer naj bi bil njen začasni tabor, so borci Tolminske čete odhajali na razne akcije v Goriška Brda, na Šentviško planoto in v druge kraje Tolminske. Po ustanovitvi Soškega odreda se je Tolminska četa konec okto-

bra 1942 priključila temu odredu.

V 2. bataljonu Soškega odreda, ki je imel svoj tabor v Prodeh nad kneškimi Ravnam, je bila Petru Čeliku poverjena skupina partizanov. Z njimi naj bi šel na Šentviško planoto. Skupina se je utaborila v gozdu v bližini Tinacove kmetije. Od tam so potem hodili po vaseh Cerkljanske in Šentviške planote. Pri teh obhodih je Peter tudi izvedel, da so



Peter Čelik-Zajčev
z Reke pri Cerknem

fašisti zaradi njegovega odhoda k partizanom 19. decembra 1942 aretirali svojce. Peter je sklenil, da njihovega imetja ne smejo dobiti Italijani. S terenskimi aktivisti v Zakrižu, Ravnah, Orehku in Orehovški grapi so se dogovorili, da skupaj s partizani in aktivisti OF, ki jih je organiziral Jože Primožič, odnesejo vse blago, zlasti kmetijske pridelke, in odženejo živino. Skupina partizanov, ki jo je vodil Peter Čelik, je odšla iz tabora pri Tinacu 23. decembra, kmalu ko se je zmračilo. Sestavljali so jo Peter Čelik, Valentin Eržen, Gabrijel Pajntar, Vinko Taras, Gabrijel Peternej, Bogdan Jeram in njegov brat Stanko. V taboru je ostal le Peter Maraž-Pavle. Šli so skozi Poloc, Laharna in na

ravnost na Petrov dom k Zajčevim. Hiša je bila zaklenjena, okrog hiše pa je bilo že zbranih nekaj aktivistov. Drugi so še prihajali, kakor je bilo dogovorjeno. Odpri so vrata, Peter je povedal, kje je kaj in takoj so začeli nakladati v koše koruzo, žito, krompir in druge pridelke.

Sestnajst aktivistov in osem partizanov je odšlo po poti ob vznožju hriba Rodne proti Orehovski grapi. Ko je otovorjena kolona z živino odšla na pot, se je med njimi pojavil Jaka Študin-Cvetka, ki je bil namenjen v Tolminski lom na konferenco. Petra je prosil, da mu da spremstvo za to pot. Peter je določil Stanka Jerama in Vinka.

Otvorjena kolona pa je z živino nadaljevala pot v Orehovsko grapo in prišli so v Milnarjevo gmajno že po polnoči. Živino so odgnali v planinsko stajo, blago, ki so ga prinesli aktivisti, so v Rodnih poskrili po kavernah. Partizani pa so se umaknili v smrekevo gozdiček nad Milnarjevo gmajno, da bi tam predanili.

Izdajalec Čuf

Ko se je kolona s kravami pomikala v nočni tišini nad vasio Reka, je hodil spodaj po cesti človek, ki je slišal nenavadni šum, drsanje kravjih parkljev ob kamenje, in pomislil, da so v tem času zunaj nenavadni ljudje »partizani«. Takoj je šel obvestiti fašiste v postojanki v Jeseni-

ci. Ti so presenečeni sprejeli Franca Čufra, ki mu ni bila poverjena skrb, da varuje premoženje interniranih družin. Poveljnik postojanke je po telefonu obvestil poveljstvo v Cerknem in kmalu je prišel ukaz o pohodu vojaških enot v smer hriba Rodne, Orehovska grapa. Vsaka enota je dobila svojo nalogo in zavzemali so položaje, ki jim jih je pokazal izdajalec. Obkoljevali so prostor, kjer naj bi se, zadrževali »banditi«. V jutranjih urah, ko se je že daniilo, so partizani ugotovili, da so obkoljeni. Vojske so izdajale čelade v svetlem vzhajajočem soncu. Partizane je odkril policijski pes. Bili so v dolini slabem kritju, Italijani pa so nanje neprestano streljali z vsem orožjem. Prva sta padla Bogdan Jeram in Gabrijel Pajntar. Ranjen je bil tudi komandir Peter, ki se je skrivoma zavlekel v grmovje. Bojevali so se še trije. Padel je Valentin Eržen, prej je še z mitraljezom pobil fašiste, hudo ranjen je bil Taras. Ob njem je bil Gabrijel Peternej, ki se je odločil, da bo rešil soborca. Gabrijel je naložil ranjenega Tarasa na hrbet in se z njim plazil navzgor po gostem grmovju proti vrhu hriba. Nihče ju ni opazil, ko sta bila skoraj že na vrhu Roden. Za trenutek sta počivala, misleč, da sta zunaj vsake nevarnosti, ko sta na vrhu hriba zagledala italijanskega vojaka z naperjeno puško proti njima. Trenutek so se gledali iz oči v oči, vojak je povsili puško in se obrnil v drugo smer. Takrat jima je bila v resnici sreča naklonjena. Italijan bi ju bil lahko pripeljal do komandanta in nagradni dopust bi mu ne ušel.

Izrabila sta praznino in se izvlekla iz obroča prek Roden, navzdol po drugi strani hriba v zavetje gozdov in počakala noč. Tam sta šele pregledala Tarasovo rano. Bil je ranjen v obe stegenici in ni mogel hoditi. Ko se je dodobra stemnilo, je Gabrijel Peternej zopet naložil Tarasa na hrbet, ga nosil navzdol po strmini, prekoračila sta Laharnu cesto Reka-Bukovo, potok Kazarska čez leseno brv in že pozno ponoči prišla do domačije v Žibrnku k Francu Brelihu. Gospodinja

in Gabrijel sta Tarasa spravila v podstrežje na varno, Gabrijel pa je še isto noč odšel v Prode, kjer je bil 2. bataljon Soškega odreda. Že naslednjo noč proti jutru je prišel z njim medicinec Drago Flis-Strela, ki je Tarasa dobro obvezal.

Stanko Čelik in Vinko sta naslednji dan v taboru pri Tinacu nestrpnost pričakovala vrnitev voda, od katerega sta se ločila pri Zajčevih, ko sta šla spremljat Jaka Štucina-Cvetka. Ker jih ni bilo, sta se napotila v Sevc in tam zvedela, kaj se je dogajalo v Orehovski grapi. Stanko Jeram je šele tam zvedel žalostno novico, da mu je padel brat Bogdan. Ranjenega Tarasa so potem tovariši prinesli v Spodnje Bukovo. Na znani javki »Distreto« je zanj skrbelo Lojzka Hvala. Drago Flis-Strela ga je še enkrat prevezal. Tovariši so ga prišli večkrat obiskat. Po štirinajstih dneh je toliko okreval, da je v spremstvu sam odšel v Prode. Dne 26. januarja 1943 se je udeležil kot mitraljezec akcije v Zakrižu pri Cerknem. Maščevati je hotel padle tovariše v Rodnih.

Mrtve partizane, padle v Rodnih, so naslednji dan po bitki fašisti prinesli na nosilih do Milnarjeve hiše in jih zmetali po tleh kakor drva. Z vozom so jih peljali na pokopališče v Cerknem, šele čez nekaj dni so jih dovolili pokopati. Prej pa so opazovali, če bi jih kdo hodil ogledovat. Njihov grob so mladinke krasile z rdečimi nageljni. Fašisti niso mogli ugotoviti, kdo je bil tako pdrzen.

Petra Čelika, ki se je ranjen zavlekel v gosto grmovje in rasje, so drugi dan dobili fašisti iz Jesenice. Mrtvega so prinesli do Milnarjeve hiše, od tam pa so ga domačini odpeljali na pokopališče v Orehek. Tega pogreba se je udeležilo veliko domačinov. Tudi njegov grob so krasile mladinke iz Ravn in Orehovske grape z rdečimi nageljni. Ta tragična smrt prvih štirih padlih partizanov na Cerkljanskem je žalostno odjeknila med partizani in aktivisti. Komaj so se pojavili prvi partizani, že so bile prve žrtve, ki pa so jih partizani kmalu maščevali.

Franč Hvala

Miha Butara-Aleks

Marinčkovi z Zaloške ceste 15

V nadaljevanju bomo objavili nekaj zapisov o delovanju Marinčkove družine pred drugo svetovno vojno in med njo. Letos potekajo obletnice: 40-letnica smrti očeta Toneta in sina Jožeta ter 90-letnica rojstva Marinčkove mame.

Nesporna je ugotovitev zgodovinarjev, publicistov in piscev spominov, da je bilo tisočdevetstodvainštirideseto leto za Slovence in Jugoslovane nasploh, ki so aktivno in opredeljeno delovali v narodnoosvobodilnem gibanju, zelo dinamično in tudi odločilno. Vzporedno z razmahom NOG in boja ter nastajanjem novih oblik delovanja osvobodilnih institucij, vključno z oboroženimi partizanskimi enotami, sta se iz dneva v dan bolj očitno kazala protiljudska opredelitev in kvizlinško delovanje tistih slojev prebivalstva, ki so v strahu pred vse glasnejšimi zahtevami delovnega človeka v predaprilski Jugoslaviji v sodelovanju z buržoazijo celotne Jugoslavije pripeljali deželo pod bič fašističnih zavojevalcev. Ko se je ljudstvo, združeno v OF, uprlo raznarodovalni okupatorjevi politiki, so bila presenečenja in žrtve pri poštenih Slovencih iz dneva v dan večje.

Mnoge slovenske družine, ki so se v celoti

opredelile za narodnoosvobodilni boj, so v tem boju plačevale velik krvni davek. Ena takšnih je bila tudi družina Toneta Marinčka z Zaloške ceste 15 v Ljubljani, znanega in doslednega leaderja iz vodstva levega krila krščanskih socialistov. Vsa njegova številna družina se je v celoti opredelila za narodnoosvobodilno gibanje in boj ter ne glede na pogoje, žrtve in težave dosledno izvajala izhodišča OF.

Borci partizanskih enot smo na različne načine prihajali do informacij o dogajanjih in o usodah svojcev. Te informacije smo si ob srečanjih izmenjevali. V začetku zadnje dekade 1942. leta sem kot pripadnik Tomšičeve brigade, v predelu Mirne na Dolenjskem, v istem dnevu doživel dve prijetni srečanju. Prvo je bilo na severozahodnem obrobju Mirne, ko se je brigada z Mirne podala proti vasi Tihaboju. Tam sem srečal sodelavca iz delavnice Andreja Kregarja v Vižmarjih, Leopolda Skola iz Jelenja, ki je že naslednji dan skupaj z bratom

Alojzom postal pripadnik Tomšičeve brigade. Kmalu zatem sem doživel še eno nadvse prijetno srečanje. Pri vasi Migovce je prišla tomšičevcem naproti skupina partizanov, med katerimi sem prepoznal bratranca Toneta Marinčka, mlajšega in njegovo soprogo Danico, rojeno Svetek. Srečanja sem bil zelo vesel. S Tonetom se nisva videla od zadnjih dni februarja 1942. leta, ko se je iz hišniškega stanovanja mojega brata Franca na Miklošičevi 7. v Ljubljani, kjer so takrat prebivali tudi moji starši, begunci iz Cerkelj ob Krki, kot preboleznik po hudi operaciji ponovno napotil med partizane.

Ob srečanju je bila očitna Tonetova telesna izčrpanost. Povedal mi je, da se je nedavno vrnil s Štajerske, kamor je odšel poleti 1942. kot pripadnik 2. grupe odredov. Z Danico, ki je takrat delala v Grosupeljsko-stiškem okrožju, sva se srečevala v Ljubljani kot aktivista OF. Nazadnje sem se, tako z njo kot tudi z njenim bratom Dušanom Svetkom, srečal v septembru 1942. leta, ko sta s četo Ivana Kovačiča - Efenke prišla v sestav Tomšičeve brigade.

Novice, ki mi jih je povedal Tone, so me zelo prizadele. Med pohodom 2. grupe na Štajersko je padel njegov brat, oziroma moj bratranec Jože, študent medicine, sekretar svoj bataljona iz sestava grupe. Nekaj pred najinim srečanjem, v začetku novembra 1942., pa je v taborišču na Rabu umrl oče Tone Marinček, mož moje tete Pepce. Oba sem imel zelo rad. Strica Toneta pa sem še posebno spoštoval.

Po slovesu s Tonetom in Danico sem premišljal o novicah. Obnovil sem spomine na srečanja z obema pokojnikoma. Živo mi je stopil pred oči stric Tone, ko je prihajal v domači kraj, v Cerklje ob Krki. S kakšnim

spoštovanjem smo ga sprejemali in poslušali, ko je razlagal takratna dogajanja. Spomnil sem se konca zime oziroma začetka pomladi 1938. leta. Takrat sem v očetovem imenu (brez očetove vednosti), na oglas v časopisu pisal mizarskemu mojstru Andreju Kregarju v Vižmarje pri Šentvidu nad Ljubljano. Ponudil sem svojega sina (sebe) v uk za mizarja in vprašal za pogoje učenja. Že po nekaj dneh je prispel odgovor s tole vsebino: »Pridita v nedeljo zaradi dogovora.« Pismo mojstra iz mesta je pomenilo za očeta obveznost. Čeprav se je hudoval name, zakaj sem pisal, ker imam doma pač kaj delati, sva že naslednjo nedeljo sedla na vlak in se odpeljala v Ljubljano na Zaloško cesto 15 k Marinčkovim. Stric Tone naj bi šel z nama k mojstru zaradi dogovora in sestavljanja učne pogodbe, je odločil oče. Stric Tone je to tudi storil. Vse, dogovor in pogodba sta bila hitro opravljena. Vrnili smo se na Zaloško 15 na kosilo, zvečer pa sem se zopet vrnil k mojstru na prestajanje preizkusne dobe.

Že prvi učni dan pa sem doživel pravo presenečenje. Skoraj vsi zaposleni pri mojstru Kregarju (zaposlenih je bilo 15 ali 16 pomočnikov in vajencev) so me spraševali, če je res prišel z mano Tone Marinček iz Delavske zbornice in od kod se pozna. Povedal sem jim, da je to mož moje tete, torej moj stric. Oni pa so mi odgovarjali, da je med delavstvom znan in zaradi poštenosti ter doslednosti priljubljen in spoštovan človek. To je povedal med delavci zelo cenjen in spoštovan najstarejši pomočnik Alojz Cankar, ki je bil po zadnji stavki in sklepanju kolektivne pogodbe med delodajalci in delojemalci iz lesne stroke izvoljen za delavskega zaupnika. Kolektivna pogodba je bila sprejeta nekaj pred mojim prihodom v uk. Kmalu za tem sem ugotovil, da so pomočniki

Mama mu je rešila življenje

Anton Peterka-Gregor je bil rojen 1916. leta v vasi Košnje, kjer živi in dela na svojem posestvu. Družbeno-politični delavec je že več kot 40 let. Vojaški rok je služil v stari Jugoslaviji pri planski pešadiji v Gerovu v Gorskem kotarju. Ta kraj je takrat veljal za kazenskega. Tam so v glavnem službovali kazensko pregnani oficirji in podoficirji. Tudi Tone je postal sumljiv, zaradi tega so vso njegovo pošto nekaj časa cenzurirali. Kaj kmalu pa so starešine spoznali, da zanje ni nevaren. Postal je četni pisar. Ni hodil na vojaške vaje, pa je kljub temu prejel čin kaplarja. Vojaški rok se je zaradi vojnih dogodkov podaljšal za 19 mesecev. Sledile so redne vojaške vaje – vsako leto 2 meseca. Služboval je v Škofji Loki in na Bledu, kjer je pričakal napad na Jugoslavijo. Morali so se umakniti na druge položaje. Situacija med poveljujočim kadrom je kazala, da bo kmalu prišlo do razsula.

Poraz stare Jugoslavije leta 1941 ga je zatekel v Garmelnah pri Ljubljani. Tam je spoznal nepripravljenost vojske, da se upre okupatorju, ker so na Rašici požgali vojni material in vojaški arhiv. Tone je izkoristil priložnost ter blizu svojega doma z vojaško opremo in orožjem pobegnil domov. Bataljon pa so Nemci z letali razbili v Zavrstniku pri Litiji.

Tone je že od otroških let rad bral, zato je bil politično dokaj razgledan. Zavedal se je, da v svojem prepričanju ni sam. Vedel je, da bo kmalu prišlo do upora. Spominja se dobro, da je v avgustu 1941. leta izročil prvemu partizanu svojo opremo in orožje. Leta 1941 je za Toneta Gregorja pomenilo prelomnico v njegovem življenju. V času najhujšega okupatorjevega nasilja je Tone začel s političnim delom.

Na terenu se je pojavil takratni okrožni sekretar za Kamniško okrožje, tovariš »Jože«. Povezal jih je v nekakšne »trojke«, še brez imena. V trojki so delovali: Tone Peterka, Stane Cerar in Ja-

nez Peterka. Osnovna naloga je bila prebujanje in pripravljanje ljudi na hude čase. Se-stanke so imeli po hišah, za konkretne naloge. S tem so bili organizirani kot matični odbor za jugozahodni del Moravske doline. Stane Cerar je bil zadolžen za mobilizacijo in delo z vojaškimi enotami, Janez Peterka-Soklič je prevzel delo intendant, Tone Peterka-Gregor pa politično delo in organizacijo vaških odborov OF. To de-



Tone Peterka-Gregor

lo ni bilo lahko. Dan za dnem so sledile nove aretacije, viseli novi rdeči plakati z imeni ustreljenih talcev in opomini, da se bo zgodilo tako slehernemu, ki bo nasprotoval »nepremagljivemu rajhu in fuhrreru«.

Še danes se Tone čudi, kako »je vse to zmožgal, poleg svojega dela na kmetiji. Ljudje so ga poznali in mu zau-

pali. Že leta 1942 je Tone organiziral 16 odborov OF, ZMS in AFŽ. Pri tem so mu nudili politično pomoč tovariši – borci Jože, Silvester, pozneje Marjan in Stane. Organizacija je bila dobra, saj je bilo iz vsake vasi v odborih 5 do 6 ljudi. Razen mladinske organizacije, ki je bila jeseni leta 1943 izdana, pa ni bil izdan niti en vaški odbor, zaradi dobre konspiracije. Po tej težko opravljeni politični nalogi je bil Tone imenovan za

Tone je bil med NOB dvakrat aretiran. Prvič ga je rešila zanesljiva smrti mama, ki je umrla v trenutku, ko je gestapo nameril pištolo in hotel ustreliti njega. Drugič pa ga je rešil drzen skok iz drvečega tovarnjaka v bližnji gozd.

Po vojni se je Tone zaposlil na okraju kot pomočnik kmetijskega referenta, pozneje pa v Heliosu v Domžalah, kjer si je prislužil pokojnino. Poleg političnega dela v OF in SZDL je dolgo delal kot odbornik kmetijskih združenj v organizaciji ZB NOV. Sedaj je že več let tajnik krajevne borcevske organizacije. Več kot 30 let sodeluje z republiškim zavodom za statistiko. Preostali čas pa je namenil delu na kmetiji.

Tone zelo rad poje in igralstvo ga veseli. Veliko vlog je odigral. Prvič je nastopil na odru, ko mu je bilo 6 let, nazadnje pa s šestdesetimi. Tudi na tem področju je Tone dosegel uspeh. Igral je vse vloge: bil je palček, berač in kralj. Najbolj pa je užival v vlogi kmeta. Kljub dejstvu, da je v mozaik nove Jugoslavije vtkanih mnogo Tonetovih del, pa ni popolnoma zadovoljen z doseženimi uspehi. Kljub letom je še razmeroma dobrega zdravja, pa meni, da bi po toliko letih dela in ustvarjanja v svobodi moglo biti drugače, če bi vsi manj govorili, pa več delali. Tone je za sodelovanje v predvojnem naprednem političnem gibanju in kot aktivist OF med NOB ves čas po vojni poleg dela v tovarni in na kmetiji opravljal številne dolžnosti v organizaciji OF, pozneje v SZDL in v krajevni samoupravi. Za svoje delo je prejel priznanje OF ob občinskem prazniku občine Domžale.

Tone je dober tovariš in vedno pripravljen pomagati človeku, zato je prav, da mu ob njegovem jubileju, 40-letnici političnega dela, krajani, sodelavci, soborci in prijatelji kot tudi vse družbenopolitične organizacije krajevne skupnosti želijo vse najboljše.

Jože Novak

Jože Mihelič-Ježek – šestdesetletnik

Človek je toliko star, kolikor...

Jože Mihelič, predsednik občinskega odbora ZZZ NOV Koper, je decembra lani slavil svoj življenjski jubilej, 60-letnico. Cil in zdrav ter ves zavzet za delo in napredek borcevske organizacije je živo potrdilo tiste-



Jože Mihelič-Ježek

ga reka, ki trdi, da je človek toliko star, kolikor se pač počuti. Naš Jože je že videti takšen, kot da se ga vsa ta nakopičena leta še niso prav dotaknila, čeprav mu je bila življenjska pot posuta s trnjem vse tja do osvoboditve in še potem.

Jože je bil rojen v delavsko-kmečki družini v Bregu pri Ribnici 14. decembra 1922. Že kot dvehleten deček se je znašel v Ljubljani in na Viču tudi živel do oktobra 1941, ko je odšel na Dolenjsko med partizane. Vmes je hodil v osnovno in srednjo šolo, že kmalu po razsulu stare Jugoslavije pa se je vključil v narodnoosvobodilno gibanje ter deloval na domačem terenu in tudi na širšem območju Ljubljane. Jese-

ni je moral pred grozečo aretacijo iz mesta in je pri Mirni na Dolenjskem stopil k partizanom.

Največ svojega partizanskega življenja je prebil kot kurir, obveščevalec in spremljevalec vodilnih ljudi naše revolucije v zaščitni enoti vojaško političnega vodstva NOV in PO Slovenije in je še danes član skupnosti teh borcev, ki imajo svoj domil pri predsedstvu SR Slovenije. Njihove tradicije nadaljuje osrednja slovenska enota TO pod poveljstvom narodnega heroja Milana Zabukovca-Miloša, enota, ki z ukazom predsedstva SFRJ nosi ime po Edvardu Kardelju. Jože je bil pri opravljanju svojih partizanskih dolžnosti tudi ranjen, konec vojne pa je dočkal kot Titov oficir.

Po vojni je opravljal številne zahtevne naloge v vrstah organov javne in državne varnosti po vsej Sloveniji. Najdlje se je ustavil v Kranju, kjer je bil načelnik UJV oziroma nekaj časa tudi predsednik občine.

Po upokojitvi se je naselil v Kopru, kjer je bil aktiven v krajevni skupnosti, v krajevni samoupravi in v DPO, od letošnje pomladi pa je predsednik občinskega odbora ZZZ NOV.

Tovariš Jože Mihelič je tudi nosilec partizanske spomenice 1941 in številnih državnih odlikovanj ter družbenih priznanj. Ob njegovem jubileju se soborci, prijatelji in znanci in še posebej sodelavci pridružujemo iskrenim čestitkam svojcev in Jožetu želimo še mnogo zdravih in srečnih let uspešnega dela in življenja!

Rastko Bradarčič

pri Andreju Kregarju, od katerih jih je nekaj stanovalo v sobici nad »furnir kamro«, organizirani pri Jugoslovanski strokovni zvezi (JSZ) in naročeni na Delavsko pravico. Od tod so tudi vedeli za Toneta Marinčka in njegovo delovanje na področju sindikalnega gibanja.

Med učno dobo, predvsem v prvem letu, skoraj ni bilo nedelje, da bi se ne oglašil pri Marinčkovih na Zaloški 15. Ob teh obiskih mi je postalo popolnoma jasno, zakaj so delavci pri Kregarju tako spoštovali Toneta Marinčka. Skoraj ob vsakem obisku sem pri Marinčkovih srečal neznanega delavca iz različnih krajev Slovenije, ki se je prišel posvetovati, kako bi si izbojeval določene pravice. Tone Marinček je bil vedno pripravljen, brezplačno seveda, napisati prošnjo, pritožbo ali zagovarjati nekoga na sodišču. To je bilo znano mnogim delavcem. In ne samo to. Posamezni brezposelni delavci, ki so s pomočjo prošnje, ki jim jih je sestavljala Tone Marinček, iskali zaposlitev, so bili večinoma brez sredstev za preživljanje. Denarja za hrano niso imeli. Vedeli pa so že vnaprej – o tem je govorilo tudi ustno izročilo, da bodo pri Marinčkovih tudi nahranjeni. Pri tej družini z devetimi otroki, ki so vsi po vrsti študirali, in s samo enim zaposlenim – očetom – je bilo samo po sebi umevno, da je treba lačnemu in pomoči potrebnemu pomagati.

Pokojni dr. Jože Brilej – Bolko, znani politični delavec, najprej v vrstah krščanskih socialistov in pozneje, od 1932. leta, v vrstah komunistične partije ter visok in odgovoren funkcionar OF med NOB in revolucijo in v povojnem obdobju, mi je večkrat omenil, da ga je, potem ko se je neboljgjen in brez sredstev zaradi študija preselil v Ljubljano, iz hudih zagat rešil samo Tone Marinček, starejši.

Kot v predvojnem revolucionarnem obdobju, predvsem, kadar je šlo za pravice delovnega človeka ali za strankarsko sodelovanje s Komunistično partijo Slovenije, se je Tone Marinček, takoj po napadu na Jugoslavijo



Sredi aprila 1941. leta se je družina Toneta Marinčka, starejšega, z Zaloške ceste 15, pomnožena s poznejšima, snaho Danico, rojeno Svetek (stoji tretja z leve) in zetom Francem Slajpahom-Akijem (stoji drugi z desne) zadnjič skupaj fotografirala. Vsi so se opredelili za OF. Sedem jih je bilo pri partizanih, od tega štirje tudi v koncentracijskih taboriščih. Trije: oče Tone (sedi v prvi vrsti), sin Jože in zet Aki (stojita prvi in drugi z desne) so za svobodo-nacionalno in socialno-žrtvovali svoja življenja.

Foto F. Š-Aki

opredelil za osvobodilno gibanje. Le redki so s takšno prizadevnostjo in vnemo kot on, po aprilskem porazu 1941. leta, vzpodbujali k delovanju v OF. Zadnja soba dvosobnega pritličnega stanovanja na Zaloški 15 je bila že v 1941.

letu prava miniatura tiskarna, kjer so izdelovali slovenske zastavice s petokrako, lističe z znaki OF ter lističe s srpom in kladivom. Pri izdelavi in tudi pri raznašanju vsega tega so sodelovali vsi otroci – tudi najmlajši.

Tudi v tistih hudih dneh okupacije so pri Marinčkovih kljub prostorni stiski našli prostor in sredstva za pomoč in začasno prebivanje revolucionarjev, pripadnikov osvobodilnega gibanja. Na prehodu iz 1941. v 42. letu je pri družini dobil zatočišče štajerski partizan Franci Karo (sedaj dr. Karo), ki se je tako kot mnogi takratni partizani začasno zatekel v Ljubljano. Kmalu po dražgoški bitki je pri Marinčkovih začasno prebival njen udeleženec Ivo Peternej, ki se je tudi zatekel v Ljubljano.

Spomnil sem se dogodka iz prvih dni julija 1942. leta. Takrat me je sekretar kolodvorskega rajona OF, pokojni Franc Slajpah – Aki, zet Toneta Marinčka, obvestil, da bom 6. julija prejel ponarejene dokumente za sebe in še za štiri tovarise in da bomo še istega dne odšli k partizanom. Dan pred odhodom iz Ljubljane sem se napotil na Zaloško cesto 15 zaradi slovesa s teto Pepco in Marinčkovimi nasplah. Ko je stric Tone zvedel, zakaj sem prišel, je zelo avtoritativno izjavil: »Fant, kar tako se pa ne bova razšla. Prej morava nekaj urediti. V mesto greva!« je dejal. Brez besed sem mu sledil, ker sem mu popolnoma zaupal. Odpehjal me je na Ambrožev trg v gostilno Pri Ambrožu. Čim sva vstopila v posebno sobo, je prišel gostilničar Ambrož in povprašal po najnovejših željah. Stric Tone mu je naročil jedačo in pijačo. Ambrož je na to odgovoril, da s pijačo ne bo težav, težje pa da bo z jedačo v teh hudih časih.

Se nadaljuje

Sredstva za armado ne bodo ogrozila borčevske zaščite

V letošnji prvi številki TV-15 z dne 6. 1. 1983 je bil v članku »V nevarnosti je borčevska zaščita« v zadnjih dveh odstavkih podan zelo neroden zaključek, ki vsekakor ne sodi k članku.

Gre za trditev, da borci ne morejo biti prepričani o potrebi povečanja zveznega proračuna za potrebo JLA, glede na splošno gospodarsko stanje. Ob hkratni ugotovitvi pisca članka, da si vsi, posebno borci, želimo močno Jugoslavijo in nepremagljivo armado, pripominja, da ne smemo pozabiti tudi tega, da gre vsaka ljubezen skozi želodec in da ljudstvo po 37 letih upravičeno pričakuje, da dobi vsak to, kar nujno potrebuje.

Moram priznati, da me je ugotovitev, ki se nanaša na našo armado in je začinjena z »ljubeznijo skozi želodec«, kar precej prizadela. Zlasti še, ker sem to prebral v TV-15. Počakal sem še malo, povprašal, če je že kaj reakcije v uredništvu in se nato oglasil sam.

Vsakdo, ki realno gleda na kritično gospodarsko stanje in na težnje, da odstranjujemo napake, ki so nas privedle v to stanje, bo dejal, da je prav, da zategnemo pasove. Borci se bodo prvi, kot vedno, bojevali za dosledno uresničevanje nalog stabilizacijskega procesa, ki ne bo niti lahek in ne kratek.

Prepričan pa sem, da so v nekaterih vprašanih naši borci zelo enotni. Tako ne dovoljujejo nikarkršne okrnitve svojih, z ustavo določenih pravic, meneč, da je treba poprej zavirati še marsikje in poiskati primanjkljaje. Enotni pa so tudi v tem, da je nujno armadi zagotoviti potrebna sredstva za izpopolnjevanje, posodabljanje in s tem omogočati stalno pripravljenost obrambe domovine. S piscem vred se moramo zavedati, da če hočemo po eni strani močno Jugoslavijo in nepremagljivo armado, da njena izpopolnjenost in moralno-politična trdnost še niso zagotovili, da bo kljubovala vse močnejšemu sovražniku. Zato ji je treba zagotoviti tudi potrebna sredstva. Odločitev zvezne ljudske skupščine je bila krepko utemeljena, zlasti glede na današnjo situacijo.

Vsi naši ljudje pa se zavedajo, da brez močne armade in njenih struktur, kot so TO, CZ in dr., ne more biti neodvisnosti, ne razvoja našega samoupravnega socialističnega življenja. Večina se ne pozablja časov, ko nam je trda predla. Hudi vojnih dni, ko je bila z nami večina Slovencev. Ljudje so bili raje lačni, odtrgovali so si od ust, da so le imeli njihovi borci za svobodo.

In kot je v članku navedeno, da gre vsaka ljubezen skozi želodec, je treba odločno povedati, da ta pregovor ni povsod primeren, še najmanj pa, če gre za našo ljudsko armado. Naše ljudstvo goji veliko ljubezen do svoje armade, saj je zrasla iz njegove krvi, to je njegova svetla tradicija in slavna zgodovina. Takšna ljubezen pa ne prihaja iz želodca, temveč iz globoke čustvene zavesti ljudstva.

Zaradi povečanega deleža za našo armado prav gotovo nihče ne bo lačen, pa tudi najnujnejše bo vsakdo imel, o tem so borci prepričani.

Pa še beseda, dve, o ogromnih sredstvih, ki jih ustvarja armada sama. O tem smo dovolj poučeni iz sredstev javnega obveščanja. Ne samo to, da se skoraj v celoti sama prehranjuje in vzdržuje, je znano, koliko pomaga na raznih področjih, v kmetijski proizvodnji, v gospodarstvu, industriji, modernizaciji cest, železnice, da o pomoči pri naravnih nesrečah sploh ne govorimo. Tudi to so milijarde, o katerih je treba kdaj pa kdaj povedati.

Na koncu bi želel poudariti znan, sedaj že ljudski pregovor: »ARMADA – TO SMO MI VSI!«

Zatorej je naša skupna dolžnost, da skrbimo ter če je potrebno, si tudi odtrgujemo potreben delež od celotnega proračuna. Če bo močna naša armada in mir na mejah, bo vse to nadoknadeno.

BORIS KOSTANJEK,
Senovo

V ozadju nekega prostaštva

Avgusta lani sem šel na trg. Ob stojnici, kjer sem nameraval kupiti krompir, me je iz zanišljeposti zdrnil Stanko Semič-Daki. Po izmenjavi prijaznih besed, ki jih uporabljajo med sabo samo najboljši prijatelji, mi je rekel, da je napisal spomine na akcije Proletarske udarne čete v okolici Roba, in me vprašal, če bi mu jih hotel pripraviti za tisk. Žal sem mu moral odgovoriti, da ne morem in ne utegnem, ker moram do konca leta dokončati knjigo Tomšičeva brigada – 1942–1943. Zdaj se sprašujem, če je Daki morda hud name zato, ker sem odklonil priredbo že omenjenih njegovih spominov, ko mi je posvetil tak sramotilni spis.

Kaj mislim o Dakiju in njegovih pozitivnih poveljniških lastnostih, sem zapisal v svoji knjigi Tomšičeva brigada – uvodni del, predvsem na str. 315, 514, 515, 516 in 517. Tega mnenja o njem ne bom nikoli preklinal ali spremenil, najsi me Daki še tako obmetava z blatom. Neizmerno sem vesel, da je tako uspešno prestal hudo operacijo, zato mu ni zamere, da se je poslužil prostaškega besednjaka iz slovite Curetove kuhinje, Namreč nespodobni članek, ki je podpisan z Dakijevim imenom in priimkom, je nastal iz čisto enakih pobud kakor svoječasna kritika dr. Milana Dolenc ali točneje: ta umotvor ni nastal kot odgovor na moj prispevek »Zakaj je odpadel napad na Klanec?«, objavljen v TV-15 z dne 4. novembra lani, ampak kot odgovor na moj sestavek »Ali bodo seznami pravočasno pripravljene,« objavljen v TV-15, št. 46 z dne 18. novembra 1982. Dakijev nespodobni članek je samo eden iz vrste izsiljevalskih zvkov Curetove kuhinje, ki imajo namen, primorati me, da bi se odpovedal honorarju od ponatisa. Da bi tisti, ki izrabljajo Dakija kot ščit, dosegli »posvečeni namen«, teptajo z mano vred v blato tudi svetli lik mojega pokojnega očeta.

O mojem pokojnem očetu Francu Sterletu-Kmetu Graničarju, ki so ga ljudje klicali Rihtarčkov Francelj, in njegovem deležu v revolucionarni preteklosti Loške doline bi se bil Daki lahko poučil v Notranjskih listih 1, kjer je na str. 118 objavljena tudi njegova fotografija, in v Notranjskih listih 2, na str. 67, kjer je zapisano, da so partijsko organizacijo v Podcerkvi ustanovili »10. avgusta 1941, ko sta Očka in Joki sprejela v partijo France Strleta starejšega iz Podcerkve...« Koliko časa je bil moj oče kandidat KPS in ali ni bil morda v vrste njenih članov sprejet še prej, kot navaja Matevž Hace, ki je bil sekretar celice, ni izvirnih podatkov. Toda France Kandare je izjavil, da je bil Francelj Sterle »glavni (komunist) že od prej,« nek drug tovariš pa je izjavil, da sta bila člana prve partijske celice, ki je nastala v Loški dolini po letu 1939, poleg Janeza Hribarja iz Loža še Stanko Stritof-Glažarjev iz Starega trga in Francelj Strle iz Podcerkve. Kaj od tega je res, kar je napisal Matevž Hace, in kaj od tistega, kar glede mojega očeta in Glažarjevega Stanka navajajo drugi, je težko presoditi, ker sta morala med osvobodilnim bojem oba umreti mučeniške smrti.

Vsekakor je zanimivo in pomenljivo, da je bilo predvojno partijsko članstvo v Loški dolini priznано samo tistim tovarišem, ki so vojno preživeli, ne pa tudi tistim, ki so popadali. Kaj je bil moj oče, so najbolje vedeli dolgaški župnik Franc Presetnik in z njegovo pomočjo Italijani, ki so med drugim zapisali – »Na podlagi točnih informacij je bil zajet in justificiran neki Strle Franc. Uničenje tega je posebne važnosti, ker je bil eden najvplivnejših vodij komunistov v tem predelu...« (Glej Franček Saje: Belogardizem, druga, dopolnjena izdaja, na str. 414) – in ki so 29. julija 1942 hodili po vasi z njegovo osebno izkaznico ter se bahali, da so ustrelili človeka, ki je bil komunist deset let.

Moram poudariti, da je Lojze Mlakar-Ljubo mojemu pokojnemu očetu izrazil vse priznanje za njegovo revolucionarno delo med obema vojnoma in ga označil kot človeka, ki je takrat v Loški dolini videl najdlje, in ki je mislil najbolj marksistično, ki je bil najbolj na partijski liniji. To se vidi iz člankov, ki jih je podpisoval s psevdonimom Kmet Graničar. Kako je mojega očeta cenil Janez Hribar-Tone Pogačnik, pa samo ena potankost! Leta 1948 sem obiskal soborko Anico Mohar-Smilko, ki je postala njegova žena, in pri Hribarjevih tudi prenočil. Pozno ponoči je prišel domov Janez Hribar in zjutraj sva iz Aškerčeve skupaj odšla v mesto. Med potjo me je Hribar ves čas dajal na desno stran, čeprav sem ga večkrat zaobšel, da bi hodil po njegovi levi strani. Hribar gotovo tega ni delal zaradi mene, ampak je tako ravnal zaradi mojega pokojnega očeta, saj sta se že več let pred vojno redno skrivoma sestajala. To dobro pomnim, čeprav sem takrat hodil šele v peti razred osnovne šole. Toda ta nadrobnost priča tudi o tem, kakšno visoko srčno kulturo je imel pokojni Janez Hribar. Ni čuda, da je bil njegov pogreb dolg od Markovca prek Starega trga do Loža, kar je zagotovo več kot tri kilometre.

Po vsem tem vprašujem, zakaj je Daki dal svojim spominom naslov »Najboljši so padli«, ko na tako poniževalen način obravnava mojega pokojnega očeta. Daki je dobil po vojni vse časti, kar si jih je zaslužil, moj oče in še mnogi drugi, ki so morali pasti za svobodo in pravico, pa nimajo niti nagrobnega kamna.

Ne bom se praval z Dakijem, zakaj toliko poudarja, da do 29. septembra 1941 še ni bilo nobenega Ložana med partizani. Ali more mar reči, da tudi v Španiji ni bilo nobenega borca iz Loške doline, ko pa so tam padli Janez Korošec, Lojze Mulc in Franc Turšič? Partija, na katero se Daki večkrat sklicuje, je imela v Loški dolini septembra 1941 tako močan vpliv, da bi bila lahko poslala v gozdove ne samo četico 20 borcev, ampak vsaj dve četi, močni po več kot sto mož. Gotovo so imeli komunisti utemeljene razloge, da tega niso storili. To vem iz pogovora med mojim očetim in Matevžem Hacetom, ki sem ga vlekel na ušesa že avgusta 1941. Moj oče je rekel, da so »tamladi preveč neučakani in da jih komaj zadržuje, ker hočejo takoj udariti po Italijanih, da hočejo iti takoj v gozd, vendar za to še ni pravi čas, ker bi se ugnili ob italijanskih nasprotnih udarcih demoralizirati.«

O sebi lahko rečem samo to, da o nameravani akciji na Klancah, takrat ko se je pripravljala, nisem vedel nič. Poudariti moram, da sem bil glede nekaterih reči še zares neuk. Vlaka do odhoda k partizanom sploh nisem videl, najdlje iz vasi pa sem prišel do Cerknice, kamor sem šel

enkrat peš po zdravila, čeprav v hudem mrazu in kar 16 kilometrov daleč v eno smer. Toda zaselek Klanec sem dobro poznal, saj je komaj pol ure stran od naše vasi. Če ne bi bilo tako, potem med nemško ofenzivo ne bi mogel od Janeševih odnesti hlebeca kruha, ko pa so bili Nemci pri Lekšanovih – le 70 metrov stran. Ta dogodek je v naših krajih splošno znan. Prav tako dobro sem vedel, da hodi moj oče k Potonu na Klanec »poslušat radio«, že od avgusta 1941 pa sem dobival Slovenskega poročevalca, pa ne od očeta, ampak po mladinski liniji. Vrh tega sem vedel za več očetovih skrivališč komunističnega tiska in sem hodil med drugim brat tudi ciklostirano zgodovino VKP(b). Res je, da pri partizanih nisem bil tako hraber kot Daki, vendar plašljivec tudi nisem bil in Daki sam se je lahko prepiral, da odlično streljam.

Na tem mestu bi želel poudariti, da je bil pokojni Anton Kandare-Poton mož na mestu, kar med drugim dokazuje tudi dejstvo, da je bil častni član kar dveh lovskih družin. V napadenem članku sem zapisal samo tisto, kar mi je on povedal – to pa se ujema z izpovedmi drugih prič in s podatki iz italijanskih sodnih spisov. Nobenega razumne razloga ni, ki bi narekoval, da je treba verjeti samo Dakiju, obenem pa Potonovo pričevanje zavreči. Profesor Anton Avsec, ki je moj dober prijatelj, teh reči ni raziskoval na Klancah; takrat ko je pripravljaval svojo odlično seminarsko nalogo, je bil ubog študent in si ni mogel privoščiti tolikšnih stroškov. Lojze Mlakar-Ljubo, s katerim se tudi odlično razumeva, pa naš konec doline manj pozna. Ob tem odločno zavračam Dakijevi protislovni trditvi, češ da je na poti proti Klancah s četo in Ložani prišel do Baragove ograde in češ da je bil moj oče določen, naj privede 12 fantov iz Podcerkve-Dane. Če bi bil moj oče določen za kaj takega, bi bil to tudi stoodstotno izvršil. Daki o tem samo ugiba ali bolje: Daki si je to izmislil.

Mene ni še nihče slišal, da bi se kdaj ali kje predstavljal za zgodovinarja ali za nezmožljivega človeka. Diplomiral sem iz slovenskega in srbohrvatskega jezika s književnostjo, kar pomeni, da sem se zapisal besedni umetnosti. Njej in resnici nameravam zvesto služiti do konca življenja. Pač pa sem se zmeraj in povsod predstavljal za novinarja, kar tudi sem, saj hranim več odločb, ki mi priznavajo poklic novinarja-urednika. Daki in tisti, ki stojijo za njim, se varajo, če mislijo, da so me kaj prizadeli z nalepkjo »registrator«. Registrator je po pravopisnem slovarju oseba ali naprava, ki kaj zapisuje, torej po slovensko – zapisovalec. Dovolj skromen sem, da sem s tako označbo kar zadovoljen, sicer pa častni vzdevke ni pomemben, zame je pomembno samo to, v kolikšni nakladi se tiskajo moje knjige.

Vsekakor bi bilo prav, da Daki in tisti, ki stojijo za njim, naštejejo vse moje zmote iz uvodnega dela zgodovine o Tomšičevi brigadi in mi dostavi jo tudi dokaze o nasprotnem. Iz novoodkritega arhivskega gradiva izhaja, da se nisem veliko zmotil, kolikor pa sem se, se mi je to primerilo zaradi pomanjkljivih spominov, kakršni so tudi Dakijevi. Vse primere zmot bom popravil v dodatku h knjigi Tomšičeva brigada – 1942–1943.

Na koncu se moram vrniti še k pogodbam, ki naj bi jo odbor Tomšičeve brigade razveljavil zaradi pomanjkljivih »piščevih kvalifikacij«. Tako dokazovanje je iz trte zvito. Pobijam ga s temile dejstvi:

1. Odbor 1. SPUB Toneta Tomšiča kot celota nima nobene strokovne funkcije, da bi lahko objektivno presojal zgodovinska dela. Za ta namen ima posebno komisijo za zgodovino Tomšičeve brigade, ki je moje delo ugodno ocenila in dala tudi zeleno luč za tiskanje knjige. Vsaka namigovanja v nasprotni smeri so neprimerna in zlonamerna.

2. Navedba, da bi odbor Tomšičeve brigade razrdil pogodbo z mano zaradi pomanjkljivih »piščevih kvalifikacij«, je čisto navadna laž. To dokazuje dopis z dne 22. januarja 1982, ki povzema takle odborov sklep: »Pogodba za izdelavo-pisanje zgodovine 1. SPUB (Tone Tomšič), sklenjena med odborom 1. SPUB (Tone Tomšič) in Francijem Strletom se razdre. Sekretariat odbora brigade sme s Francijem Strletom skleniti novo pogodbo za pisanje zgodovine brigade, ki bo zagotavljala normalno sodelovanje med odborom in piscem in rapidno skrajšala čas izdaje knjig zgodovine brigade.« Iz tega povzetka ni nikjer razvidno, da bi bile kakorkoli vprašljive moje strokovne kvalifikacije, saj je v sklepu navedeno, da odbor lahko z menoj sklene novo pogodbo. Se pravi, da so bili »razlogi« za razveljavitev drugje in drugačni. Da so člani odbora glasovali za tak sklep, je pripomoglo zavajanje, se pravi laži, češ da sem na tiskovni konferenci izjavil, da izdelave druge knjige ni mogoče pričakovati prej kot v dveh letih, da namenoma zavlačujem s pisanjem zaradi izogibanja obdavčitvi itd. Iz nadaljevanja dopisa v petih odstavkih izhaja, da si skuša odbor z izsiljevanjem nove pogodbe prilastiti pravico do razpolaganja z rokopisom, očita pa mi tudi samozaložbo za del naklade ponatisa, s čimer naj bi kršil 9. točko pogodbe, končno pa mi podtika še to, da sem del naklade ponatisnil s stavkom, ki da je last odbora in ne tiskarne. Pripominjam še, da je odbor na seji z dne 27. decembra 1982 odločno zavrnil predlog za iskanje novega pisca, in sicer z obrazložitvijo, da to odpade, ker na prvo knjigo ni bilo nobene bistvene strokovne pripombe.

Po vsem tem velja ugotoviti samo še to, da Dakijev »odgovor« z naslovom »Še enkrat: Zakaj je odpadel napad na Klanec?« poizkuša trdovratneža omehčati, da bi se vendarle strinjal z diktirano pogodbo in da bi se odpovedal honorarju od ponatisa. Izjavljam, da v taka izsiljevanja ne bom privolil, čeprav me posamezniki še huje obrekujejo, ustrahujejo in me ovirajo pri delu.

FRANCI STRLE

Proč z osebnimi interesi

V noči na 23. februar 1942. leta je okupator obdal Ljubljano z žično oviro, da bi zatrl organiziran odpor pod vodstvom Osnobodilne fronte in tako presekalo povezavo med vodstvom vstaje na Slovenskem in rdečim partizanskim zaledjem. Kljub večkratnemu prestavljanju žice na različnih delih Ljubljane mu to ni uspelo, saj so kurirske poti in preskrba partizanskih enot nemoteno potekale iz okupiranega mesta, odpor v samem mestu pa se je krepil do zmagovitega 9. maja 1945.

Leta 1957 je bil organiziran prvi pohod »Ob žici okupirane Ljubljane«, ki je z leti prerasel v največjo množično, politično in telesnokulturno manifestacijo. Leta 1961 je bilo na lokacijah nekdanjih bunkerjev, blokov in mitraljeških gnezd postavljenih 6 spomenikov in 102 spominska kamna, ki naj bi trajno obeležili traso nekdanje žice. Vendar pa je urbani razvoj mesta že na več odsekih posegel na varovani in z odlokom zaščiteni 20–50 metrov široki pas in s tem orisal potek vsakoletnega pohoda.

Projekt PST (Pot spominov in tovarištva) je bil javno razgrnjen v ljubljanskih občinah in krajevnih skupnostih v letih 1973 in 1974 in je bil leta 1975 sprejet kot sestavni del generalnega plana urbanističnega razvoja mesta Ljubljane. Spremembe in dopolnitve poteka PST so bile ponovno v javni obravnavi leta 1979 in potrjene v okviru sprememb in dopolnitev generalnega plana v januarju 1980.

Trasa PST na odseku od Dolenjske ceste prek Golovca do Sp. Hrušice je že po idejnem projektu iz leta 1972 in vse do leta 1980 potekala po obstoječi cesti prek Golovca od gostilne Jesih ob Dolenjski cesti do Sp. Hrušice. Ko so bili urejeni spominski kamni in dostopi do njih, se je pa pokazalo, da sprehaljci ne uporabljajo za peš pot vozne ceste, temveč stezice, ki povezujejo posamezne spominske kamne. Zato smo s spremembami v GUP povezali te stezice in spominske kamne z 2 metra široko potjo, ki se je ob Dolenjski c. združila z vozno potjo. Načrti in z njimi korigiran odsek PST so bili v javni obravnavi in potrjeni januarja 1980. V letih 1980 in 1981 je bila PST na tem odseku dokončno zgrajena.

Dne 12. 8. 1981 (torej že po gradnji) je KS Rudnik sprejela sklep, ki ga navaja v odprtem pismu. Z namenom, da se uskladijo interesi, ki jih zagovarja ZB NOV KS Rudnik, je bil sklican sestanek na terenu. Sestanka so se udeležili predstavniki IS skupščine občine Vič-Rudnik, oddelka za gradbene in komunalne zadeve, Komiteja SML za urbanizem in varstvo okolja, ljubljanskega urbanističnega zavoda, odbora za izgradnjo PST in predstavniki KS Peruzzi in KS Rudnik.

Predstavniki KS Rudnik so predlagali, da se zgrajeni del PST od sp. kamna št. 74 na Golovcu do Dolenjske c. v dolžini približno 800 metra opusti in da se zgradi novo pot, ki naj bi se z grebena Golovca po strmih gozdnih pobočjih spustila v zamočvirjeno dolino (London), nato pa potekala ob projektirani novi stavbi KS Rudnik. Od tam naprej sta bila predlagana dva poteka PST:

1. Ob prometni Dolenjski c. po pločniku do gostilne Jesih približno 300 metrov in nato prek Dolenjske ceste in zavarovanega železniškega prehoda na Peruzzijevo ulico,

2. prečkanje Dolenjske ceste in nato dolenjske železnice zunaj prehoda, samo z označitvijo prehoda PST z znakom »pozor – vlak« (Andrejev križ) ter dalje po Ulici 15. divizije do Peruzzijeve ulice.

Navzoči predstavniki občinskih organov, ljubljanskega urbanističnega zavoda in odbora PST se z nobenim od obeh predlog niso mogli strinjati, saj bi bile dodatne finančne obremenitve prevelike, odprti bi bili prometnovarnostni problemi, predvsem pa je bilo potrebno upoštevati, da je trasa do vznožja Golovca že zgrajena, povezana z Dolenjsko cesto in nato po zavarovanem železniškem prehodu priključena na Peruzzijevo ulico. Predstavniki KS Rudnik so se zavezali, da bodo pripravili zapis dogovorov terenskega ogleda, vendar tega dopisa odbor ni prejel. Opozarjamo, da v času javne razgrnitve in upravnega postopka za izgradnjo PST ni bilo nobenih pripomb na potek obravnavanega odseka.

Poleg že omenjenega odseka želi odbor za izgradnjo PST opozoriti javnost na še druge težave pri dokončnem opredeljevanju trase in izgradnje PST na območju KS Rudnik, KS Peruzzi in KS Barje. V največji možni meri upoštevamo naknadne pripombe lastnikov zemljišč. Odsek od Ižanske ceste do Peruzzijeve ulice smo večkrat spreminjali in usklajevali interese tako, da nam ni mogoče očitati samovolje. Hrati ugotavljamo, da traja usklajevanje za potek PST od Ižanske ceste do mostu prek Ljubljance že več kot dve leti, kljub naši dobri volji in upoštevanju želja krajanov in njihovih tudi osebnih interesov, saj imajo na vsako predlagano rešitev nove pripombe.

Poseben problem je potek PST ob Peruzzijevi ulici; obveznost za njegovo izgradnjo pa je prevzela skupščina občine Ljubljana Vič-Rudnik.

Ob koncu želi odbor poudariti, da uresničuje jasno opredeljen cilj in da morajo vse akcije potekati skladno s prejetimi družbenimi odločitvami. Le na teh osnovah bomo zgradili PST v celoti, v dogovorjenem času in s sredstvi, ki jih v ta namen združujemo. Temu cilju pa se morajo podrediti nekateri parcialni in osebni interesi. V uresničevanju naše velike in skupne družbene akcije računamo na pomoč vseh skupnosti in družbenopolitičnih organizacij na vseh nivojih.

SLAVKO KUŽNIK

Če je res – pa je

Oglašam se v zvezi s prispevkom Ivana Mlekuža-Zdenka »Bovška četa« v 51. številki TV 15 na strani 14.

Pisec, ki se očitno opira predvsem na spominske vires, izraža dvom, če je res Ivan Puntar-Gubec s petimi partizani že na začetku novembra 1942 prispel v Mrzle vode med Rajbljem in Trbižem. Osebnost sem raziskoval dogajanje v tem predelu v zvezi s pisanjem monografije o partizanstvu na Koroškem do oktobra 1943, ker zemljepisno in zgodovinsko spada Mrzla voda pod Koroško. Moje delo je še v rokopisu in čaka na izid, morda leta 1983, če bomo avtorji uskladili stališča in če bo denar.

Zato naj k Mlekuževemu prispevku dodam svoje ugotovitve, oziroma mnenje. Prve natančnejše podatke o dogajanju v Mrzlih vodah sem dobil od Ivana Puntarja-Gubca, pozneje sem obiskal tudi hčerko gostilničarja, kjer je bilo zbirališče partizanov in aktivistov. Razen tega sem prevrnil precej arhiva in našel marsikaj.

Tudi sam sem sprva dvomil o Puntarjevemu spomenu, da je res prišel v Mrzle vode na začetku 1942 in ne pozneje. Pri tem so name predvsem vplivali ugovori dr. Franceta Škerla. Končno ne bi bilo nič čudnega, če je kdo po tolikem času pomešal vrstni red in čas dogodkov. Lotil sem se obsežnega poizvedovanja in se nazadnje prebil do neizpodbitne resnice.

Pri tem mi je najbolj pomagala skupina sodelavcev Vojaškega zgodovinskega inštituta iz Beograda, ki dela v Ljubljani. Posredovali so mi mikrofilm s poročili štaba 24. italijanskega korpusa iz Vidma vojnemu ministrstvu v Rimu. Tam črno na belem piše, da so prišli partizani v okolico Rajblja 7. novembra 1942 in da taborijo blizu cerkve na Višarjih ter celo to, koliko jih je. Pri tem pa sem se znašel znova v domih. Italijansko poročilo namreč govori o enem partizanu manj, kot pa je trdil Puntar, da jih je bilo. Toda nazadnje sem rešil tudi to uganko.

Puntar je med drugim tedaj navezal stike z nekim Kravanjo, ki je delal v železarni v Beli peči, sicer pa je bil povratnik iz Sovjetske zveze; baje je bil kot avstroogrski vojak ujet v Rusiji in se je nato udeležil tamkajšnje državljanske vojne. Kravanja se je izdajal za »starega boljševika« in kot tak sprva užival veliko zaupanje pri partizanih, toda pozneje pa se je izkazalo, da je bil italijanski vohun.

Se posebno pa je postal sumljiv, ker nekoč ni prišel na zvezo, istega dne pa so Italijani preiskali okolico cerkve pri Višarjih, in sarno po naključju niso našli partizanskega taborišča. Nekaj pozneje so po njegovem zatrjevanju, da bodo dobili precej orožja in navezali stike z ljudmi v Zabnicah, odšli tja, toda nad vasjo jih je čakala zaseda, ki so jo k sreči prej odkrili.

Kravanja se je s partizani sestajal, toda vedno je po en partizan ostajal v taborišču. Tako je prišlo do tega, da zanj ni vedel. Zato je tudi Italijanom poročal o enem partizanu manj, kot jih je bilo v resnici.

Lahko, da je bil povratnik iz Rusije tudi Ivan Možina-Hanza, ki ga omenja Mlekuž, lahko pa, da ga je zamenjal s Kravanjo. Malo dalje Mlekuž piše o Flutočevem iz Soče, zaposlenem nekje blizu Trbiža (Bela peč je blizu Trbiža), ki naj bi pozneje postal izdajalec ter naj bi izdal javko- gostilno v Mrzli vodi. »Flutočev« je domače hišno ime, najbrž pa gre pri tem prav za Kravanjo.

Kaj se je pozneje zgodilo s Kravanjo? Januarja ali februarja 1943 je spet odšla v okolico Rajblja skupina partizanov in ostala tam kratak čas. Nisem našel žal nikogar, ki bi mi kaj več povedal, kaj je tam počela. Konec aprila ali na začetku maja 1943 je odšel tja Martin Greif-Rudi z več partizani. Puntar mu je prej svetoval, naj ugotovi, kaj je s Kravanjo, oziroma naj upošteva njegove sume. Toda Greif je bil pri tem premalo previden, povezal se je s Krava-

njo, ki pa se je nekako otreseel vseh sumov. Toda Italijani so najbrž sklenili, da od njega ne morejo pričakovati nobene posebne koristi več, zato so sklenili udariti, čeprav bi ga s tem pri partizanih povsem onemogočili.

Greifovo skupino so razpršili, sam Greif se je prek Furlanije prebil v Brda in se tam spet povezal s partizani. Te svoje doživljaje je kmalu po vojni opisal v »Spominih na partizanska leta« z naslovom »Čez Karnske Alpe na Koroško« (Kar je napačno, Karnske Alpe so precej dlje proti zahodu, dejansko je šel čez Vraško Skrb).

Po tem dogodku so Italijani v okolici Trbiža in v mestu pozaprlji 24 sodelavcev OF, med drugim tudi gostilničarja iz Mrzle vode in obe njegovi hčerki. Spomladi 1944 jim je sodilo posebno fašistično sodišče v Vidmu. Kravanja je začasno nekam izginil. Kot mi je pripovedoval dr. Tone Ferenc, je med zbiranjem podatkov za monografijo o Gregorčičevi brigadi naletel na podatke o njegovi usodi. Če se prav spominjam, so ga partizani ujeli nekje pri Čedadu in mu sodili po zakonih takratnega vojnega časa.

Sam sem zvedel, da je nekako do leta 1930 Kravanja živel v Sovjetski zvezi, tedaj pa so ga od tam zaradi neznanih razlogov izgnali. Vrnil se je v domače kraje. Zaradi vsega, kar je videl in doživel, je bil tako demoraliziran, da je začel sodelovati s fašistično policijo, zaradi česar je dobil razmeroma dobro službo.

Predlagal bi tovarišu Mlekužu, če more zbrati nekaj več podatkov o Kravanji, kar bi prišlo v poštev za objavo v monografiji o koroškem partizanstvu.

MILE PAVLIN
Medvode

Trikrat so požgali našo vas

Pod tem naslovom so v TV 15 dne 16. decembra 1982 objavljeni spomini Slavke Alič, Grumove z Gornjega Iga pri Ljubljani.

Udeleženci narodnoosvobodilnega boja iz vasi Golo pod Mokrcem zelo dobro poznamo Grumovo družino z Gornjega Iga. Cenimo in spoštujemo njeno sodelovanje v narodnoosvobodilnem boju. Žal pa nam je, da je v Slavkini pripovedi zapisana tudi neresnica o vaščanih vasi Golo. Ko pripoveduje, da so jo 24. oktobra 1944 ujeli belogardisti na Golem, je rečeno: »Izdali so nas vaščani.« Zahtevam, da Slavka pove, kdo jo je izdal, če jo je, in v kakšnih okoliščinah. Izdaje zagotovo niso storili vsi vaščani.

Tudi vas Golo je bila požgana trikrat: prvokrat 22. marca 1942, drugič 11. aprila 1943 in tretjič 10. novembra 1943. Vaščani so bili dvakrat pregnani in izseljeni: prvokrat 19. marca 1942 in drugič 10. aprila 1943. Ob začetku vojne je vas imela 41 gospodinjstev, v njej je živelo 192 vaščanov. Iz NOB je naša vas poznana kot partizanska trdnjava mnogim prvim in kasnejšim partizanom. Dala je 117 zapriseženih aktivistov Osvobodilne fronte, 45 vaščanov ima priznano dvojno dobo iz leta 1941, v oboroženih enotah je bilo 29 fantov in deklet, v zaporih in koncentracijskih taboriščih je bilo mučenih 45 vaščanov, v ognju boja in v zaporih je dalo svoja življenja 13 krajanov. V vasi so delovale organizacijsko čvrsta in številčno močna enota narodne zaščite, celica komunistične partije, aktiv Skoja, aktiv Zveze slovenske mladine, narodnoosvobodilni odbor in organizacija AFŽ. V beli gardi ni bilo nikogar. Po letu 1943 pa je bil v vrstah domobrancev le en vaščan, ki je bil po vojni kaznovan s smrtno kaznijo.

Nobeden naš podatek o deležu vaščanov naše vasi v NOB ni za zgodovino narodnoosvobodilnega boja in tudi za Slavko Alič kakršnakoli neznanica. Močno smo prizadeti s Slavkino izjavo. Pravico imamo do pojasnila, kdo je Slavko izdal.

Slavka! Povej nam in vsem bralcem TV 15 pravo resnico.

Krajevna organizacija ZB
Golo-Skrilje

V Benečijo in Rezijo

Po Albertu Jakopiču – Kajtimiru je priredil Jelko Peternej

12



67. Prodirali so naprej. Mimogrede so pokončili še tiste tri Italijane, ki jim je prej uspelo uiti. Silovito so napadli postojanko, prečkali cesto in Nadizo. Borci, ki so bili že ves dan brez vode, so kar skakali v reko. Niso se zmenili, da je vsepovsod pokalo okoli njih. Polegli so na trebuhe v vodo in pili.



68. Borec je za trenutek vzdignil glavo, ustrelil pa spet pil. Bili so že na drugi strani, ko so opazili, da je prvi bataljon še na hribu in da ni šel z drugimi! Začeli so mu pošiljati signale. Bataljon se je spustil za drugimi, vendar je krenil bolj desno in naletel prav na postojanko. Toda komandant Kajtimir je z drugim bataljonom napadel postojanko in jo prisilil k molku.



69. Boj ni trajal več kot pet minut. Medtem je prvi bataljon v koloni krenil čez most in se združil z brigado. Brigada je odšla proti Črnemu vrhu, vendar je pustila nekaj zased tik nad postojanko. V Črnem vrhu jih je pričakala vsa vas. Vaščani so borce vabili v hiše in jim ponudili vse, kar so premogli.



70. V postojanki Stupici so Italijani imeli sedem mrtvih in šest ranjenih. Vaščani Črnega vrha pa so nosili borcem v zasedah, ki so bile nad postojanko, poldrugo uro daleč hrano in pijačo. Ti ljudje so bili res prijazni do partizanov. Vaščani so se smejali Italijanom, ki so prepozno prišli na cesto, in se jim je brigada že izmuznila iz rok.



71. Nad cesto so se pripeljali s štirimi oklepnimi vozili in od tam ves dan streljali v hrib. Ob zori je komandant sklical zbor brigade. Krenili so mimo Robedišča na Špič, da bi se tam nekoliko odpočili. Pa tudi tam ni bilo nič s počitkom. Iz vztrajnega zasledovanja Italijanov je bilo razvidno, da jim je pohod Gregorčičeve brigade trn v peti. Sklenili so, da jih ne pustijo v miru, dokler brigade ne izzenejo iz Benečije.



72. Že ob sedmih zjutraj, ko so se dogovarjali, kako bodo bataljone razporedili na položaje, so Italijani začeli lesti proti njim. Brigada je bila na zelo ugodnih položajih prav na vrhu Špika, ki je visok nad tisoč metrov. Italijanom nikakor ni uspelo priti v blizino položajev.

Naročam
tednik

»TV 15«

Ime in priimek _____

Ulica, hišna št. _____

Kraj _____ Pošta _____

podpis _____

kovinotehna

CELJE, MARIBORSKA 7

- veleprodaja,
- zunanja trgovina
- maloprodaja
- inženiring

Kovinotehna, trgovska organizacija s celovito ponudbo

RADOVLJICA

Dobro ocenjen pohod

V sredo, 19. januarja 1983, se je delegacija RK ZRVS Slovenije pod vodstvom predsednika Janca Japlja v Radovljici pogovarjala z vodstvom OK ZRVS Radovljica in vodstvom organiziranja in izvedbe pohoda Po poti narodnega heroja Lojzeta Kebeta, ki je bil v nedeljo, 9. januarja iz Kroke v Dražgoše.

Ugotovili so, da je pohod, ki se ga je udeležilo trideset ekip iz raznih občin iz vse Slovenije v sestavi treh članov ZRVS in treh članov ZSMS, uspel. V podrobni analizi so sicer ugotovili, da bodo prihodnje leto lahko nekateri manjše spodrslejaje odpravili in da bodo izdali brošuro z opisom namena in pomena tekmovanja ter kratkim opisom dražgoške bitke, narodnega heroja Lojzeta Kebeta, Kroke in Dražgoš in objavili rezultate tekmovanja zadnjih osem let. Brošuro bodo popestrili s slikami prireditev iz prejšnjih let.

Sicer pa je predsednik RK ZRVS, ki je tudi sam spremljal tekmovanje na cilju v Dražgošah, organizacijo in izvedbo tekmovanja pohvalil in izrekel priznanja vsem sodelujočim. Tovarni vijakov Slovenske železarne-Plamen Kropa pa se bodo pisno zahvalili, ker je za tekmovalce in organizatorje tekmovanja pripravila v tovarniški menzi dober zajtrk in dala na razpolago prostore v sindikalnem domu v Kropi.

CIRIL ROZMAN

JESENICE

Smuk v spomin padlih karavanških kurirjev

V spomin na 51 padlih kurirjev partizanov v Karavankah bo v nedeljo, 6. februarja, z začetkom ob 10. uri 30. tradicionalni »Smuk karavanških kurirjev NOB«. Tekmovanje bo potekalo na dveh progah, in sicer na daljši, ki nosi ime Borec in je dolga 1200 metrov ter ima 330 metrov višinske razlike in 24 vrtic. Krajša proga Kurir ima 100 metrov višinske razlike, 11 vrtic, dolga pa je 5000 metrov.

Ta spominska prireditev, ki se že vrsto let odvija na pobočjih zahodno od Pristave na Javorniškem rovtu, je zavzela že takšen obseg, da je že v vseh smučarskih koledarjih Slovenije in v zamejstvu. Prireditelji in družbenopolitične organizacije jeseniške občine pa si prizadevajo, da bi poleg sedanjih petih postala to šesta prireditev za spominski pokal maršala Tita v Jugoslaviji.

Zaradi takšne pomembnosti, saj sta na tekmovanje povabljeni tudi po dva iz Avstrije ter Italije, se priprave nanjo odvijajo po natančno načrtani poti. Kot že vrsto let bodo letošnji organizatorji prireditve občinski odbor ZZZB NOV Jesenice, krajevni odbor ZB NOV Javornik-Koroška Bela in TVD Partizan Javornik-Koroška Bela. Predsednik organizacijskega komiteja je Jaka Klinar, tehnični vodja pa Jože Zidar. Tehnični odbor ima vrsto komisij, ki skrbijo za vse, kar je potrebno pri tako velikem tekmovanju. Ob tem naj povemo, da bodo na smuku nastopile ekipe mladinskih organizacij, ekipe ZZZB NOV, civilne zaštite, teritorialne obrambe, JLA, LM, ZRVS, ekipe šol in klubov iz zamejstva.

Vsi, ki bodo v okviru organizacijskega odbora kakorkoli skrbeli za to prireditev, so se 19. januarja sestali in pregledali, kaj bo treba še postoriti za prireditev.

V zvezi s to veliko spominsko zimsko športno prireditvijo, na kateri pričakujejo veliko tekmovalcev in če bo lepo vreme tudi veliko gledalcev, pa je potrebno povedati, da bo možen dostop tudi z avtobusi, ki bodo vozili od križišča pred valjarnami na Koroški Beli do Pristave. Iz varnostnih razlogov bo v času od 7. do 10. ure in po 14. uri promet enosmeren. Prireditelji so sklenili, da bo tekmovanje v vsakem vremenu, če bo le sneg. Če prireditve na ta dan ne bi bilo mogoče izvesti, je ne bodo prestavljali na drug dan. Pokrovitelj letošnjega »Smuka karavanških kurirjev NOB« bo Tehnični biro Jesenice, ki je že prispeval večji del sredstev za stroške prireditve. Finančna sredstva bodo prispevali tudi organizatorji in drugi. Kar bo denarja ostalo, ga bodo namenili za postavitev ciljne hiše na Pristavi.

BRANKO BLENKUŠ

JARŠE-RODICA

Prijetno srečanje še v starem letu

Dne 28. decembra 1982. leta smo se na povabilo krajevne skupnosti ZB Jarše Rodica zbrali v prostorih gasilskega doma v Jaršah. Po kratkem uvodnem nagovoru predsednika se je začelo prijetno kramljanje in obujanje spominov. Navzočih je bilo tudi nekaj gostov iz Domžal. Ni manjkalo ne pesmi ne humorja. Kljub vsem težavam smo bili odlične volje. V imenu vseh povabljenih se zahvaljujem vsem, ki so organizirali to prijetno srečanje. Sklenili smo, da se bomo še večkrat srečali.

PAVLA MATIČIČ

DOVJE

V ognju treh vojnih viharjev

V železniški čuvajnici na Dovjem stanujeta zakonca Lucija in Franc Krajnik. Oba sta rojena v decembru; Franc 1899. leta na Spodnjem Brniku, ona na Bregu pri Kranju. Imela sta devet otrok, živijo še štiri hčerke in dva sinova.

Franca Krajnika sem spoznal lani na zboru gorenjskih aktivistov na Mežakliji. Fotografiral sem na proslavi, Franc se mi je približal in rekel: »Zakaj pa mene ne, sem mar prestar za časopis!« Skljucil in že sem ga ujel na filmski trak.

Srečno je preživljal tri vojne. Prvo »mesarsko klanje, začinjeno s plinom« je videl na soški fronti 1917. leta, ko je bil v uniformi avstro-ogrskega vojaka na položaju pri Bovcu. Še zdaj je tam več grobišč in na mnogih popačena ime-na padlih slovenskih fantov in mož.

Avstro-Ogrska je položila orožje, Franc pa se je priključil Martinčičevi četi, ki je z Jesenic peš šla skozi več kilometrov dolg karavanški predor pri Hrušici v Področje, kjer so nadaljevali boj za osvoboditev Koroške in priključitev k Jugoslaviji. Premalo jih je bilo na tem delu Koroške in v nekem spopadu so ga Avstrijci zajeli in tako je postal ujetnik.



Franc Krajnik z Dovjega na zboru gorenjskih aktivistov spomladi 1982. leta na Mežakliji

Po vojni je bil 13 let pri železnici v Kranju, nato pa od 1938. leta in do upokojitve 1955. leta čuvaj na železniški postaji Dovje. V tej čuvajnici še zdaj sama živita z ženo Lucijo, srečno poročene že 58 let.

Med NOB je pomagal partizanom in sodeloval v bojih za Trst. Toda borci in komandir so ga rajši videli s harmoniko v rokah kot s puško. Četa napada, juriša, se plazi od zaklonišča do zaklonišča, on pa izza kakega zida igra poskočne viže, partizanske. Bil je kuhar, nato pa v četni pisarni.

Poleg službe so mu bile od mladosti harmonika in čebele največje zadovoljstvo. Ko so se otroci drli, je raztegnil harmoniko in v čuvajnici je spet bilo vse veselo.

Za zasluge kot borec za severno mejo in partizan je dobil 5 odlikovanj. Rad bere TV-15, Glas, televizije pa ne mara.

JOŽE VIDIC

Obvestila

Obveščamo vse borce, ki so se bojevali v vrstah enot 14. divizije, da bo letošnje tradicionalno tovariško srečanje v soboto, 5. februarja, v Celju. V soboto, 5. februarja, ob 9. uri bo z ljubljanske železniške postaje odpeljal poseben vlak s 430 sedeži, ki bo po postankih v Litiji, Trbovljah, na Zidanem mostu in v Laškem prispel v Celje ob 10.25.

Odhod posebnega vlaka iz Celja bo ob 17. uri, prihod v Ljubljano pa bo ob 18.25 uri. Petdesetodstotni popust velja samo za izredni vlak.

Železniško gospodarstvo Ljubljana

Obveščamo vse borce, ki so se bojevali v vrstah enot 14. divizije, da bo letošnje 20. tradicionalno tovariško srečanje v soboto, 5. februarja, ob 11. uri v dvorani Golovec v Celju.

Ob 9. uri bo z ljubljanske železniške postaje odpeljal poseben vlak, ki bo s postanki v Litiji, Trbovljah, na Zidanem mostu in v Laškem prispel v Celje ob 10.25.

Na srečanju bo podano poročilo o delovanju divizijskega odbora ter program dela za prihodnje obdobje. Ob tej priložnosti nam bo 15 občin, ki so podelile domicil diviziji, izročilo skupno domicilno listino.

Sledilo bo tovariško srečanje.

Posebni vlak se bo vračal iz Celja ob 17. uri, s prihodom v Ljubljano ob 18.25. zaradi možnosti vrnitve na domove. Povratno vozovnico kupite na železniški postaji Ljubljana.

Zveza koroških partizanov ter osrednji odbor koroških partizanov v Ljubljani pripravljata izdajo zbornika »Pomniki NOB na Koroškem«. V zborniku bodo zajeta vsa grobišča, kjer so pokopani partizanski borci in aktivisti. Kratko bodo obrazložene tudi okoliščine bitk in partizanskih akcij.

Da bi bil zbornik čim bolj popoln, naprošamo vse bivše partizane in aktiviste, da nam čim prej sporočijo, ali je v kakšnem partizanskem grobišču napačen podatek ali napačno ime. Prosimo, da nam pošljete morebitne popravke na naslov:

Osrednji odbor koroških partizanov v Ljubljani, KS Koroških partizanov, 61000 Ljubljana, Tl-tova 123, pp. 501

Boris Jesih

Komisija za zbiranje in urejanje gradiva begunjskih zaporov pripravlja izdajo Begunjskega zbornika. Že nekaj časa zbiramo gradivo za ta zbornik. Želimo pa, da bi bilo to obdobje zajeto čimširše in čim popolnejše obdelano. Komisija poziva vse nekdane zapornike, naj prispevajo svoje spomine in kakršnokoli spominsko ali dokumentarno gradivo. Vse to bi uporabili pri pisanju zbornika, v arhivu Muzeja revolucije Gorenjske ter tudi pri pisanju krajevnih kronik. Dokumentarno in spominsko gradivo naj bi vsak opisal, pisana spominska gradiva pa bi preslikali in vrnili.

Prispevke in sporočila, prosimo, pošljite na naslov:

Medobčinski svet SZDL za Gorenjsko, komisija za zbiranje in urejanje gradiva begunjskih zaporov, Kranj, Trg revolucije 1

Vabilo

V nedeljo, 30. januarja, bodo v krajevni skupnosti Zakriž-Ravne imeli krajevni praznik, ki ga praznujejo v spomin na uspešno akcijo partizanov na karabinjersko postojanko v Zakrižu, dne 26. januarja 1943.

Letos, ob 40. obletnici tega napada, bodo proslavili še posebno slovesno. Proslavljali bodo tudi veliko delovno zmago, saj je po novi cesti pred nekaj dnevi prvič pripeljal avtobus v ti dve vasi in odepeljal delavce na delo v Cerkno.

Proslava s kulturnim programom bo v nedeljo, 30. januarja, ob 15. uri v gasilskem domu v Zakrižu. Organizatorji proslave vabijo vse preživele borce, ki so sodelovali v tej akciji in seveda tudi druge. Pokrovitelj proslave bo kolektiv tovarne Eta v Cerknem.

Janez Jeram

Poizvedba

Podpisani Franc Gregorič-Francek iz Tolmina sem vstopil med partizane konec leta 1942 v Soški odred, pozneje Severnopriforski odred na Tolminskem. V marcu 1943 sem bil poslan na Dolenjsko, kjer sem bil vključen v 1. četo 1. bataljona Serčerjeve brigade. Komandir čete je bil Franc Požar. Pozneje sem bil premeščen v 3. četo, tam je bil komandir Tanko, pozneje pa Viktor. Leta 1944 ob odhodu na Štajersko v 14. divizijo sem bil komandir 3. čete do januarja 1945, ko sem bil poslan v oficirsko solo v Metliko. Z menoj sta potovala komisar bataljona Dušan Grkič in komandant 14. divizije polkovnik Luka Vidmar in še nekateri drugi, ki se pa imen ne spominjam več. V 3. četi je bil puškomitraljezec stari vodnik Pavle, doma iz Ziri, ne vem njegovega pravega imena. Poizvedujem zato, ker potrebujem dve priči za uveljavitev posebne dobe v NOV v Serčerjevi brigadi od novembra 1943 in do konca vojne. Prej mi je že priznana posebna doba. Zato prosim tovariše, ki so bili z menoj v brigadi ali v oficirski soli v Metliki, če se me še spominjajo, da mi pošljejo svoje naslove. Stroške bom povrnil. Moj naslov: Franc Gregorič-Francek, Rutarjeva 16, 65220 Tolmin.

PRAVNI SVETOVALEC

K. G. T. V začetku leta vam je umrl mož. Radi bi vedeli, ali boste poleg družinske pokojnine po njem upravičeni tudi do varstvenega dodatka, in koliko bo ta znašal?

Odgovor: Varstveni dodatek k družinski pokojnini vam bo na vašo zahtevo priznan, če ta pokojnina ne bo dosegla mejnega zneska najnižjih pokojninskih prejemkov, ki znaša od 1. 1. 1983 dalje 7.520 dinarjev, in če niti vi niti člani vašega gospodinjstva nimate drugih dohodkov, ki bi zadoščali za preživljanje, to je, če vaši dohodki, skupaj z dohodki članov gospodinjstva ne presegajo mesečno 5.610 dinarjev ali letno 67.320 dinarjev na posameznega člana gospodinjstva. Varstveni dodatek k družinski pokojnini pa se odmeri od razlike med družinsko pokojnino in mejnim zneskom najnižjih pokojninskih prejemkov (7.520 dinarjev,) ter znaša 70 odstotkov za enega, 80 odstotkov za dva, 90 odstotkov za tri in 100 odstotkov razlike za štiri ali več uživalcev družinske pokojnine.

J. A. V. Radi bi vedeli, ali ste kot kmet oproščeni plačila davka od stanovanjske stavbe?

Odgovor: Po novem zakonu o davkih občanov se davek od premoženja, ki se plačuje od posesti stavb (davek od stavb), ne plačuje tudi od stanovanjskih stavb zavezancev davka od kmetijstva, ki so zdravstveno zavarovani kot kmetje, ter združenih kmetov, ki so pokojninsko in invalidsko zavarovani na podlagi iz kmetijstva.

R. S. M. Kako se ugotavlja izpolnitev pogojev za polno osebno pokojnino in s tem prenehanje delovnega razmerja delavcu-borcu NOV?

Odgovor: Če borec NOV to zahteva, se ugotavlja izpolnitev pogojev za polno osebno pokojnino po splošnih predpisih s tem, da se mu obdobja posebne dobe, ki se štejejo dvojno, v pokojninsko dobo sploh ne vštevajo ali pa se vštevajo enojno.

A. M. V. Ste kmet in ste po stricu podedovali večjo gozdno parcelo. Ali res niste dolžni plačati davka na dediščino?

Odgovor: Po zakonu o davkih občanov ne plača davka na dediščino in darila tudi dedič ali obdarjenec, ki se po določbah zakona o kmetijskih zemljiščih šteje za kmeta, če podeduje ali dobi v dar kmetijsko ali gozdno zemljišče.

P. R. K. Kot vojaški invalid prejemate invalidnino in invalidski dodatek, ter vas zanima, ali je lahko tudi invalidski dodatek predmet izvršbe?

Odgovor: Tako kot na invalidnino je mogoče seči z izvršbo tudi na invalidski dodatek, in sicer do polovice – za zakonito preživnino in do tretjine – za vse druge terjatve.

O. M. Z. Kateri invalidi so oproščeni prispevka k plačilu določenih zdravstvenih storitev?

Odgovor: Tudi po spremenjenem 2. odstavku 20. člena zakona o zdravstvenem varstvu ni mogoče določiti prispevka k plačilu določenih zdravstvenih storitev – tako kot do sedaj – vojaškim invalidom in civilnim invalidom vojne.

ALI STE ŠE NAROČNIK-CA REVIEJE ZA ZGODOVINO NOB

35 let revije Borec

IN OHRANJEVANJE REVOLUCIONARNIH TRADICIJ

borec

Če še niste, izpolnite naročilnico in revijo vam bomo začeli pošiljati na dom.

Naročnina je 300 dinarjev.

Obljubljam vam veliko zanimivega branja!

Naročam revijo BOREC od meseca

Podpisani

Kraj, ulica

Pošta

Naročilnico pošljite na naslov: ZALOŽBA BOREC – ZA REVUJO BOREC, Miklošičeva 28/II, 61000 Ljubljana

Datum

Podpis naročnika



Franc Gale-Franček

Minuli torek smo se skupaj z najožjimi člani družine, svojci in prijatelji na ljubljanskih Zalah poslovili od Franca Galeta-Frančka iz Satnerjeve 19/b v Ljubljani. Vest o nenadni smrti je močno odjeknila tudi v vrstah nekdanjih borcev NOV, zlasti s borcev 3. bataljona Prešernove brigade, ki je skupaj z njimi pred 39 leti bil poslednja bitka v Lovčevem hotelu na Pokljuki.

Rodil se je pred 64 leti v vasi Tatinec pri Kranju. Od petih otrok je bil najstarejši, in ko mu je umrl oče, je kmalu moral v svet za kruhom. Čeprav se je izučil pekarskega poklica, je bil večkrat lačen kot sit. Trdo življenje ga je spremljalo povsod. V družini, med prijatelji in soborci je ob nenadni smrti Franca Galeta-Frančka nastala še ena praznina. Vsem nam bo ostal v trajnem spominu.



Anton Perovec

Rodil se je leta 1914 v Družmirju pri Šostanju. Takoj v začetku vojne se je povezal z aktivisti OF. Leta 1942 je bil izdan in zaprt v celjskih zaporih in pozneje v Mauthausnu. Od njega smo se poslovili na pokopališču v Podkrajju. Prejel je tudi več odlikovanj.

Pavla Grabnar

Oktober lani je umrla Pavla Grabnar iz Lukovice, rojena leta 1919 v Polhovem Gradcu. Med vojno je pomagala pri organiziranju NOB. Pokopali smo jo na brezovskem pokopališču.



Branko Radulović

Izgubili smo še enega borca iz sosednje republike, ki se je že leta 1942 odločil bojevati se med slovenskimi partizani. Na Trebelnem je 4. septembra 1942. stal v zboru skupaj z borci Krškega in Zapadnodolenskega odreda, ko je Aleš Bebler, namest-



Stanislav Novak

Na pokopališču v Poljanah nad Škofjo Loko smo se lani poslovili od Stanislava Novaka, rojenega leta 1928 v Dolenjih Brdih. Januarja leta 1944 je odšel h partizanom. Bil je v zaščitnem bataljonu oblastnega komiteja KPS za Gorenjsko. Do demobilizacije je opravljal različne vojaške dolžnosti. Za hrabrost je bil odlikovan.



Franc Žonta

Novembra lani smo se borci in krajanji Predmeje poslovili od Franca Žonta, rojenega leta 1918. Poklican je bil v italijansko vojsko. Kmalu se je vključil v NOV in postal borec Prekomorske brigade. Po vojni se je vključil v delo porušene domovine.



Franc Čadež

Na pokopališču v Ledinah smo se novembra lani poslovili od Franca Čadeža, rojenega leta 1918. V letu 1942 je začel sodelovati z OF in NOB. Njegov dom je bil varno zavetje partizanom. Po kapitulaciji Italije je bil v Vojkovi brigadi, kasneje je bil dodeljen komandi mesta Vojsko, kjer je opravljal odgovorne naloge na terenu. Po vojni se je vrnil domov na kmetijo in se vključil v družbenopolitično življenje.



Ivan Vozelj

Novembra lani smo se na pokopališču v Sentlambertu poslovili od Ivana Vozlja, rojenega leta 1922 v Senožetih nad Zagorjem. V NOV je stopil leta 1944 v Kamniško-zasavski odred. Dalj časa je opravljal kurirske naloge. Za službo v NOV je bil odlikovan z medaljo za slugo za narod ter medaljo za hrabrost. Po vojni je vrsto let opravljal naloge referenta za zadeve borcev občine Zagorje. Za povojno delo je prejel odlikovanje reda dela 3. stopnje in srebrni znak OF.



Jože Dolenc

Septembra lani smo se na pokopališču v Poljanah nad Škofjo Loko poslovili od Jožeta Dolenca, rojenega leta 1900 v Vinhah. Decembra leta 1941 se je udeležil Poljske vstaje, v NOV je aktivno stopil leta 1943. Kot borec Prešernove brigade je bil ranjen in dvakrat odlikovan.



Jože Bizjak

Konec novembra lani smo se na Predmeji poslovili od Jožeta Bizjaka, rojenega leta 1890. Leta 1943 se je vključil v NOB. Trije njegovi sinovi so bili partizani. Po osvoboditvi se je vključil v obnovo domovine.



Pepca Flerin

Nenadoma je umrla Pepca Flerin, rojena leta 1905. Med vojno je bila članica OF. Z vsemi svojimi močmi je pomagala partizanom in terencem kakor tudi vsa njena družina. Od nje smo se poslovili novembra lani na črnem pokopališču.



Julka Golob

Novembra lani smo se na pokopališču v Cerknem poslovili od aktivistke NOB Julke Golob. Rodila se je pred 71 leti v Čeplezu pri Cerknem. V mladosti je spoznala poiznanje in zatiranje, ki ga je izvajal fašizem na Primorskem, zato se je julija leta 1942 vključila kot aktivistka v organizirano delovanje OF na Cerknjanskem. Vestno je izpolnjevala vse naloge, zbirala je denarne prispevke, hrano, šivala je obleko in perilo za prve partizane, ki so odhajali v gozdove. Septembra leta 1942 je sodelovala pri ustanovitvi odbora žena, ki je deloval v okviru OF za Čeplez in Planino. Leta 1944 je bila izvoljena v prvi NOO. Za njeno delo v NOV je bila odlikovana z medaljo zaslug za narod.

Anton Bucik

Novembra lani smo se na pokopališču v Kanalu poslovili od Antona Bucika, rojenega leta 1902 v Kanalskem vrhu. Leta 1943 je bil prisilno mobiliziran v kazenski bataljon. Po razpadu Italije se je opredelil za NOB. Vse do osvoboditve je bil v Franciji in dajal pripevke za OF.



Janez Lotrič

Na pokopališču v Dobravi smo se poslovili od Janeza Lotriča. Za NOG je delal od leta 1942. Tudi po vojni je bil aktiven družbenopolitični delavec.

Marija Cunder

Oktober lani je v Črnuču umrla Marija Cunder, rojena Vodopivec. Med NOV je aktivno delala in po svojih močeh pomagala partizanom z raznim materialom. Med NOV je zgubila dva brata in sestro.

Jurij Križnar

V Poljanah nad Škofjo Loko smo se maja lani poslovili od Jurija Križnarja, rojenega leta 1903 v Delnicah. Leta 1941 se je vključil v vrste simpatizerjev NOB in naslednje leto je bil izbran za člana terenskega odbora OF, kjer je deloval kot gospodarski referent. Na njegovem domu se je zdravilo več ranjenih borcev.



Jože Krek

V Poljanah nad Škofjo Loko smo se avgusta lani poslovili od Jožeta Kreka, rojenega leta 1912 na Volci. Decembra leta 1941 se je udeležil množične vstaje, ki je zajela Mojstrano in okolico. Po aktivnem sodelovanju v OF v Mojstrani je bil leta 1944 dodeljen poljanski skupini VOŠ, nato je v korpusu narodne obrambe Jugoslavije opravljal razne dolžnosti do demobilizacije leta 1946. Bil je odlikovan.

Popravek

V 3. številki TV-15 Naš tovariš z dne 20. januarja je bila objavljena osmrtnica Vladimira Pečenka, rojenega leta 1908 na Primorskem, in ne na Primorskem, kot je zapisano.



Pavle Rihtaršič

Avgusta lani smo se v Poljanah nad Škofjo Loko poslovili od nosilca partizanske spomenice Pavla Rihtaršiča, rojenega leta 1913. Bil je udeleženec poljske vstaje in borec Cankarjevega bataljona. Leta 1943 je bil ujet. Odpeljali so ga v zapor v Škofjo Loko, Begunje in od tam v taborišče Mauthausen. Odlikovan je bil z redom bratstva in enotnosti s srebrnim vencem in z dvema redoma zaslug za narod s srebrno zvezdo.



Emil Rozinec

Na ljubljanskih Zalah smo se septembra lani poslovili od borca in nosilca več odlikovanj Emila Rozinca. Rodil se je leta 1921 v Vipavskem Križu pri Ajdoviščini. V NOV se je vključil leta 1943 v 3. bataljon Gradnikove brigade. Kasneje je bil premeščen na komando mesta Cerkno. Januarja leta 1944 je bil mobiliziran v delovno četo v okviru 9. korpusa NOV in POJ. Julija istega leta je bil dodeljen narodni zaščiti. Za svoje delo je prejel številna odlikovanja.

Katarina Primožič

Na Volci pri Poljanah je ob nesreči pri delu umrla Katarina Primožič. V NOB je veliko pomagala z obveščevalnim delom, prenašanjem pošte in obvestil. Njena hiša je bila vedno odprta borcev in terenskim delavcem. Od nje smo se poslovili marca lani v Poljanah nad Škofjo Loko.

nik komandanta glavnega štaba slovenske partizanske vojske, ustanovil Gubčevo brigado. Dolgo, tja do marca 1944, je ostal med gubčevci in opravljal dolžnosti političnega komisarja bataljona in brigade. Čeprav nerad, je brigado in številne prijatelje zapustil, ker je bil premeščen v 9. brigado za pomočnika političnega komisarja brigade. Pozneje je odšel na Gorenjsko in postal komandant bataljona v Kokrškem odredu, kjer je dočkal osvoboditev.

Branko se je rodil 22. oktobra 1910 na Sušaku kot sin delavca. Družina se je večkrat selila iz kraja v kraj in je zato obiskoval osnovno šolo v

Koprivnici, Našičih in Djurdjenovcu. V Beogradu se je izučil za sodarja, nato pa se je zaposlil v tovarni olja v Zagrebu. Tu se je vključil v sindikalno organizacijo in bil med organizatorji številnih stavk. Zaradi njegove aktivnosti v delavskem gibanju je bil preganjan, večkrat odpuščen z dela in zaprt. Spoznal je vse tegobe in zatiranje delavcev. Prav na njegov rojstni dan 22. oktobra 1939 je bil sprejet v Komunistično partijo Jugoslavije.

Okupacija domovine, ustanovitev NDH in vedno hujše ustaško nasilje je Branka postavilo pred življenjsko odločitev. Po nalogu partije je s skupino tovarišev 15. avgusta 1941 odšel

proti Žumberku z namenom, da se priključi partizanom. Toda na poti je bila skupina razbita. Ker se ni mogel vrniti v Zagreb, je pot nadaljeval v Slovenijo in se zaposlil v tovarni usnja v Mokronogu. Kmalu po prihodu se je povezal z organizacijo OF in 15. junija 1942 odšel v Krški odred. Tako se je začela Brankova pot med slovenskimi partizani. V vseh enotah se je hitro vživel in si pridobil nove tovariše. Njegov soborec Anton Bele-Tičko je ob grobu v poslovnem govoru med drugim dejal: »Postal in bil si naš. Imeli smo te radi in smo te cenili, ker si bil dober borec, tovariš, predvsem pa človek. Za vsakega si vedno našel toplo in

spodbudno besedo. Znal si svetovati in si vodil svoje enote tudi v najtežjih situacijah. Čeprav si preživel v tistem našem partizanskem času tudi hude trenutke, si vedno našel dovolj poguma in moči, da si ponosno prebrodil tudi najtežje obremenitve. Zahvaljujemo se ti za tvoje tovarštvo in tvoj veliki prispevek k bratstvu in enotnosti, kar si gojil vse do zadnjega.«

Branko je bil leta 1946 demobiliziran iz vojske in se je takoj zaposlil v tovarni olja v Zagrebu. Nato je delal kot sindikalni funkcionar in direktor podjetij »Konoplje« in »Velebit«. Leta 1959 je bil upokojen. Še vedno pa je ostal aktiven družbenopo-

litični delavec. Rad je prihajal v Slovenijo na proslave in srečanja borcev enot, v katerih se je bojeval. Posebno rad pa je prihajal na Trebelno na srečanje borcev Gubčeve brigade. Ob takih priložnostih pa ni pozabil na domačino, ki so mu med vojno nudili toliko dobrega.

Njegovega pogreba se je 20. januarja v Zagrebu udeležila delegacija borcev iz Gubčeve 9. brigade, Kokrškega in Zapadnodolenskega odreda s prapori.

Po pogrebu se je delegacija borcev poklonila pred grobom velikana naše revolucije Vladimira Bakarica.

Stane Škrlič

Nepozabna proslava 40. obletnice ustanovitve 4. SNOUB Matija Gubec

Ko se jo odbor skupnosti te brigade sestel po proslavljanju 40. obletnice ustanovitve, je lahko z velikim zadovoljstvom in veseljem ugotovil, da je bilo enotensko praznovanje ustanovitve brigade in občinskega praznika domicilne občine Trebnje in slovesna proslava na dan in na prostoru ustanovitve 4. septembra 1982 v gozdu pri Trebelnem res enkratno in veličastno. To zadovoljstvo se je izražalo z veselimi obrazi in izjavami borcev Gubčeve brigade, pripadnikov domicilnih občin Trebnje in Krško, enot NOV, častnih gostov in drugih udeležencev. Da je bila proslava res veličastna, pove tudi množična udeležba. Navzočih je bilo 523 borcev Gubčeve brigade, torej veliko več kot na proslavah ustanovitve drugih prvih brigad, mladincev pohodne enote Matije Gubca in tabornikov, celo iz Brežic, je bilo čez 100, vojakov enote JLA Matija Gubec je bilo za eno četo, drugih udeležencev proslave pa čez 3000.

Kot pred 40 leti nas je tudi na dan proslave že navsezgodaj začelo sonce radodarno obsevat kar je dalo bukovemu zelenemu gozdu še poseben čar. Okrašen prostor proslave in glasba sta še posebej dobro delovala na veselo razpoloženje prihajajočih borcev iz vseh koncev Jugoslavije. Nekateri se niso videli od vojne, in so se zdaj od veselja objemali, nekateri so pa celo jokali. Vsak borec Gubčeve brigade je dobil takoj po prihodu v informacijskem šotoru posebno spominsko medaljo Gubčeve brigade v čast tako visoke obletnice, pravila skupnosti borcev GB, bone za hrano in potrebne informacije. Preden se je začel slovesen del proslave, so mnogi borci in drugi obiskali razstavo fotografij in drugih dokumentov Gubčeve brigade v podružnični osnovni šoli na Trebelnem, ki nosi ime po naši brigadi.

Delegacija odbora skupnosti borcev se je udeležila slovesne seje skupščine občine Trebnje. Tekmoval-

cem tradicionalnega teka po poteh Gubčeve brigade se je Miran Šubic Janez, član odbora in povojni komandant enote JLA GB, zahvalil za udeležbo in razvijanje tradicij GB ter čestital in podelil zmagovalni ekipi prehodni pokal GB, članom prvih treh ekip pa medalje. Tekmovanje se je udeležilo 14 ekip LM, RVŠ, TO in JLS, kar je za začetek kar zadovoljivo in razveseljivo. V prihodnje pa bo TKS Trebnje vključila še šolske ekipe in zagotovila večjo udeležbo.

Čimbolj se je bližala 11. ura, tembolj so bili borci veseli in zadovoljni s tako lepim sprejemom. Malo pred 11. uro je bil sklican zbor borcev brigade, toda zaradi preglasnega razpoloženja in glasbe so mnogi ta poziv preslišali in zbor ni bil izpeljan tako, kot je bilo načrtovano. Franc Avbelj-Lojko, narodni heroj, bivši komandant brigade je poročal predsedniku predsedstva SRS Viktorju Avblju-Rudiju, narodnemu heroju in bivšemu komisarju brigade. Levo je vkorakala

častna enota JLA GB z bojno zastavo GB, desno pa mladinska pohodna enota GB občine Trebnje. Res slovesno in enkratno. Potem so položili vence k spomeniku ustanovitve GB in izstrelili častno salvo. Slavnostni govornik je bil Viktor Avbelj-Rudi, ki je tudi izročil GB odlikovanje orden zaslug za narod z zlatim vencem.

Odbor skupnosti borcev GB pa je za izredne zasluge pri razvijanju tradicij NOB ali za pisanje zgodovine GB in zbiranje gradiva ali za delovanje in razvijanje dejavnosti skupnosti borcev na drugih področjih podelil plaketo z listino Gubčeve brigade, ki so jo prejeli Lado Ambrožič-Novljan, Viktor Avbelj-Rudi, Stane Potočar-Lazar, Stane Srklj, Miran Šubic-Janez, Alojz Rajer-Miško, Milan Podobnik-Gorazd, Anton Dekleva-Nino, Zofka Fain-Cofek, Mirko Klančar-Sandi, Ivan Košir-Ris, Majda Peterlin-Vida Brest, Justin Novak, Janez Oven, skupščina občine Trebnje in občine Krško, občinski odbor ZZB NOV Trebnje in Ribnica na Dolenjskem, vojna pošta 1394 Novo mesto, ki nadaljuje tradicije GB, krajevna skupnost Trebelno, podružnična šola Veliki Podlog in osnovna šola Sentrupert. Priznanje GB pa so prejeli podpolkovnik Milan Gorjanc, bivši komandant enote JLA GB, Boris Beničič, bivši vojak te enote JLA, Silvo Gorenc, Jože Černe, Jože Janež-Januš, Jože Koračin-Čenč, Stane Žuro, Zdenka Habicht, Ciril Pevec, mladinska pohodna enota GB ZSM Trebnje,

občinska konferenca ZSM Trebnje, DO Donit-TOZD Tesnila Velika Loka in DO Dana, Mirna na Dolenjskem. Odbor naše skupnosti je tudi podelil in izročil zastavo navedeni pohodni enoti.

Za zasluge pri sodelovanju za ustanovitev brigade in pri ustanovitvi brigade je prejel listino častnega člana skupnosti borcev 4. SNOUB Matija Gubec Viktor Stopar - Silvo Moščan.

Občinski odbor ZZB NOV Trebnje je našemu odboru podelil posebno pisno priznanje, občinski odbor ZZB NOV Ribnica na Dolenjskem pa je podelil plaketo Jelenov žleb Ivici Kogoj-Marjanci in Jožetu Petriču-Jocu.

Po podelitvi je bil kulturni program, potem pa so nas pogostili. Ob zvokih plesnega ansambla enote JLA GB smo se razveselili, plesali, klepetali in peli do pozne večerne ure. Slovo je bilo hudo. Upajmo, da se bomo spet vsi videli septembra tega leta, ko bo zbor skupnosti borcev z obračunom dela in izvolitvijo novih članov odbora.

V okviru programa praznovanja občinskega praznika Trebnje in 40. obletnice GB je treba omeniti še nekatere prireditve. Odkrili so spominsko ploščo narodnemu heroju Francu Kresetu-Čobanu, načelniku štaba GB. Ploščo je odkril Stane Potočar-Lazar, govor pa je imel Lado Kocijan. V osnovnih šolah v Velikem Gabru, Trebnjem, Mokronogu in Sentrupertu so Milan Podobnik, Mirko Klančar, Ivica Kogoj in Zofka Fain pripovedovali pionirjem in mladincem

dogodivščine iz partizanskih dni. Vida Brestova je recitala svoje pesmi, Igor Križanovski pa jih je zabaval z anekdotami, tako da so se pošteno nasmejali. Na večer pred proslavo so se pri lovski koči zbrali mladina iz občin Trebnje in Krško, vojaki enote JLA GB, borci GB in drugi. Ob tabornem ognju so izvedli kulturni program s partizanskim skečem igralcev IMG in petjem in glasbo enote JLA GB, vsi skupaj pa smo zaplesali kolo. Narodni heroj Franc Avbelj-Lojko je mladini in vojakom pripovedoval o Gubčevi brigadi. Borci, ki smo ostali zaradi priprav za proslavo naslednjega dne, smo prespali noč v šotorih, skoraj na istem prostoru kot pred 40 leti, oziroma smo jo bolj slabo prespali, ker smo se več smejali zaradi pripovedovanja o dogodkih iz NOV.

V osnovni šoli v Mokronogu je bila razstava Kobetovih slik po poteh GB, ki pa je bila slabo obiskana, pa tudi tista na Trebelnem ni bila dovolj obiskana. Da bi čim manj borcev odšlo prezgodaj s proslave zaradi vožnje z osebnim avtomobilom, je odbor organiziral prevoz s posebnim vlakom iz Ljubljane do Bistrice pri Mokronogu in nazaj za okrog 300 borcev, prepeljal pa se jih je okrog 100. ŽGP Ljubljana je omogočilo prevoz po zelo ugodni ceni, in se še enkrat zahvaljujemo za to storitev. Enota JLA GB je imela prosla-

vo v vojašnici, ki so se je udeležili tudi borci GB. Prebrali so čestitko zveznega sekretarja za SLO in DS. Odbor je na seji decembra 1982 zaradi skrbne, požrtvovalne in uspešne priprave ter izvedbe praznovanja 40. obletnice ustanovitve brigade v občini Trebnje in veličastne proslave na Trebelnem izročil pisno zahvalo skupščinam občin Trebnje in Krško, občinski konferenci ZSM Trebnje in krajevni skupnosti Trebelno. Ustno in s pisno zahvalo skupščini občine Trebnje je bil pohvaljen tudi pripravljalni odbor za izvedbo proslave in praznovanja, zlasti pa predsednika njegovih komisij Stane Potočar-Lazar in Ferdo Šetrajčič in ozdi, ki so denarno podprli izvedbo proslave.

Mladini se odbor zahvaljuje za množično udeležbo in razvijanje tradicij NOB. Na grob maršala Tita smo položili venec, predsedstvu SFRJ pa smo poslali pozdravno pismo.

Občini Trebnje se odbor zahvaljuje tudi za postavitev brunarice na prostoru ustanovitve brigade (na proslavi so v njej kuhali kavo), ki jo je treba še opremiti in v njej urediti spominsko sobo Gubčeve brigade. Občini Krško pa se odbor zahvaljuje za denarna sredstva in napeljavo elektrike ter vode do slavnostnega prostora.

Odbor pa ni zadovoljen, verjetno tudi borci ne, ker časopisi niso dovolj obveščali javnosti o slavnostni proslavi obletnice ustanovitve Gubčeve brigade, posebno ker ni bilo za časopis nobenega intervjuja z borci.

Mirko Klančar-Sandi

V drugem nadaljevanju prispevka Štiridesetletnica slavne Gubčeve brigade v TV-15 z dne 13. januarja 1983 se prvi stavek začneja takole: Kdor ima v rokah Žužemberk, ima tako rekoč v rokah vso levo stran Krke...

Peter Čopi-Razor - osemdesetletnik

Petrovo slovenstvo fašistom ni bilo všeč

V Čezsoči pri Bovcu že od nekdaj živi družina Čopijevih, kjer hiši po domače rečejo pri Žužkovih. Tam slavi 22. januarja letos 80 let trdega in poštenega življenja možak Peter Čopi-Razor, kakor so ga med zadnjo vojno poznali ne samo domačini, marveč tudi številni partizani in aktivisti KP in OF, ki so se v tistem času mudili tam okrog.

Peter je bil dvajseti otrok in zadnji sin v veliki družini, v kateri je bilo skupaj 21 otrok. Skopa skalnata zemlja na Bovškem tja proti Trenti ni mogla preživljati toliko lačnih ust, zato so se otroci, kakor so odraščali, eden za drugim odpravljali s trebuhom za kruhom v širni svet. Doma je ostal s starši le še Peter z mlajšo sestro, pa tudi oni ne za dolgo, zakaj prva svetovna vojna je vso Žužkovo družino poslala v izgnanstvo. Skozi Trento in čez Vršič v Kranjsko goro in naprej čez Korensko sedlo na Koroško tja do pod Dunaj je družino vodila izgnanjska pot. Tam so cesarsko-kraljeve oblasti naselile tudi Žužkove v taboriščne barake, kjer so se prestradali do konca vojne in se proti koncu leta 1918 vrnili domov.

V Čezsoči so našli porušeno in požgano domačijo in spet je bilo treba še dolgo živeti napol po vojaško v starih kasarnah in kavernah, dokler niso za silo usposobili svojo hišo. To pa je že bilo po krivični zasedi teh krajev z italijanskim okupatorjem in fašističnem nasilju, ki je kmalu sledilo okupaciji. Ljudje so počasi obnavljali svoje domačije in pri tem delu je našel zaposlitev tudi Žužkov Peter. Zatem je bil priložnostno zaposlen tudi pri spravilu lesa iz gozdov, ki

so jih začeli okupatorji neusmiljeno izkoriščati. Pri delu na preprosti gozdni žičnici ga je doletela nesreča in postal je invalid. Kot takšen je pozneje dobil delo kot lovski čuvaj pri zasebnem zakupniku čezsoškega lovišča in je pri tem ostal vse do leta 1942, ko se je Petrovo življenje v temeljih spremenilo.

Avgusta tistega leta je namreč prišel na Bovško in tudi v Čezsočo kot aktivist OF



Peter Čopi-Razor

domačin Ferdo Kravanja-Skalar. Prvi njegov sestanek s Petrom je pripravila njegova nečakinja Anica Čopi-Danila, ki je prišla kot aktivistka OF iz Trsta, kjer je bila sicer zaposlena. Poslej se je tudi Peter pridružil aktivnemu delu v OF in je kmalu povezal v organizacijo številne svobodoljubne in zanesljive vaščane. Ko je oktobra 1942 prišel

na Bovško kot komandir prve Tolminske čete Petrov nečak Franc Čopi-Borotin, je bil tudi v Čezsoči formiran odbor OF, Peter Čopi, zdaj z ilegalnim imenom Razor, pa je postal njegov predsednik.

V tistih vojnih letih je bil Razor tudi tajnik odbora čezsoške mlekarne, kar mu je omogočilo pridobivanje nadaljnjih pristašev in članov OF med okoličani in tudi med člani mlekarskega odbora. Razen tega mu je ta funkcija omogočala zatajevanje mlečnih izdelkov in še posebno sira in skute pred okupatorjem. Tako pridobljeni mlečni izdelki so šli za partizane na Bovškem ali pa jih je Razor menjaval s Furlani za koruzno moko in zdrob, kar je tudi šlo v partizane na Bovškem.

Petrovo slovenstvo in njegov odpor proti fašističnemu okupatorju je bil Italijanom znan že iz časa med obema vojnama. Zato so ga še posebej po letu 1942 vzeli na piko in mu skušali na vse načine zagreniti življenje. Dvakrat so ga zaprli in mu obrnili vso hišo narobe, vendar pa mu njegovega sodelovanja z narodnoosvobodilnim gibanjem nikakor niso mogli dokazati, ker je vse pred okupatorjem. Tako pridobljeni mlečni izdelki so šli za partizane na Bovškem ali pa jih je Razor menjaval s Furlani za koruzno moko in zdrob, kar je tudi šlo v partizane na Bovškem.

in usmerjati politično delo v svojem okolju.

Tako je prišlo do padca fašizma in nato do kapitulacije Italije, po kateri se je v Petrovi hiši v Čezsoči naselil okrajni komite KPS za Bovško. Iz nje so poslej tekale niti vseh političnih in vojaških akcij v bližnji in daljnji okolici. To je zavohal tudi nemški okupator, ki je zamenjal fašiste, in se z zločinskimi letalskim napadom znesel nad prebivalci čezsoče in Žage. Letalske bombe so zadele tudi Petrovo domačijo in Razor je spet ostal brez strehe nad glavo. Našel je drugo v operativni partizanski enoti, v kateri je nato ostal do osvoboditve.

Po osvoboditvi je Peter Čopi-Razor posvetil vse svoje moči obnovi porušene domačije in širše okolice, pri tem pa je ostal ves čas tudi politično aktiven in angažiran občan. V družbenopolitičnih organizacijah je bil predsednik ali tajnik in njegova aktivnost je bila usmerjena predvsem v delo za priključitev bovške kotline k matični domovini Sloveniji in Jugoslaviji.

To je bilo uresničeno leta 1947, ko so z Bovškega končno odšli angloameriški vojaški upravniki in je tudi ta dolina svobodno zadihala v Jugoslaviji. Veliko je bilo potem treba še storiti pod Titovim vodstvom in zastavo partije vse do današnjih dni, in pri tem ni našega Razorja nikoli manjkalo. Toliko bolj, ker letos praznuje še en jubilej: 40-letnico članstva v KPS oziroma poznejši Zvezi komunistov!

Leta 1947 je bil Peter Čopi-Razor tudi med ustanovitelji čezsoške lovske družine in je njen član še danes.

Dragemu Razorju za oba lepa jubileja iskreno čestitajo tudi vsi njegovi soborci in sodelavci, sorodniki, prijatelji in znanci ter mu od srca želijo še mnogo srečnih, zdravih in uspešnih let življenja!

Rastko Bradaskja

Življenje jo je izčrpalo

Decembra lani so osnovnošolci iz Stranic izdali 2. številko svojega glasila TV-33, se razume drugo v letošnjem šolskem letu. Glavni uredniki sta četrtošolki Andreja Rotovnik in Irena Švab, ki ju tudi na naši mladinski strani v TV-15 kar pogosto srečamo. Na naslovni strani so Straničani napisali MEDNARODNO LETO STAREJŠIH. Velik del vsebine svojega lista so namenili starejšim občanom. Nekaj so jih obiskali in iz pogovorov z njimi so nastali zanimivi sestavki. Objavili so tudi nekaj nasvetov starejših, pa kako so se nekoč ženili in še o stabilizaciji so spregovorili z njimi. Danes vam želimo predstaviti sestavek Življenje jo je izčrpalo, ki so ga napisale Andreja Rotovnik, Irena Švab, Martina Matavšek in Polona Žnidar, vse iz 4. razreda.

Jesen in starost imata nekaj skupnega: obe sta lahko žalostni ali veseli. Ko smo obiskali Smolško Micko, kakor ji po domače pravijo ljudje, je bila tudi jesen. Megla je pritiskala k tlom, mi pa smo čebljali v topli kuhinji, kjer je bilo domače in prijetno. Težko smo se pogovarjali, ker je »teta« Micka malo gluha. V njenih besedah je bila prej žalost kot veselje. Vse nas je ogledovala in kar naprej spraševala po naših starih mamah, kot da v njih išče svojo mladost. Joj, joj, je tarnala, da je tako bolna! Nato smo jo kar vprašale:

»Teta Micka, kolikor križev že imate?

Imam že osem križev, veste, rodila sem se 18. 2. 1901, tu, kjer zdaj živim, pri Smolčniku.

Kako prenašate teh osem križev?

Seveda sem bolna, v bolnišnici sem bila že dvakrat, vse me boli, trebam pa noge me več ne nesejo dalje kot na dvorišče, slabo vidim, tudi slišim slabo, nikamor nemorem več.

Kako ste živeli v mladosti?

Ja, težko, težko, hodila sem h kmetom v »tavr«, da sem si zaslužila za obleko, hrano, delala sem na zemlji,

vse, kar je prišlo, in to od jutra do mraka, denarja ni bilo.

Ali ste imeli družino?

Nisem bila poročena; imam hčerko, ki ne živi tu. Osamljena sem, potrebovala bi pomoč.

Kako se vam danes godi?

Dobro, dobro mi je, samo denarja spet ni in oblačil mi primanjkuje.

Videti ste korajžni. Kaj pa ste jedli?

Jedla sem domačo hrano, malo mesa, veliko fižola in zelja, pa žgancev in mleka, tega je bilo.

Kaj počnete zdaj?

Prebiram knjige, časopise, ležim in sedim, delati tako ne morem več. Naj vam še nekaj povem. Zelo sem bila užaljena, ker me lani niso povabili na pogostitev ostarelih, pa tudi prinesli mi niso nič...

Kot otrok se nam je zdela, ki si želi malo nežnosti, toplote, ki je užaljen, če mu ne daš darila. Zasklelo nas je pri srcu, še njene solzne oči so nas opomnile, da moramo to popraviti mi, in da moramo pogostejše obiskovati te naše ljube vaščane, ki so v življenju res trpeli. Kar kmalu bomo obiskali to ženo z darilcem.

Ž. D.

Podpis dogovora o medsebojnem sodelovanju s KS in DPO

Pred kratkim smo na naši šoli podpisali dogovor o medsebojnem sodelovanju s KS Jože Moškrič-Ciril in Dušan Kveder-Tomaž in DPO – Inkotehna, Gradis, BTC in drugimi.

Dogovor smo podrobneje obravnavali pri razrednih urah in na zasedanju skupščine šolske skupnosti. Dobile so ga tudi DPO in ga obravnavale na svojih zasedanjih.

V sestavi dogovora so bile zajete vse naloge in obveznosti, hoteja o čim boljšem medsebojnem sodelovanju, dolžnostih, ki jih bomo morali izpolnjevati in uresničevati vse do konca veljave tega dogovora. Navedli smo tudi namene dogovora. Najpomembnejši je ta, da začnemo uresničevati 43. člen zakona o osnovni šoli, ki govori o načelu vraščanja šole z družbenim okoljem. Lahko povemo, da smo del vsebine dogovora izvajali že doslej, da pa bi si sodelovanje zagotovili, smo to storili tudi v pisni obliki. V dogovoru smo poleg tega, kaj lahko nudimo KS in DO, izrazili tudi to, kaj lahko pričakujemo od KS in DO.

Po podpisu dogovora smo delegatom priredili še kratek kulturni program, v katerem smo jim prikazali delo v šolskih dejavnostih in drugod.

Želimo, da bi vsebino dogovora kar najbolje uresničevali!

NENA DOKUZOV, 7. c
OŠ Jože Moškrič

Ni bilo tako, kot je napisano

V TV-15, št. 1/83 z dne 6. januarja letos je bil objavljen prispevek Dedek pripoveduje. Prispevek je napisala Andrejka Hrovatin iz 4.a OŠ Prade. Med drugim je zapisano tole: »Ker so se bali izdajstva, so izselili vse okoliške kmetije.«

Prebivalci v okolici partizanske bolnišnice Franje so ob takem pisanju užaljeni. Še so namreč živi tisti, ki so aktivno sodelovali z osebjem bolnišnice Franje. Janez Peterelj-Podnivec, njegova kmetija je od bolnišnice oddaljena le nekaj minut, je celo pokazal kraj, kjer so potem zgradili Franjo.

Nikogar niso izselili. Saj bi prav to bilo sumljivo. Vsi

prebivalci v okolici bolnišnice so vedeli zanj, celo nekateri bolj oddaljeni. Na nekem pogovoru o partizanski saniteti sta dr. Franja in dr. Behlerjeva tudi povedali razliko med bolnišnicami v Kočevskem Rogu in Franjo pri Cerknem. Za bolnišnico v Kočevskem Rogu so vedeli le tisti, ki so tam delovali. O Franji pa so vedeli vsi okoličani in z njo v večini sodelovali.

Razumljivo, da dedek kot ranjenec tega ni mogel vedeti, in bi zato tega ne smel pripovedovati. Deklica, ki je to zapisala, pa seveda ni kriva.

Janez Jeram

Natečaj za najboljši spis Takšen bi bil rad

Vodstvi borcev NOV in rezervnih vojaških starešin občine Ljubljana-Bežigrad vsako leto za 22. december, dan JLA, razpišeta v višjih razredih osnovnih in srednjih šol v občini natečaj za najboljši spis na določeno temo. Najboljši spis izberejo v šoli in pošljejo razpisni komisiji, ki potem na slovesen način, običajno na proslavi dneva JLA, podeli avtorjem najboljših spisov knjižno nagrado.

V preteklem letu je bila razpisna tema z naslovom Takšen bi bil rad in podnaslovom Najtežje je premagati samega sebe in biti drugim za zgled. Razpisna komisija se je zavedala zahtevnosti takšne teme, zato je k razpisu priložila tole obrazložitev: Družbena preobrazba je zamotana in težavna zadeva. Ko nam je šlo slabše, smo kot ljudje bili boljši. Pomislimo samo na obdobje narodnoosvobodilne vojne, na obdobje porušene domovine, na obdobje informbiroja. Zakaj so bili ljudje sposobni premagati vse tiste težave? Kakšne lastnosti so imeli? Kaj je bilo za takšne zmage najpomembnejše? Požrtvovalnost, skromnost, tovarištvo, resnicoljubnost, humanost, samokritičnost, enotnost, bojevitost, vztrajnost itd. Krasilo jih je mnoštvo moralno-etičnih vrednot. Kje so danes te vrednote? Kje je zaupanje, kje skromnost, kje poštenost itd. Te vrednote so v krizi. Bomo to krizo premagali? Kakšne ljudi, kakšno mladino potrebujemo za takšno zmago? Kakšen je lik mladega človeka, ki bo sposoben premagati današnje slabosti in se bojevati za lepšo prihodnost mladih in starih, vseh in njegovo? Kakšen bi bil ti?

K tej obrazložitvi je komisija dodala še Titovo misel, ki jo je izrekel na 8. kongresu ZMJ leta 1968:

»VEČKRAT SEM REKEL, DA SMO LAHKO PO-



Kakor vsako leto so se tudi letos ob 41-letnici dražganske bitke in 26-letnici prireditve »Po stezah partizanske Jelovice« pohoda udeležili tudi invalidi CIV Kranj, ki so se jim pridružili tudi invalidi CIV iz Ljubljane ter invalidi slepih Slovenije.

JOŽE MROVLJE,
Jesenice

Presenečenje iz Gunje

V novoletnih dneh nas je presenetil velik zavoj, ki so nam ga poslali prijatelji iz OŠ Braće Nikolić iz Gunje. Pisali smo že o tem, da so bili člani njihovega novinarskega krožka lanske leto gostje naših novinarjev in da so takrat prvič spoznali naš košček Slovenije.

Da bi se nam oddolžili za vse lepe vtise, ki so jih odnesli od nas v svojo Slavonijo, so v predprazničnih dneh organizirali akcijo »knjiga za slovenskog druga«. Učenci njihove šole so darovali lepo ohranjene leposlovne knjige svojih avtorjev. Med njimi je tudi veliko takih, ki so jih svojerodno podpisali avtorji – znani predstavniki njihove književnosti. Tako je prišlo malo k nam lepo ohranjenih

65 knjig, ki nam bodo zelo koristile pri rednem in fakultativnem pouku srbohrvaškega jezika. S tem se je polica knjig v srbohrvaškem jeziku zelo obogatila, saj nam je za nakup le-teh vedno zmanjkalo denarja. Akcija, ki so jo izvedli naši prijatelji, je lepo uspela in je vredna vse pohvale. Še posebno je za njen uspeh zaslužen mentor Josip Krunić. Naša naloga pa je, da bodo učenci v knjižnici posegali tudi po teh knjigah in se na ta način še bolj seznanjali z jezikom bratskega naroda, ki jim zaradi bližine že tako niti sedaj ni tuj.

EVALD ROŽMAN, 6.a
novinarski krožek
OŠ Artiček

Čestitka, ki nas je presenetila

Med številnimi novoletnimi čestitkami smo prejeli tudi čestitko nepoznane tovarišice iz Sežane. Sporoča nam, da rada prebira vse naše prispevke v časopisih. Še posebno redno spremlja objave v Nedelju. Tega smo bili veseli, saj nam je to njeno sporočilo dokaz, da ne pišemo zastoj in da le nekdo bere naše članke. Še bolj kot to, pa nas je razveselila tovariška Vida s pojasnilom, zakaj se tako zanima ravno za delo Artičanov. Pred mnogimi leti je namreč službovala v Artičah na šoli in še danes jo vežejo lepi spomini na naš kraj. Čeprav je bilo to v šolskem letu 1924/25, so naši novinarji kar hitro izbrskali nekaj podatkov o njej pri svojih dedkih in babicah. Žal šolska kronika ne obstaja iz tistih časov.

IRENA ZORKO,
OŠ Artiček

NOSNI NA NAŠO MLADINO. TAKO BO TUDI V PRIHODNJE, O TEM SEM PREPRIČAN.

Težko pričakovani rezultat natečaja je bil pozitiven. Prispelo je 11 spisov. Učenci in učenke so, eni bolj drugi manj, pravilno razumeli nalogo. Najboljši spis na to temo pa je brez dvoma napisala učenka osnovne šole Franca Ravbarja-Viteza iz Dola pri Ljubljani, SAŠA KRAKER. Njen spis objavljamo v celoti.

Takšen bi bil rad bil

Imam brata, starše, prijatelje, gramofon in plošče, svojo pisalno mizo... Spoznala sem že ves svet in mojo domovino, skrivnosti fizike, kemije, zgodovine in še marsikaj. Vse to poznam. Še vedno pa nisem spoznala pravega tovarištva. Mogoče zato, ker tudi sama nisem dovolj tovariška. Ne vem. A rada bi bila taka! Rada bi bila, kot so bili naši borci med NOB, polna prijateljstva in zaupanja v prijatelja. Želim si, da bi imela take prijatelje, s katerimi bi delila vse: srečo, veselje, žalost... take prijatelje, ki bi delili vse z menoj.

Zato se bom z vsakim dnem prizadevala, da bi bila čim boljša, da bi vsaj malo dosegla svoj ideal – borce, ki so s svojo hrabrostjo, neustrašenostjo, prijateljstvom in enotnostjo dosegli svoj cilj – svobodo in socializem. Niso klonili pred porazi, pred mučenjem in niso se ustavili pred nobeno oviro – da, takšna bi bila rada. Vsi ljudje bi morali biti takšni! A kaj, ko vsi nekam hitimo, ko se niti ne poznamo med seboj! Kako naj bo človek človeku brat?! Vendar mislim, da bi skupaj dosegli ta cilj, saj ima v sebi vsak izmed nas nekaj pogumne krvi svojih prednikov. Vsi bi se morali zavedati, kako potrebni smo drug drugemu, koliko močnejši smo vsi skupaj! Danes, v svobodni Jugoslaviji, bi se tega res morali zavedati.

Upam, da ne bom takšna kot tisti, ki gledajo le na svojo pot in nase. Rada bi bila tovariška, rada bi zaupala ljudem, rada bi bila vsaj malo podobna svojemu vzorniku – TITU.

Stane Koman

Junaki, hvala vam!

»Mi vsi smo zrnje za boljši kruh, mi vsi smo seme za boljši čas...« (Minatti)

Moj glas zveni pod vrhove smrek, pesem se nadaljuje, toda moje misli niso več tu. Ni jih več tu med temi visokimi smrekami, ni jih več tu pri obledelih spominskih ploščah, pri tem mogočnem spomeniku, ni jih več tu med to tišino, med tišino, ki je glasnejša od najglasnejšega vpitja, med tišino, ki govori. Ni jih več tu, na zadnjem bojišču POHORSKEGA BATALJONA. Med nemimi pričami preteklosti tudi moje misli zajadrajajo v preteklost. Ustavijo se pri najboljšem borcu Pohorskega bataljona, pri Vančku Šarhu.

Trinajst let mu je bilo, ko je na svoji koži občutil, kaj je vojna. Komaj je začel živeti! Saj, ko si star dvanajst, trinajst, štirinajst let, je svet najlepši. Sonce je takrat najbolj zlato in nebo najbolj modro. Mucini mladički so najbolj ljubki in kaplja rose se leskeče kot pravi pravcati biser. Vanček pa je bil v teh letih zaprt v otroškem taborišču. In mi vemo, kaj se je dogajalo po taboriščih! Obsojam vse, ki grdo ravnaajo z otroki! To je zločin! Otroci, to smo vendar ljudje jutrišnjega dne! In otroci moramo živeti kot otroci!

Vanček je skupaj z bratom pobegnil iz taborišča. Pobegnil, se pridružil očetu med partizani in tako se je začel bojevati za izgubljeno otroštvo.

Tistega dne, 8. januarja 1943, je bil tudi Vanček med borci Pohorskega bataljona. Mogoče je mislil na dom, na brate in sestre, mogoče je s prijatelji ravno zbil kakšno šalo, zapel pesem, ko so počili prvi strelji. Borci so se bili pripravljeni biti do zadnjega diha. Pokale so puške, rafali so drdrali in vsak trenutek se je kdo prijel za prsi in se zgrudil. Tudi Vanček je streljal proti sovražniku. Samo trinajst let je imel, pa je moral držati smrtonosno orožje v rokah, moral je z njim ubijati ljudi, kajti oni so tako hoteli. Nihče ne ve, iz čigave puške je priletel tisti naboj, ki je ugasnil Vančkovo življenje. Kako težko je bilo umreti! Pozabiti na sonce, na tovariše, na dom, na očeta,...! Pred očmi mi plava Vančkova slika. Kot da bi spal in sanjal.

Nihče ne ve, kdo zadnji se je zgrudil, z raztrgano dlanzo zaril se v sneg in ustne svoje smrti je ponudil, nihče iz boja ni spustil se v beg...

Štirideset let je minilo od takrat, ko je na Pohorju padlo devetinšestdeset partizanov, sedemindeset let živimo v svobodi, za katero se je bojeval tudi Vanček, v katerih je zrasla nova Jugoslavija in v katerih smo otroci končno otroci.

In ko takole stojimo ob spomenikih in se spominjamo junakov, ki so se bojevali za nas, ne najdemo besed, s katerimi bi se jim zahvalili. A je ena, čisto preprosta, velika beseda, ki naj jim pove vse: Junaki, hvala vam!

VALERIJA MOTALN, 8. r
osn. šola Pohorskega bataljona
Oplotnica

Mirko Remec

Boj za svobodno Primorsko

Obiskal sem ga na njegovem domu v Šempetru pri Novi Gorici. Tam z ženo Neli uživata zaslužen pokoj. Sina inata pri vojaki. Nekam prazno je v hiši.

Mirko Remec, pogumni mitraljezec, kurir in politični komisar bataljona, po vojni pa ves čas aktivni družbenopolitični delavec, je v začetku januarja praznoval 60. obletnico življenja. Rodil se je v vasi Užiče pod Cavnom. Trdo je bilo življenje nekdanjega drinarja, saj mala podčavenska kmetija ni dajala dohodka. S 15 leti se je zaposlil pri gradnji ceste od Lijaka proti Razdrtem. Pred odhodom v partizane pa je delal pri nekem trgovcu v Gorici.

Njegova revolucionarna pot je bila izpolnjena s hudimi boji proti fašizmu in nacizmu ter domačim izdajalcem za lepšo prihodnost, za osvoboditev domovine, Slovenskega primorja in priključitev teh krajev matični domovini. K uresničevanju teh ciljev je Mirko prispeval z orožjem v roki.

»Star 19 let sem prostovoljno vstopil v prvo vipavsko četo 1. primorskega bataljona Simon Gregorčič. Iz Ozeljana nas je takrat šlo 32. To je bilo v začetku septembra 1942. Zbrali smo se v taborišču nad Prvačino. Od tu smo krenili v Trnovski gozd. Vodil nas je Martin Greif-Rudi. Takrat sem srečal tudi Janka Premrla-Vojka. Za narodnoosvobodilno gibanje nas je že nekako v aprilu 1942 navdušil Julij Beltram-Janko. Po bitki na Nanosu pa je prišel

v Ozeljan Milko Spacapan-Igor, ki je izredno vplival na nas. Celoten letnik 1932 iz Ozeljana je šel k partizanom. In to še preden so nas poklicali v italijansko vojsko.

Kaj hitro po prihodu k partizanom je imel Mirko prvi ognjeni krst. Konec septembra 1942, ko so se zadrževali v Trnovskem gozdu, so jih presenetili Italijani. Napad so uspešno odbili. Nato so se razdelili na manjše čete. Tako so se lažje pomikali neopazno naokoli.

Pozneje je Mirko odšel v Brkine. »Tam smo zamenjali sestav Brkinske čete. Med drugim sem bil tam tudi komandir kurirske postaje P-2, ki je imela zveze s Trstom, hrvaško Istro in postajama P-1 ter P-2. Bil sem tudi v Istrskem odredu in v 5. SNOUB Ivan Cankar.«

Ob napadu Nemcev na Metliko, julija 1944 je bil Mirko ranjen v nogo. Prepeljali so ga v slovensko-hrvatsko vojno partizansko bolnišnico v Zumberku. Tam je ostal do osvoboditve. Skupaj s sestavom bolnišnice je 9. maja 1945 vkorakal v osvobodeno Ljubljano, nato pa še v Trst. Ko se je moral umakniti iz Trsta, je odšel spet v Ljubljano novim, odgovornim nalogam naproti.

Veliko je bilo med vojno dogodkov, ki so se Mirku globoko vtisnili v spomin.

»S skupino partizanov, vodil nas je Karlo Maslo, naj bi proti koncu leta 1942 odšli v bližino Milj pri

Trstu. Zaradi nepoznavanja terena smo zašli in se znašli sredi protiletalske obrambe Trsta pri Bazovici. Bili smo obkoljeni. Osmim tovarišem se je pravočasno uspelo umakniti, sam pa sem ostal v obroču. Ob sebi sem imel samo nabiti mitraljez. Italijane, ki so ožili obroč okoli mene, sem zaustavljal na 15 do 20 metrov. Kadar so se približali, sem usekal po njih in tako pridobil 30 do 40 metrov. Tako sem se počasi prebijal, moj zaveznik pa je bil tudi mrak. In srečno sem se vrnil v Brkine.«

Med pogovorom so mu spomini vedno znova uhajali v Brkině, med tiste preproste ljudi, pri katerih so partizani vedno našli zatočišče. Obudil je spomin na Rudija Mahniča-Brkinca. »Kako je Brkinc znal prirediti ljudi. Na vseh zborovanjih, ki jih je organiziral, je bilo veliko ljudi. Malokje je bila takšna povezanost med prebivalstvom in partizani.«

Avgusta 1943. leta je bil Mirko sprejet v partijo. Bil je pod Nanosom na kurirski postaji P-2. Po vojni pa je bil med drugim organizacijski sekretar okrajnega komiteja KP za Ilirsko Bistrico, pa sekretar okrajnega komiteja KP za Vipavsko v Ajdovščini, sekretar okrajnega komiteja za okraj Gorica in nato predsednik okrajnega ljudskega odbora za okraj Gorica.

Delali smo v težavnih razmerah. Ni bilo denarja, ni bilo industrije, ni bilo

delvnih mest za mlade. Takrat smo že gradili Novo Gorico. Od industrije je bila samo anhovska cementarna, apnenica v Solkanu, zarodki današnjega Gostola in hidroelektrarni na Soči. Precej ljudi je bilo takrat zaposlenih na železnici, železniška postaja je bila že zgrajena, in seveda v



Mirko Remec-Nanos

kmetijstvu. V današnji Novi Gorici je stalo le šest blokov. Šele 1951. leta smo se vselili v današnjo občinsko stavbo. Takrat smo začeli

graditi tovarno pohištva na Kromberku in hotel Park.«

V partijski šoli »Djuro Djaković« v Beogradu je bil Mirko marljiv, vztrajen in dober študent. Tam je doživel napad informbiroja na Komunistično partijo Jugoslavije in tovariša Tita. »Sicer pa sem se s tovarišem Titom večkrat srečal. Prvič na veličastnem zborovanju na Okroglici, zatem pa na Brdu, v Beogradu, v Kopru in tudi v Goriških Brdih. Tovariš Tito je prišel v Brda julija 1959.

Kambreškega in Liga prišel na Dobrovo. Spominjam se, da sva ga takrat sprejela skupaj s pokojnim Milom Vižintinom. Pogovore smo imeli v gradu v Vipolzah.«

Zadnjih 12 let Mirko Remec opravlja tudi vrsto pomembnih funkcij v borčevski organizaciji, in to tako republiški kot zveznem zboru ZZB NOV Jugoslavije. Do lani je bil predsednik borčevske organizacije v občini Nova Gorica.

»Socialno ekonomske probleme borcev smo dokaj ugodno rešili, tako v Sloveniji kot v naši občini. Borci imamo urejene pokojnine, stanovanjske probleme, zdravstveno vprašanje. Dobro sodelujemo tudi z borci onstran meje. Vezi z njimi so se tkale že med narodnoosvobodilnim bojem. Skupaj z garibaldinci smo uredili številna grobišča naših padlih borcev v Italiji. Z borci v zamejstvu imamo vsakodnevne stike. Posebno pozornost posvečamo ohranjanju tradicij NOB in prenašanju le-teh na mlade. Menim, da smo pri delu z mladimi v osnovnih šolah dosegli lepe uspehe. Še več pa bi morali narediti v srednjih šolah.«

Se veliko sva govorila z Mirkom o dogodkih med NOB, pa o sedanjih gospodarskih težavah. Z vsem je kljub temu, da je v pokoju, dobro seznanjen. Danes še vedno opravlja celo vrsto funkcij v občini in republiki. Nove se mu še obetajo. Lepe dneve pa Mirko izkoristi tudi za delo na vrtu. Sadno drevje je njegova skrb, medtem ko se s cvetjem ukvarja njegova žena. V neposredni bližini hiše ima tudi nekaj trt. Ni reči kaj, dobro vino je pridelal. In ob jubileju smo nazdravili z njegovim pridelkom.

Janez Alič

Maks Zadnik

Nenavadna ustvarjalna moč

V Bonin的角度 pri Kopru živi Maks Zadnik, ki praznuje šestdeseti rojstni dan. Rodil se je 26. januarja 1923 na Pregarju pri Ilirski Bistrici v siromašni kmečki družini kot prvi izmed šestih otrok. Tu je končal tudi 6 razredov osnovne šole ter nato delal na kmetiji in hodil na dnino vse do leta 1942, ko so ga italijanske fašistične oblasti aretirale in poslale v posebni bataljon na Sicilijo. Od tam je pobegnil in prišel domov.

Že pred razpadom Italije. Takoj se je vključil v NOV. Bil je borec Šerčerjeve in Brkinske brigade, nato od začetka oktobra 1943 kurir in namestnik političnega komisarja čete in bataljona Istrskega odreda vse do konca vojne.

Po vojni je bil postavljen za komandirja postaje Narodne zaščite v Trstu in na Bazovici, nato pa za inštruktorja v šoli milice v Ljubljani in Begunjah. Bil je 6 let komandir postaje milice in 14 let učitelj oziroma vzgojitelj kadetov milice. Bil je član občinskega komiteja ZK Škofja Loka in Kranj. Več let je bil vodja odbora za mednarodne dirke v Škofji Loki. Je rezervni kapetan JLA.

Po upokojitvi in še naprej je posvetil vse svoje moči za ovrednotenje poslanstva Istrskega odreda

med NOV. Mnogo je prispeval k spremembi odnosa do partizanskih Brkinov in dajal podporo ljudem te



Maks Zadnik

memben delež v zakladnici zgodovinskega NOB. Nekaj let pozneje je objavil knjigo o nastanku in razvoju avtomobilizma v Sloveniji, ki je naletela na ugoden sprejem v javnosti in v strokovnih krogih.

Njegovo neutrudno pero ne miruje. V dnevnem in periodičnem tisku je objavljeno več kot 100 njegovih spominskih zapisov, člankov, razprav in drugega gradiva. Za svoje delo je prejel nagrado Kulturne skupnosti Ilirska Bistrica. Poleg tega še druga priznanja. Pred časom je sprejel nalogo, da bo s prizadevnim sodelovanjem aktivistov OF južne Primorske pisal monografijo o zgod-

vini Osvobodilne fronte slovenskega naroda tega območja. Razen tega še pridno sodeluje v raznih odborih in organizacijah v negovanju in razvijanju revolucionarnih izročil predvojnega delavskega gibanja in NOB med mladimi rodovi. Je član sveta za razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij pri občinski konferenci SZDL Koper in komisije za razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij in zgodovinske dejavnosti pri ZZB NOV občine Koper.

Tovarišu Maksu čestitam o njegovem življenjskem jubileju vsi njegovi soborci in sodelavci ter prijatelji in mu želimo še mnogo srečnih in zadovoljnih let ter mnogo uspehov pri nadaljnjem delu

Jože Furlan

tv-15 naš TOVARIS

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektor-redaktor: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENIČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 400 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljne davke od prometa proizvodov – Korektura in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35